พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์ (ภูผาแดง) อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๙๙๙ หมู่ ๙ บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกิ่ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์ (ภูผาแดง) อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์

วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

เลขมาตรฐานหนังสือ : ๙๗๘-๖๑๖-๙๓๐๐๒-๑-๒
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๖๐
จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดินไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

....

สงวนลิขสิทธิ์ : ห้ามคัดลอก ตัดตอน เปลี่ยนแปลง แก้ไข ปรับปรุง
ข้อความใดๆ ทั้งสิ้น หรือนำไปพิมพ์จำหน่าย
หากท่านใดประสงค์จะพิมพ์เพื่อให้เป็นธรรมทาน
โปรดติดต่อขออนุญาตจากทางมูลนิธิพุทธสมุนไพรคู่แผ่นดินไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

....

พิมพ์ที่ : บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์จำกัด เลขที่ ๓๐๗ ซอยลาดพร้าว ๘๗ ถนนลาดพร้าว
แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐-๒๙๖๖-๑๖๐๐-๖ โทรสาร ๐-๒๕๓๙-๒๕๑๒, ๐-๒๙๖๖-๑๖๐๙
E-mail: darnsuthapress@gmail.com www.darnsuthapress.com

คำปรารภ

เรื่องการจัดทำหนังสือมรดกธรรมยอดโอวาทคำสอนของสมณะนักปราชญ์วิสุทธิเทวา (พระป่า) จัดทำขึ้น ๓๔ องค์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พุทธศักราช ๒๔๖๐-๒๕๕๔ โอวาทธรรมยอดแห่งคำสอนของวิสุทธิบุคคล ท่านแสดงบริสุทธิ์สมบูรณ์ไม่ว่ายุคใดสมัยใด นำผู้สนใจพยายามตั้งใจปฏิบัติตาม ย่อมก้าวล่วงทุกข์ไปได้สมความปรารถนา คณะปสาทะศรัทธาเห็นควรจัดทำขึ้นสงวนรักษาไว้ เพื่อกุลบุตรสุดท้ายภายหลังที่ พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกิ่ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผู้สนใจกรุณาเข้าไปศึกษาได้ตามโอกาส เวลาพอดี

ผู้ฉลาดยึดหลักนักปราชญ์เป็นแบบฉบับพาดำเนินปกครองรักษาตน

คณะปสาทะศรัทธา

ห้ามพิมพ์เพื่อจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

	หน้า
ประวัติย่อชีวิตฆราวาส	๒
การออกบวชครองสมณเพศ	๘
ประวัติการจำพรรษา	๑๑
ประวัติการก่อตั้งวัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์	๓๑
ข้อวัตรปฏิปทาในยุคแรกของวัดป่าภูผาแดง	๓๗
สงเคราะห์โลกกับองค์หลวงตามหาบัว	๔๔
กัณฑ์เทศน์อบรมพระ	๔๙
พระพุทธมหาเจดีย์	๑๒๙
หนังสืออ้างอิง	๑๓๗
คำแผ่กุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วแดนแห่งไตรภพ	๑๓๙

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

หมวดที่ ๑

ประวัติย่อชีวิตฆราวาส

ชาติกำเนิด
ชีวิตลำบากในวัยเด็ก
จากความทรงจำ

พระหลวงปู่ลี กุสลธโร วัดป่าภูผาแดง ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี นามเดิมท่านชื่อ ลี สาลีเชียงพิณ(นามสกุลท่านขึ้นกับบิดาใหม่) เกิดเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๕ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีจอ (ใบสุทธิเป็นวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๕) ณ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มารดาชื่อ โพธิ์ สาลีเชียงพิณ บิดาชื่อ อู๊ด ทองคำ บิดาท่านเป็นคนไทยเชื้อสายจีน มีอาชีพเป็นช่างตีทอง

หลวงปู่ลี ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันจำนวนทั้งหมด ๓ คน ตามลำดับดังนี้

๑. นางวันดี เพ็งลี (เสียชีวิตแล้ว)
๒. หลวงปู่มี (หลวงปู่เกล้า) สาลีเชียงพิณ (มรณภาพแล้ว)
๓. หลวงปู่ลี สาลีเชียงพิณ

ต่อมาเมื่อหลวงปู่ลีอายุได้ ๔ ขวบ (ขณะนั้นหลวงปู่มี อายุ ๖ ขวบ) โยมมารดาได้หย่าขาดเลิกกับโยมบิดาที่เป็นช่างตีทอง เหตุเพราะบิดาท่านเป็นคนชอบดื่มสุรายาเมา เกิดเหตุทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อย หลังจากนั้นโยมมารดาจึงได้พาบุตรชายทั้งสอง คือ หลวงปู่มีกับหลวงปู่ลี เดินทางด้วยเท้า ย้ายถิ่นฐานจากอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มาอยู่ที่บ้านน้ำพ่น อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้เวลาเดินทางโดยรวมประมาณ ๑๕ วัน การเดินทางในครั้งนั้น

ถือว่าเป็นทุกข์หนัก ลำบากมากเพราะต้องทั้งเดินทั้งหอบลูกชายทั้งสอง ขณะเดินทางผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ คนผ่านไปมาเห็นเข้า ต่างพากันเอ่ยปากขอบุตรชายที่น่ารักทั้งสองคน เพื่อจะเอาไปเลี้ยงดู แต่ด้วยความรักลูก แม้จะลำบากเพียงใด โยมมารดาก็ไม่ยอมมอบลูกให้กับใคร

ขณะที่ย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำพ่น โยมมารดาได้อาศัยอยู่กับญาติ ประกอบอาชีพทำนาและเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงชีพ ต่อมาโยมมารดาท่านได้แต่งงานกับพ่อใหม่ชื่อ พ่อปุ่น สาลีเชียงพิณ ซึ่งเป็นคนบ้านหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีโดยกำเนิด นิสัยของพ่อปุ่นเป็นคนขยันทำงาน พูดน้อย ซื่อสัตย์ ไม่กินของดิบ ชอบเข้าวัดฟังธรรม ในวันพระมักจะถือศีลอย่างเคร่งครัดอยู่ตลอด เมื่อแต่งงานใหม่โยมมารดาท่านมีบุตรกับพ่อปุ่นทั้งหมด ๖ คน ตามลำดับดังนี้

คนที่ ๑ ถึง ๓ แรกคลอดออกมาแล้วเสียชีวิต
คนที่ ๔ ชื่อ นายอินกอง สาลีเชียงพิณ (เสียชีวิตแล้ว)
คนที่ ๕ ชื่อ นางบัวทอง สาลีเชียงพิณ (เสียชีวิตแล้ว)
คนที่ ๖ ชื่อ นางบุญก่อง สาลีเชียงพิณ (ยังมีชีวิตอยู่)

ขณะเป็นเด็ก ช่วงแรกที่โยมมารดายังไม่แต่งงานกับพ่อปุ่นนั้น ความเป็นอยู่ลำบากมาก บางวันโยมมารดาท่านต้องได้ไปขอข้าวคนอื่นเพื่อมาเลี้ยงลูก ๆ พอแต่งงานอยู่กินกับพ่อปุ่นแล้ว ทุกอย่างจึงค่อยพอเป็นพอไป เพราะพอได้อาศัยพ่อปุ่นช่วยเป็นแรงกำลังสำคัญของครอบครัวในการงานอาชีพทุกด้าน

สมัยเด็กหลวงปู่มีนิสัยเรียบร้อย ว่าง่าย ไม่ค่อยพูด ขยันทำงานมาก เรียนหนังสือก็เก่ง รักน้องรักนุ่งทุก ๆ คน ทั้ง ๆ ที่เกิดกับต่างบิดากัน หลวงปู่ลีท่านชอบเรียกน้องคนสุดท้องว่า "อีหล้า" (คุณยายบุญก่อง สาลีเชียงพิณ) โดยส่วนตัวแล้วหลวงปู่ลี ท่านรักและนับถือพ่อปุ่นมากเสมือนเป็นพ่อจริง ๆ อีกคนหนึ่ง

เมื่อเติบโตขึ้นมาเป็นหนุ่ม หลวงปู่ลีท่านมีนิสัยเรียบร้อย พูดน้อย ขยันทำงาน เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงให้กับบิดามารดาได้เป็นอย่างมาก ในสมัยนั้นที่ทางแถบนั้นล้วนเป็นป่าเป็นเขา ท่านได้ช่วยกันถางป่าเพื่อบุกเบิกที่ทางเพื่อใช้เป็นที่ทำมาหากิน ซึ่งถือว่าเป็นคนที่มีความมุมานะอุตส่าห์พยายามอย่างมาก เพราะไม่ใช่งานที่จะทำแล้วเสร็จได้ในวันเดียว หลวงปู่ลีท่านเป็นคนไม่สูบบุหรี่ โดยเนื้อแท้ท่านไม่แตะต้องสุรายาเมา แต่อาจมีบ้างในบางครั้งตามวาระโอกาส ซึ่งน้อยมากที่ท่านจะดื่ม

คนแถบนั้นอยากได้ท่านไปเป็นลูกเขยมาก เพราะท่านขยันการงาน ไม่เที่ยวเตร่เร่ร่อน พูดน้อยเรียบร้อย เข้าวัดฟังธรรม ชอบทำบุญสุนทาน ไม่ชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ใครได้เป็นคู่ครองต้องเป็นศรีแก่บ้านแก่เรือน ครั้งหนึ่งท่านเล่าว่า ตอนเป็นโยมไปหาปลาตามห้วยตามหนอง ได้ปลามาเยอะมากเกือบเต็มข้อง เดชะบุญก้นข้องเกิดรั่วขึ้นมา ปลาหลุดออกจากข้องไปหมด พอกลับมาบ้าน ไม่ได้ปลามาแม้สักตัวเดียว

ชีวิตในการครองเรือน

ในสมัยก่อนนั้น การแต่งงานมีเหย้ามีเรือน ขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่จัดหาให้ทั้งหมด หลวงปู่ลีท่านแต่งงานตอนอายุประมาณ ๒๔ ปี กับนางสาวดี (เป็นคนบ้านหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี) โดยทั้งคู่ไม่ได้รักกัน ฝ่ายญาติต่างเห็นว่าเหมาะสมกันดี จึงได้จัดสรรไปตามเรื่อง ชีวิตครองเรือนเป็นไปแบบปกติธรรมดา พอแต่งงานไปภรรยาท่านตั้งท้อง แต่ช่วงคลอดลูกออกมาลูกก็เสียชีวิต หลวงปู่ลีท่านเกิดความสลดหดหู่ขึ้นมาภายในใจ พอครองเรือนอยู่กินกับภรรยาได้ ๒ ปีกว่า ท่านก็ขอภรรยากับพ่อตาแม่ยายออกบวช

หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้ออกบวชในงานถวายเพลิงพ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต ที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร หลังจากนั้นท่านก็เร่งความเพียรปฏิบัติภาวนา ท่านได้อยู่รับใช้ใกล้ชิดกับพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด จนกระทั่งพรรษาที่ ๑๑ หลวงปู่ลีท่านได้บรรลุธรรมอัศจรรย์ขั้นสูง สิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวง จบสิ้นการเดินทางอันยาวไกลในวัฏสงสาร สิ้นภพจบชาติน้อยใหญ่ ทรงธรรมอันบริสุทธิ์ผุดผ่องไพบูลย์ ครองตนเป็นร่มโพธิสมภรณ์ให้กุลบุตรลูกหลาน พระเล็กพระน้อยและสาธุชนทุกท่านได้เคารพกราบไหว้บูชาเป็นขวัญตาขวัญใจอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน สิริรวมอายุ ๙๐ ปี ๖๓ พรรษา (ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔)

นิสัยวาสนาในทางธรรม

เนื่องด้วยขณะตอนเป็นเด็กหลวงปู่ลี ท่านมักเข้าวัดฟังธรรมไปกับโยมมารดาและพ่อปุ่น ในวันศีลวันพระมักเข้าวัดฟังธรรม พอโตเป็นหนุ่มก็เช่นเดียวกัน ท่านก็ไม่ได้ละทิ้งนิสัยส่วนนี้เลย ครั้นคราวที่ครองเรือน หน้าฤดูทำนาหลวงปู่ลี ท่านมักจะแยกตัวออกจากคนในหมู่บ้าน เพื่อออกมาพักอาศัยอยู่ตามท้องไร่ท้องนา เพราะเป็นที่เงียบสงัด ปลอดผู้ปลอดคน ท่านชอบการอยู่คนเดียว ท่านว่าเริ่มหัดภาวนาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ท่านเป็นฆราวาสแล้ว หลวงปู่ลีท่านจะทำทางเดินจงกรมไว้ในบริเวณที่ปลายนาของท่าน เมื่อว่างจากการจากงานท่านมักจะเดินจงกรมปฏิบัติภาวนาอยู่ไม่ขาด นี่เองเป็นส่วนหนึ่งของนิสัยวาสนาเดิมของท่านที่มีอยู่ก่อนหน้ามาแล้ว ส่วนสหธรรมิกที่เกื้อกูลกันในทางธรรมนั้น คือ หลวงปู่บัวคำ (ลูกศิษย์หลวงปู่ชอบ ฐานสโม) เหตุเพราะบริเวณที่นาของหลวงปู่ทั้งสองท่านอยู่ติดกัน ทำให้ท่านมีหมู่ดีมิตรชอบพากันมุ่งเดินสู่ทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว จิตท่านดื่มด่ำกับธรรมะ เกิดความมุ่งมาดปรารถนาที่จะออกบวชเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ท่านจึงได้ไปขอพ่อตาแม่ยายและภรรยา เพื่อ

ปลดเปลื้องทุกข์ที่ฝังอยู่ในใจ โดยการออกบวช ดำรงตนอยู่ในสมณเพศเจริญรอยตามพระบาทพระศาสดา ซึ่งในตอนแรกไม่มีใครเห็นดีด้วยกับท่าน แต่ในที่สุดแล้วทุกอย่างก็ไม่สามารถขัดขวางต้านทานทางเดินที่ท่านได้ตั้งใจไว้แล้ว ทั้งภรรยาพ่อตาแม่ยาย ต่างได้พากันร่วมอนุโมทนากับท่าน ในคราวที่บวชนั้นโยมมารดาของหลวงปู่ลีได้ไปร่วมในงานดังกล่าวเช่นกัน

เมื่อกาลต่อมา ท่านกับหลวงปู่บัวคำ ได้ออกบรรพชาพร้อมกัน หันชีวิตสู่ทางสายเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ทรงพาดำเนิน เพื่อหาทางเหินห่างจากตัวกองกิเลสตัณหาเพื่อพาตัวออกจากวัฏวนในที่สุด ยิ่งในช่วงนั้นท่านได้ข่าวการอาพาธหนักขององค์พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตตเถร ที่จังหวัดสกลนครก็ยิ่งทำให้ท่านเกิดแรงผลักดันที่จะหาทางพ้นทุกข์ให้เร็วที่สุด

หมวดที่ ๒

การออกบวชครองสมณเพศ

เข้าสู่เพศบรรพชิต

เมื่อครั้งยังเป็นฆราวาสนั้น หลวงปู่ลีกับหลวงปู่บัวคำท่านเป็นสหธรรมิกกัน ขณะออกบวชท่านก็ได้ออกบวชพร้อมกัน โดยหลวงปู่ทั้งสององค์ได้ไปเข้านาค ถือศีล ๘ อยู่เป็นผ้าขาวก่อนกับหลวงปู่อ่อน ญาณสิริ ที่วัดขันธเสมาราม (ปัจจุบันเป็น ตำบลหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ) ตำบลหมากหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ต่อมาท่านทั้งสองได้ติดตามหลวงปู่อ่อน ญาณสิริ ไปอยู่เพื่อปรนนิบัติรับใช้หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ที่วัดป่าหนองผือนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เหตุเพราะในช่วงนั้นองค์พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่นท่านอาพาธหนัก เมื่อกาลล่วงไป พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่นได้เผดียงกับคณะลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายถึงวาระอันสุดท้ายขององค์ท่าน แลองค์ท่านได้ประสงค์ที่จะไปมรณภาพที่วัดป่าสุทธาวาส ในที่สุดคณะศิษยานุศิษย์ได้เคลื่อนขบวนกองทัพธรรมจากวัดป่าหนองผือนาใน ไปที่วัดป่าสุทธาวาสตามคำปรารภขององค์ท่าน โดยได้ไปพักระหว่างทาง ณ วัดป่ากลางโนนภู่ก่อนระยะหนึ่ง องค์พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่นท่านได้ละสังขารเข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพานเมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๒ เวลา ๐๒.๒๓ น. สิริอายุ ๘๐ ปี ๕๖ พรรษา ลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส จึงได้พร้อมใจกันจัดพิธีถวายเพลิงท่าน ณ วัดป่าสุทธาวาส ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นโอกาสอันเป็นมงคลยิ่งของหลวงปู่ลี ที่ท่านจะเริ่มต้นชีวิตในเพศบรรพชิต ด้วยการออกบรรพชาในงานถวายเพลิงพ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต

หลวงปู่ลีท่านได้ออกบวช ณ วัดศรีโพนเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ตรงกับวันจันทร์ ที่ ๓๐ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ เวลา ๑๖.๑๒ น. โดยมีพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์อ่อน

ญาณสิริ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ โดยได้ฉายาว่า "กุสลธโร" หมายความว่า "พระผู้ทรงไว้ซึ่งความฉลาด" เข้าสังกัด ณ วัดขันธเสมาราม ตำบลหมากหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งในขณะนั้น ท่านอายุได้ ๒๘ ปีพอดี

การบวชในงานถวายพระเพลิงหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตนั้น ท่านเล่าว่า โดยรวมทั้งหมดจะแบ่งการบวชพระ ๑๘ ชุด บวชเณร ๑๒ ชุด ชุดละ ๓ รูป (รวมทั้งหมดเป็นพระ ๕๔ รูป สามเณร ๓๖ รูป) และในขบวนแห่เคลื่อนสรีระหลวงปู่มั่นนั้น หลวงปู่ลีท่านจะเป็นผู้แบกหีบสรีระด้านซ้าย ส่วนหลวงปู่บัวคำนั้น ได้เป็นผู้แบกหีบสรีระทางด้านขวา

หมวดที่ ๓
ประวัติการจำพรรษา

กาลานุกรมการจำพรรษา

หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านให้ความเคารพและศรัทธาในพระเถระครูบาอาจารย์หลาย ๆ องค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ท่านจะคอยติดตามปรนนิบัติรับใช้อยู่ไม่ห่าง หลวงปู่ลีท่านได้ตั้งสัจจะหลังจากออกบวชไว้ว่า ในการอยู่จำพรรษาของท่านนั้นท่านจะเปลี่ยนที่เปลี่ยนทางไปเรื่อย ๆ จะไม่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง ท่านจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ เพื่อลดความคุ้นเคยกับสถานที่ เว้นไว้เสียแต่ที่วัดป่าบ้านตาดเท่านั้น เหตุที่ท่านต้องเวียนกลับมาเพื่อพักจำพรรษาที่วัดป่าบ้านตาดอยู่เรื่อย ๆ นั้น ด้วยเพราะหลวงปู่ลีท่านอยากอยู่รับใช้ใกล้ชิดกับองค์พ่อแม่ครูจารย์หลวงตามหาบัว แต่ถ้าพรรษาใดที่มีพระอยู่รอจำพรรษาที่วัดป่าบ้านตาดจำนวนมากเกินไป ท่านจะสละกุฏิให้พระรูปอื่นได้อยู่จำพรรษาแทน ส่วนท่านก็จะออกไปพักจำพรรษาที่อื่น ท่านว่าท่านจะไม่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง และจะไม่ก่อร่างสร้างวัดใด ๆ จนกว่าพรรษาท่านจะครบ ๔๐ พรรษา ท่านจึงจะยอมอยู่เป็นหลักเป็นฐาน ความนี้ท่านได้ตั้งสัจจะไว้แล้วและยังคงระลึกถึงอยู่เสมอ

เมื่อเสร็จสิ้นจากงานถวายเพลิงองค์พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต ณ วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนครแล้ว ท่านได้มาพักอยู่ที่วัดขันธเสมาราม ตำบลหมากหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อยู่ช่วงหนึ่ง ซึ่งในช่วงที่ท่านหัดขานนาคอยู่เป็นผ้าขาวถือศีล ๘ ก่อนที่จะบวชนั้นท่านก็ได้อาศัยสถานที่ ณ วัดแห่งนี้เช่นกัน

หลวงปู่ลีท่านบอกว่าในใจท่านขณะนั้น มีความลังเลในการตัดสินใจอยู่บ้าง ใจหนึ่งท่านอยากเดินทางติดสอยห้อยตามเพื่ออยู่รับใช้พ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ส่วนอีกใจหนึ่งนั้นอยากไปจำพรรษาอยู่กับองค์หลวงปู่ชอบ ฐานสโม ที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย แต่เนื่องจากว่าในขณะนั้น องค์หลวงตามหาบัวท่านกำลังเร่งความเพียรปฏิบัติภาวนาอย่างมาก หลวงปู่จึงไม่ได้ติดตามไปอยู่กับองค์หลวงตามหาบัว ในที่สุดหลวงปู่ลีท่านจึงได้ตัดสินใจ ไปอยู่พักจำพรรษาแรกของท่าน ณ วัดป่าทรงคุณ ตำบลดงพระราม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี โดยอยู่ศึกษากับหลวงปู่สิงห์ ขนตยาคโม ซึ่งในขณะนั้นเป็นพระผู้ใหญ่ที่มีพรรษามาก รองลงมาจากองค์พ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทตฺโต

พรรษาที่ ๑ ปีพุทธศักราช ๒๔๙๓
จำพรรษา ณ วัดป่าทรงคุณ
จังหวัดปราจีนบุรี

หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านจำพรรษา ณ วัดป่าทรงคุณ ตำบลดงพระราม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นพรรษาแรกในการออกปฏิบัติภาวนากรรมฐานของท่าน ในช่วงแรกที่บวชนั้น ท่านได้ย้ายสังกัดจากวัดขันธเสมาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มาสังกัด ณ วัดป่าทรงคุณ ตำบลดงพระราม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี และได้อยู่ศึกษากับหลวงปู่สิงห์ ขนฺตยาคโม โดยการใช้บทบริกรรมภาวนาพุทโธเป็นหลัก โดยจริตนิสัยท่านว่า จริตของท่านมักเด่นไปทางการเจริญอสุภกรรมฐาน ท่านจึงได้อาศัยการภาวนาวิธีนี้อยู่เสมอมา

พรรษาที่ ๒-๕ ปีพุทธศักราช ๒๔๙๔-๒๔๙๗
จำพรรษา ณ เสนาสนะป่าบ้านห้วยทราย
จังหวัดมุกดาหาร

หลังย้ายจากวัดป่าทรงคุณ จังหวัดปราจีนบุรีแล้ว หลวงปู่ลี กุสลธโร ได้มาจำพรรษาอยู่กับพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ที่บ้านห้วยทราย จังหวัดนครพนม เพราะหลังจากที่องค์หลวงตามหาบัวท่านได้บรรลุธรรมขั้นสูง ณ วัดดอยธรรมเจดีย์ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ในเดือนพฤษภาคม ปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ แล้วนั้น องค์ท่านได้มาโปรดญาติโยมที่เสนาสนะป่าบ้านห้วยทราย อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม (ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดมุกดาหาร) เมื่อทราบข่าวเช่นนั้นแล้ว หลวงปู่ลีท่านจึงได้ติดตามมาอยู่จำพรรษากับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน และ ณ ที่แห่งนี้ท่านได้เกิดธรรมอัศจรรย์จิตรวมใหญ่ขึ้นครั้งแรก ณ เสนาสนะป่าบ้านห้วยทรายนี่เอง

ในพรรษาปีพุทธศักราช ๒๔๙๖ เริ่มมีพระเณรมาจากหลายต่อหลายที่ซึ่งต่างได้มารวมกันเพื่ออยู่ศึกษาธรรมะ ข้อวัตรปฏิปทาและหลักปฏิบัติสมาธิภาวนาต่างๆ กับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ซึ่งในสมัยนั้นองค์หลวงตาท่านได้เทศนาสั่งสอนให้กับพระสงฆ์ต่างๆ รวมทั้งเหล่าบรรดาแม่ชี ณ สำนักชีบ้านห้วยทรายด้วยโดยมีคุณแม่ชีแก้ว เสียงล้ำ เป็นผู้นำสำนัก

สถานที่ที่องค์หลวงตามหาบัว ท่านพำนักอยู่นั้นอยู่บนภูเขาทางทิศตะวันตกของบ้านห้วยทราย ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดถ้ำนกแอ่น ส่วนการสังกัดวัดนั้นหลวงปู่ลีท่านได้เข้าสังกัดกับวัดป่าวิเวกวัฒนาราม (วัดหลวงปู่จาม ในปัจจุบัน) แต่ในการอยู่ปฏิบัติภาวนานั้น องค์หลวงตามหาบัวมักขึ้นมาอยู่ปฏิบัติภาวนาและสั่งสอนลูกศิษย์ต่างๆ พร้อมแม่ชี ณ บริเวณที่เป็นวัดถ้ำนกแอ่นในปัจจุบัน

ในสมัยนั้นคุณแม่ชีแก้ว เสียงล้ำได้พาแม่ชีแม่ขาวทั้งหลายขึ้นมาเพื่อศึกษาธรรมะกับองค์หลวงตามหาบัวในช่วงบ่ายของแต่ละวัน คุณแม่ชีแก้วได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนขององค์หลวงตามหาบัว ตามอุบายหลากหลายแล้วแต่องค์ท่านจะสรรหามาสอนสั่ง พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงและทั้งปลุกทั้งปลอบ เพราะจิตของคุณแม่แก้วท่านเป็นจิตที่ผาดโผนมาก จนกระทั่งในที่สุด คุณแม่แก้ว เสียงล้ำ ได้บรรลุธรรมขั้นสูงจนหมดสิ้นความสงสัยต่างๆ ณ เสนาสนะป่าบ้านห้วยทรายในวันศุกร์ที่ ๑ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ (ตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑)

ในช่วงเข้าพรรษาของแต่ละปีนั้น จะมีพระเณรมาร่วมอยู่จำพรรษา ณ เสนาสนะป่าบ้านห้วยทราย หลายรูป ซึ่งในแต่ละปีจะมีจำนวนมากน้อยแตกต่างออกไป ดังนี้

๑. หลวงปู่มหาบุญมี สิริธโร
๒. หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน
๓. พระสม โกกนุทโท (สม ส.ค.ส.)
๔. พระสิงห์ทอง ธัมมวโร
๕. พระนิล ญาณวีโร
๖. พระหล้า เขมปัตโต
๗. พระศรี มหาวีโร
๘. พระบุญมี ปริปุณโณ
๙. พระเพียร วิริโย
๑๐. พระสุพัฒน์ สุขกาโม
๑๑. พระบุญเพ็ง เขมาภิรโต
๑๒. พระลี กุสลธโร
๑๓. พระคำตัน ฐิตธัมโม
๑๔. พระสีหา (ภายหลังได้ลาสิกขา)

๑๕. พระสวาส (ภายหลังได้ลาสิกขา)
๑๖. สามเณรน้อย (หลวงปู่คำพอง ปัญญาวุโธ)
๑๗. สามเณรอุ่นหล้า (หลวงปู่อุ่นหล้า ฐิตธัมโม)
๑๘. สามเณรภูบาล (ภายหลังได้ลาสิกขา)
๑๙. สามเณรบุญยัง (หลวงพ่อบุญยัง ผลญาโณ)
๒๐. สามเณรโส

อัศจรรย์...
จิตรวมใหญ่ครั้งแรก

หลวงปู่ลี ท่านเริ่มฝึกหัดปฏิบัติภาวนาตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นฆราวาส หลังจากที่ท่านได้ออกบวชแล้ว ท่านก็ได้เร่งปฏิบัติภาวนา องค์หลวงตามหาบัวสอนสั่งอะไรเป็นได้ทั้งนั้น เพราะท่านเคารพรักเหนือเศียรเหนือเกล้า ช่วงที่อยู่บ้านห้วยทรายท่านก็ทำข้อวัตรปฏิบัติถวายองค์หลวงตาอยู่ตลอด ช่วงตอนบ่าย ๓ โมงเย็นของแต่ละวัน จะเป็นช่วงที่ท่านต้องเข้าไปทำข้อวัตรบริเวณที่พักขององค์หลวงตา ซึ่งในสมัยนั้นเป็นเพิงขนาดเล็กๆ และที่บริเวณนั้นจะมีรังแตนอาศัยทำรังอยู่ องค์หลวงตาจะเตือนท่านทุกวันตอนมาทำข้อวัตรว่าให้ระวังแตน

วันหนึ่งหลวงปู่ลี ท่านก็เข้าไปทำข้อวัตรบริเวณที่พักองค์หลวงตาตามปกติ แต่องค์หลวงตาไม่ได้บอกให้ท่านระวังแตน บังเอิญประจวบเหมาะ ท่านเห็นองค์หลวงตาเดินผ่านมาบริเวณนั้นพอดี ท่านเลยจะรีบทำข้อวัตรให้เสร็จ ศีรษะท่านจึงไปชนเข้ากับรังแตนพอดี ท่านจึงถูกแตนต่อยเข้าอย่างจัง ศรีษะบวมนูนหลายแห่ง นำความเจ็บปวดเกิดขึ้นอย่างมาก องค์หลวงตามหาบัวจึงดุท่านว่าเซ่อซ่าไม่ดูไม่ระวัง ด้วยเหตุนี้ท่านถึงกับได้ตำหนิตัวเองและรำพึงในใจว่า *"หือ...มึงนี่โง่หลายแท้ๆ...เอ้า...คืนนี้กูสินั่งภาวนาให้มันตายลองดู..."*

หลังทำข้อวัตรเสร็จ ท่านจึงรีบเข้าที่พักภาวนากำหนดพุทโธถี่ยิบ ตั้งจิตอธิษฐานถ้าไม่ถึงรุ่งเช้าจะไม่ยอมลุกจากที่ ท่านว่าในตอนแรกที่นั่งนั้นก็พอทนได้ เวทนาเกิดขึ้นระดับที่ ๒ ที่ ๓ ก็พอทนไหว ช่วงระยะประมาณ ๕ ทุ่มเวทนาขึ้นถึงหัวเข่า ๖ ทุ่มขึ้นถึงบริเวณเอว พอช่วงตี ๑ ขึ้นถึงแถวบริเวณหัวไหล่ พอจวนตี ๒ ทุกขเวทนาเกิดขึ้นอย่างหนักมาก ภาวนาพุทโธแทบจะเอาไม่อยู่ พุทโธกระเด็นกลับๆ ท่านถึงกับได้ตั้งใจสละตายเข้าว่า สู้ทุกขเวทนาอยู่ทุกขณะจิต

พลันเกิดความอัศจรรย์จิตรวมใหญ่ขึ้น ร่างทั้งร่างเย็นไปหมด มองเห็นกระดูกขาตัวเองขาวโพลนไปทั่ว ความปีติเกิดขึ้นมาแทนความเจ็บปวด สักพักพอท่านจะกระดุกกระดิก สิ่งที่ท่านเห็นๆ อยู่นั้น ก็หายไปหมด เกิดความเสียดายขึ้นมาอย่างจับใจ แต่ในบัดนั้นท่านก็ระลึกถึงคำสอนว่า *"ธรรมะของพระพุทธเจ้า...ท่านไม่ให้อยาก..."* ท่านจึงได้ลองตั้งจิตขึ้นมาใหม่ พอตั้งขึ้นใหม่ได้ จิตก็รวมลงได้อีกครั้ง เย็นไปหมดทั้งกาย พอถอนออกมาอีกครั้งก็ตอนจวนเกือบจะสว่างพอดี ท่านจึงได้นำความขึ้นกราบเรียนพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ซึ่งความนี้ทำให้องค์หลวงตาได้ปรารภให้ฟังอยู่ว่า หลวงปู่ลีภาวนาเป็นตอนอยู่ที่บ้านห้วยทรายจังหวัดมุกดาหารนี่เอง

พรรษาที่ ๖ ปีพุทธศักราช ๒๔๙๘
จำพรรษา ณ วัดป่าหนองแซง
จังหวัดอุดรธานี

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๗ หลังจากออกพรรษาแล้ว องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้ปรารภเรื่องบวชชีให้กับโยมมารดา องค์ท่านจึงได้เดินทางจากเสนาสนะป่าบ้านห้วยทรายกลับไปที่จังหวัดอุดรธานี โดยเมตตาให้คุณแม่ชีแก้ว เสียงล้ำ (สำนักชีบ้านห้วยทราย อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร) พร้อมกับแม่ชีน้อม แม่ชีบุญ และพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเดินทางไปที่บ้านตาด จังหวัดอุดรธานี เพื่อให้คำแนะนำเรื่องการปฏิบัติภาวนาให้กับโยมมารดาขององค์ท่าน

ต่อมาเมื่อโยมมารดาขององค์หลวงตามหาบัว ได้บวชเป็นแม่ชีแล้ว จึงได้ติดตามองค์หลวงตามหาบัว เพื่อมาพักจำพรรษาอยู่ที่วัดสถานีทดลองเกษตรกรรม

อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ โดยมีพระสงฆ์สามเณรและแม่ชี ที่ติดตามไปอยู่ร่วมจำพรรษา ด้วยกันตามลำดับดังนี้

๑. หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

๒. พระสิงห์ทอง ธัมมวโร

๓. พระเพียร วิริโย

๔. พระบุญเพ็ง เขมาภิรโต

๕. พระลี กุสลธโร

๖. พระสีทา

๗. พระกาย

๘. สามเณรน้อย (หลวงปู่คำพอง ปัญญาวุโธ)

๙. โยมมารดาขององค์หลวงตามหาบัว

๑๐. คุณแม่ชีแก้ว เสียงล้ำ

๑๑. แม่ชีบุญ

๑๒. แม่ชีน้อม

ก่อนเข้าพรรษาปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ โยมบิดาของหลวงปู่ลีได้เสียชีวิตลง ท่านจึงได้กราบลาองค์หลวงตามหาบัว เพื่อกลับมาจัดการงานศพของบิดาให้เรียบร้อย หลังจากนั้นหลวงปู่ท่านจึงได้อยู่พักจำพรรษากับหลวงปู่บัว สิริปุณโณ ที่วัดป่าหนองแซง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

เมื่อออกพรรษาแล้ว โยมมารดาขององค์หลวงตามหาบัว อยากย้ายจากจันทบุรีกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดจังหวัดอุดรธานี องค์หลวงตาจึงได้พากลับพร้อมกับพระสงฆ์จำนวนหนึ่ง พอกลับมาถึงจังหวัดอุดรธานีได้ไม่นาน องค์หลวงตามหาบัวก็ได้เริ่มก่อตั้งวัดป่าบ้านตาดขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๔๙๙ และก่อสร้างศาลาแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ โดยขนาดของศาลานั้นมีความกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๗ เมตร

พรรษาที่ ๗ ปีพุทธศักราช ๒๔๙๙
จำพรรษา ณ วัดป่าท่าสวย
จังหวัดเลย

หลวงปู่ลี ท่านได้พักอาศัยอยู่ที่วัดบ้านหนองแซง ตำบลหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ต่อมาไม่นานสหธรรมิกเก่าที่ได้บวชพร้อมกัน เมื่อครั้งในงานถวายเพลิงพ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต คือ หลวงปู่บัวคำ มหาวีโร ได้ผ่านมาเยี่ยมเยือนท่านที่วัดแห่งนี้ ทำให้ในที่สุดหลวงปู่ลี ท่านจึงได้ออกธุดงค์ไปกับหลวงปู่บัวคำ และได้พักอยู่จำพรรษาที่วัดป่าท่าสวย บ้านวังม่วง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ในที่สุด

พรรษาที่ ๘ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐
จำพรรษา ณ วัดป่าบ้านนาขี้นาก
จังหวัดเพชรบูรณ์

หลังออกจากวัดป่าท่าสวย ท่านได้ออกธุดงค์ต่ออีก เพื่อปลีกวิเวกภาวนาจนไปถึงวัดป่าบ้านนาขี้นาก อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่นี่ท่านได้อยู่พักจำพรรษากับหลวงปู่บุญมา คัมภีรธัมโม และที่วัดแห่งนี้ท่านได้มีโอกาสพบและศึกษาธรรมและการปฏิบัติภาวนากับท่านพ่อลี ธัมมธโร แห่งวัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ

พรรษาที่ ๙ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๑
จำพรรษา ณ วัดป่านิโครธาราม
จังหวัดอุดรธานี

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๖ หลวงปู่อ่อน ญาณสิริ ได้เริ่มก่อตั้งวัดป่านิโครธาราม ขึ้นที่อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยบริเวณพื้นที่เดิมของวัดเป็นเขตป่าช้าเก่าจนแล้วเสร็จในที่สุด ในช่วงนั้นหลวงปู่ลี ท่านธุดงค์ออกจากจังหวัดเพชรบูรณ์แล้ว ท่านจึงได้มาพักอยู่จำพรรษากับหลวงปู่อ่อน ญาณสิริ ที่วัดป่านิโครธาราม ตำบลหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๐ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๒
จำพรรษา ณ วัดป่าท่าสวย
จังหวัดเลย

หลังจากออกพรรษาแล้ว หลวงปู่ลีได้ออกเที่ยววิเวกไปกับหลวงปู่บุญพิน กตปุญโญ แถบบริเวณเขตภูหลวง จังหวัดเลย และได้เลยไปกราบนมัสการท่านหลวงปู่ชอบ ฐานสโม ที่วัดป่าสัมมานุสรณ์ บ้านโคกมน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และได้ย้อนกลับมาพักจำพรรษาที่วัดป่าท่าสวย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พร้อมกับหลวงปู่บุญพิน กตปุญโญ อีกครั้งหนึ่ง

นั่งภาวนา...สลดในภพชาติ

ในช่วงที่ท่านออกเที่ยววิเวกแถวเขตภูหลวง จังหวัดเลย หลวงปู่ลีท่านได้พักภาวนาที่บ้านบง เขตอำเภอภูเรือ ท่านเล่าว่า ในคืนหนึ่งขณะที่ท่านภาวนาอยู่นั้นเกิดจิตรวมพอสงบลงได้ย้อนระลึกไปเห็นภพอดีตชาติที่ท่านเคยเกิดเป็นช้างตัวผู้ชื่อ "คำตัน" มีควาญช้างชื่อ "พ่อส่วน" เขามีลูก ๒ คนชื่อ "หวัน" และ "พัน" เขาบังคับให้ลากไม้ลากซุงท่อนใหญ่ทรมานทุกประการ ต่อมาเกิดไปติดพันช้างตัวเมีย ควาญช้างสั่งห้ามแล้วก็ไม่เชื่อฟังเขาจึงล่ามด้วยโซ่ใหญ่ตรึงเอาไว้กับเสาและใช้ตะปูดอกใหญ่ตอกเข้าที่บริเวณเล็บเท้าทั้งสี่ยึดเท้าไว้กับดิน อันนำมาซึ่งความเจ็บปวดทรมานอย่างแสนสาหัส ท่านว่ามันได้รับทุกข์ทรมานวนเวียนอยู่ในภพในชาติ ในวัฏฏะก็เพราะกามกิเลส เกิดสลดสังเวชมากน้ำตาร่วงออกมาโดยไม่ตั้งใจ ครั้นจิตถอนออกมาเห็นน้ำตาตัวเองเอ่อนองบริเวณฝ่ามือ นั่งพินิจพิจารณายิ่งเห็นโทษในวัฏวน จนต้องเร่งความเพียรวิปัสสนา เพื่อการถอดถอน ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์อันเป็นตัวที่นำสัตว์และบุคคลให้เวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารอยู่ร่ำไป

พรรษาที่ ๑๑ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓
จำพรรษา ณ วัดบ้านกกกอก
จังหวัดเลย

หลวงปู่เล่าว่าช่วงเวลานั้น ท่านได้เร่งความเพียรปฏิบัติภาวนา ไม่พูดคุยกับใครเพราะเกรงจะเสียเวลา เมื่อฉันเสร็จก็รีบเข้าป่าเพื่อปฏิบัติงานทางใจ แม้องค์หลวงตามหาบัวจะสร้างศาลาที่วัดป่าบ้านตาดก็ตาม องค์หลวงตามหาบัวก็ปรารภห้าม ไม่ให้ท่านไปช่วยงานแต่อย่างใด เหตุเพราะองค์หลวงตาท่านเห็นว่า

ไม่มีกิจการงานใดสำคัญมากไปกว่างานทางด้านจิตภาวนา เพื่อรื้อถอนภพชาติให้ขาดสะบั้น สิ่งใดอันจะเป็นอุปสรรคขัดขวางกับเรื่องการภาวนา องค์หลวงตามหาบัวท่านจะไม่ให้ทำ

สิ้นภพจบชาติ ขาดสะบั้นจากวงล้อแห่งวัฏสงสาร

เมื่อการสั่งสมบุญญาบารมีมาเพียงพอ กอปรกับการประพฤติปฏิบัติกิจในการชำระกิเลสอวิชชาออกจากใจอย่างไม่ย่อท้อลดละ เอาสละตายเข้าว่า เร่งไม่มีวันมีคืน บุกบั่นฟันฝ่า จนที่สุด จิตดวงที่เคยเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอันยาวไกล จนหลงลืมนับวันคืนไม่ได้ บัดนี้ได้กลับกลายมาเป็นดวงจิตอันเลิศเลอบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีภพไม่มีชาติให้ต้องเวียนเกิดเวียนตายอีกต่อไป ในคืนที่ฝนตก ขณะที่ท่านเจริญภาวนาธรรม นั่งประหนึ่งตัวลอยอยู่เหนือพื้นนั้น ปรากฏเวลาอันประจวบกับจิตที่เต็มอิ่มในรสแห่งธรรม เสียงดนตรีอันไพเราะ เสียงโห่ร้องก้องกังวานดังมาแต่ไกล ทุกดวงจิตร่วมอนุโมทนาสาธุการประหนึ่งโลกธาตุหวั่นไหว ท่านได้ทราบถึงความไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เหนือวิสัยสมมติ และได้ซาบซึ้งรู้เห็นเป็นจริงกับคำว่า "ธรรมเหนือโลก"

หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้บรรลุธรรมขั้นสูง ณ วัดป่าบ้านกกกอก อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เมื่อพรรษาที่ ๑๑ ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาประมาณตี ๒ (ตรงกับวันพุธ ที่ ๕ เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓)

พรรษาที่ ๑๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔
จำพรรษา ณ วัดป่าบ้านตาด
จังหวัดอุดรธานี

จำพรรษาอยู่กับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๕
จำพรรษา ณ วัดป่านิโครธาราม
จังหวัดอุดรธานี

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่อ่อน ญาณสิริ ณ วัดป่านิโครธาราม ตำบลหนองบัวบาน อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๔ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๖
จำพรรษา ณ วัดถ้ำกลองเพล
จังหวัดหนองบัวลำภู

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่ขาว อนาลโย ณ วัดถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันเป็นอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู) พร้อมพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม

พรรษาที่ ๑๕ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๗

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่ขาน ฐานวโร ณ วัดถ้ำพระนาผักหอก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๖ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘

จำพรรษาอยู่กับพระอาจารย์คำผอง กุสลธโร และพระอาจารย์จันทร์เรียน คุณวโร ณ วัดป่าภูเขารัง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๑๗ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๙

จำพรรษาอยู่กับพระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ ณ วัดป่านิโครธาราม อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี พร้อมกับหลวงปู่เพียร วิริโย หลวงปู่บุญพิณ กตปุญโญ หลวงปู่อว้าน เขมโก หลวงพ่อประสิทธิ์ ปุญญมากโร หลวงพ่อสมศรี อัตตสิริ หลวงพ่อบุญรอด อธิปุญโญ

พรรษาที่ ๑๘ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๐

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่ขาว อนาลโย ณ วัดถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันขึ้นเป็นอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู)

พรรษาที่ ๑๙ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๑
จำพรรษา ณ วัดป่าหนองแซง
จังหวัดอุดรธานี

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่บัว สิริปุณโณ (ลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต) ณ วัดป่าหนองแซง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๐-๒๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๒-๒๕๑๕
จำพรรษา ณ วัดป่าบ้านตาด
จังหวัดอุดรธานี

จำพรรษาอยู่กับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๔ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๖

จำพรรษา ณ วัดถ้ำพระนาหลวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๕ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๗

จำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อจันทร์เรียน คุณวโร และหลวงพ่อสมศรี อัตตสิริ ณ วัดสานตม อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๒๖ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๘

จำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อทุย ฉันทกโร (พระอาจารย์ปรีดา ฉันทกโร) ณ วัดดงสีชมพู (วัดป่าดานวิเวก) อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย (ปัจจุบันเป็นจังหวัดบึงกาฬ)

พรรษาที่ ๒๗-๒๘ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙-๒๕๒๐

จำพรรษาอยู่กับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๒๙ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๑

จำพรรษา ณ บ้านผาขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๓๐ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๒

จำพรรษา ณ วัดถ้ำหีบ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๓๑ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๓

จำพรรษา ณ วัดป่าบ้านกกกอก อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๓๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๔

จำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อจันทร์เรียน คุณวโร ณ วัดป่าสวนกล้วย อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๓๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๕

จำพรรษาอยู่กับหลวงปู่มี ปมุตโต(หลวงปู่เกล้า) ณ วัดถ้ำเกีย (วัดดอยเทพนิมิต) อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ณ วัดนี้เป็นการจำพรรษาของพระสององค์ที่เป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ซึ่งจากประวัติการก่อสร้างวัดนั้น องค์หลวงตามหาบัว ได้ช่วยเหลือในด้านปัจจัยในการก่อสร้างวัดด้วย ซึ่งถือเป็นความเมตตาที่องค์ท่านมีให้กับวัดนี้

พรรษาที่ ๓๔ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖

จำพรรษา ณ วัดป่าหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๓๕ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๗

จำพรรษา ณ วัดป่าประสิทธิ์สามัคคี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

พรรษาที่ ๓๖ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘

จำพรรษา ณ บ้านผาขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๓๗ ปีพุทธศักราช ๒๕๒๙

จำพรรษาอยู่กับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๓๘ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐

จำพรรษา ณ วัดป่าประสิทธิ์สามัคคี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

พรรษาที่ ๓๙ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๑

จำพรรษา ณ วัดป่าห้วยลาด อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

พรรษาที่ ๔๐ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๒

จำพรรษา ณ วัดป่าภูทอง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๔๑-๕๐ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๓-๒๕๔๒

จำพรรษา ณ วัดป่าภูผาแดง (วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์) อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๕๑ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๓

จำพรรษา ณ วัดป่านาแองญาณสัมปันโน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พรรษาที่ ๕๒-๖๓
ปีพุทธศักราช ๒๕๔๔-๒๕๕๕ (ปัจจุบัน)

จำพรรษา ณ วัดป่าภูผาแดง (วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์) อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี จนปัจจุบัน

หมวดที่ ๔
ประวัติการก่อตั้ง
วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์
(วัดป่าภูผาแดง)

ประวัติการก่อตั้ง
วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์

วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์ (วัดป่าภูผาแดง) หรือชื่อตามทะเบียนกองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คือ วัดหนองสวรรค์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองสวรรค์ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยมีพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ให้สร้างวัด จำนวน ๑๕ ไร่ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๗ ส่วนอาณาบริเวณที่รวมพื้นที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้ด้วยแล้วรวมทั้งหมดจำนวน ๖,๒๕๐ ไร่

ส่วนของเขตบริเวณวัดนั้น จะรวมพื้นที่ของภูเขา ๒ ลูกเข้าด้วยกัน นั่นคือภูผาแดงและเขตของภูเม็ง บริเวณพื้นที่ของศาลาและโรงน้ำร้อนของวัด จะตั้งอยู่แถบกึ่งกลางของภูเขาทั้งสองลูกนี้ แต่ส่วนมากคนมักเรียกชื่อกันติดปากว่า " วัดป่าภูผาแดง "

ที่มาของชื่อวัด

หลวงปู่ลี กุสลธโร เป็นผู้ตั้งชื่อของวัดนี้ โดยท่านได้นำเอาชื่อของพ่อแม่ครูจารย์ผู้มีพระคุณเหนือเศียรเหนือเกล้าทั้ง ๒ องค์มาเป็นหลักในการตั้ง โดยชื่อ *วัดป่าเกษรศีลคุณ* นั้นท่านบอกว่านำมาจากชื่อของวัดป่าบ้านตาด (วัดป่าเกษรศีลคุณ) เป็นชื่อนำ ส่วนคำว่า *ธรรมเจดีย์* นั้น เป็นชื่อของพระอุปัชฌาย์ของหลวงปู่ลี รวมเอาทั้งสองชื่อเข้าด้วยกัน *"วัดป่าเกษรศีลคุณธรรมเจดีย์"*

มูลเหตุของการก่อตั้งวัด

ในส่วนความตั้งใจของหลวงปู่ลีแล้ว ท่านเคยได้ตั้งสัจจะอธิษฐานแล้วว่า จะไม่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง จนกว่าอายุพรรษาของท่านจะครบ ๔๐ พรรษา จึงจะสร้างวัดขึ้นและอยู่ให้เป็นหลักเป็นฐาน กอปรกับองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ให้ท่านมาหาสถานที่ใหม่ๆ เพื่อก่อตั้งวัดแยกออกมาจากวัดป่าบ้านตาด เพื่อประโยชน์ในการอบรมสั่งสอนพระและฆราวาสและเพื่อเผยแผ่ธรรมขององค์พระบรมศาสดา ในช่วงแรกนั้นองค์หลวงตามหาบัวให้ท่านมาดูแถบบริเวณภูกระแต เพราะองค์หลวงตาท่านบอกว่าแถบนี้ภพภูมิดี แต่เนื่องจากในฤดูแล้งน้ำจะแห้ง ไม่เหมาะที่จะเป็นสถานที่พักภาวนา สุดท้ายแล้วท่านจึงได้มาพำนักอยู่แถวบริเวณภูผาแดงจนได้ก่อตั้งเป็นวัดในที่สุด

"ถ้ำพระ"
เขตสัปปายะแห่งการพักภาวนา

ในช่วงแรกทีเดียวนั้น มีเขตบริเวณเดิมที่เรียกว่า "ถ้ำพระ" อยู่ก่อนแล้ว โดยถ้ำนี้เคยเป็นที่พักภาวนาของพระที่ผ่านไปมา หลายต่อหลายรูปเท่านั้น โดยที่ยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างใดๆ เป็นรูปเป็นร่างชัดเจน ซึ่งนานๆ ครั้งจะมีพระที่ธุดงค์ผ่านมา เช่น หลวงปู่มา ซึ่งพอได้ใช้อาศัยบิณฑบาตกับชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเท่านั้น เช่น บ้านผางาม เป็นต้น

ต่อมาชาวบ้านผางามถูกไล่ที่ออกจากเขตบริเวณแถบนั้น หลวงปู่มาท่านจึงย้ายจากถ้ำพระ ลงมาอยู่พักภาวนาแถวบริเวณบ้านหนองอ้อ ถ้ำพระจึงกลายเป็นสถานที่ร้าง ต่อมาหลวงปู่ลี ไม่ทราบฉายา (เป็นคนแถวร้านทองห้าแยกในตัวเมืองจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นคนละองค์กับหลวงปู่ลี กุสลธโร) ได้มาอยู่พักภาวนาที่ถ้ำพระ ซึ่งช่วงนั้นหลวงปู่ลี กุสลธโรท่านได้พำนักอยู่แถวบริเวณถ้ำสหายบ้างแถววัดป่าดอยน้ำจั้นบ้าง จนท่านหลวงปู่ลี (องค์ที่พักอยู่ที่ถ้ำพระ) ได้มรณภาพลง ถ้ำพระจึงกลายเป็นสถานที่รกร้างอีกครั้ง หลวงปู่ลี กุสลธโร จึงได้ร่วมกับพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเดินทางมาเพื่อพักภาวนาอยู่ที่ถ้ำพระแห่งนี้ เหตุเพราะท่านได้เล็งเห็นว่าเป็นสถานที่ที่สัปปายะ เหมาะแก่การพักเพื่อปฏิบัติภาวนา และได้อยู่ก่อตั้งจนกลายเป็นวัดป่าภูผาแดงในปัจจุบัน

การก่อตั้งวัดป่าภูผาแดง

ในขณะที่หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้พำนักอยู่ที่ถ้ำพระนั้น พระสงฆ์ที่เป็นคณะศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ต่างได้มีมติร่วมกัน และขอความเห็นหลวงปู่แล้วได้ช่วยกันก่อสร้างศาลาขึ้น ซึ่งศาลาหลังแรกเป็นการก่อสร้างแบบใช้ไม้ที่พอจะหาได้ ต่อมามีการก่อสร้างแบบศาลาถาวรเป็นหลังปัจจุบัน โดยใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ ๑ เดือนก็แล้วเสร็จ (เริ่มสร้างปลายปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ แล้วเสร็จต้นปีพุทธศักราช ๒๕๓๔) ซึ่งในปีนั้นได้ปัจจัยจากการทอดกฐินเพื่อใช้ก่อสร้างศาลาทั้งสิ้นประมาณ ๗ แสนกว่าบาท

นอกจากศาลาแล้ว ในปีนั้น ปัจจัยที่เหลือจากการก่อสร้างศาลาแล้ว ยังได้สร้างโรงฉันน้ำร้อนและส้วมได้อีก ๑ หลังจำนวนห้องน้ำ ๕ ห้อง และสร้างกุฏิถาวรขึ้นเป็นหลังแรกเพื่อถวายให้กับหลวงปู่ลีท่านได้เป็นที่พำนัก และได้กราบอาราธนาให้องค์หลวงปู่ลี กุสลธโร อยู่พักจำพรรษา และเป็นองค์ประธานสงฆ์ ณ วัดป่าภูผาแดงตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนปัจจุบัน

เมื่อเสร็จสิ้นจากการก่อสร้างศาลาแล้ว ต่อมาหลวงปู่ลี ท่านได้ปรารภให้ปรับปรุงถ้ำย่างไก่ที่อยู่บริเวณเยื้องกับศาลา ในสมัยก่อนถ้ำนี้เป็นที่อาศัยของนายพรานเพื่อใช้ย่างไก่และย่างสัตว์ต่างๆ หลังจากที่ได้จากการล่ามาแล้ว จึงได้ชื่อว่า “ถ้ำย่างไก่” แต่ท่านเองไม่อยากให้เรียกชื่อนี้ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ถ้ำจัน” เพราะมีต้นลูกจันอยู่บริเวณหน้าถ้ำจำนวน ๓ ต้น ท่านให้ต่อเติมถ้ำจันนี้ เพื่อใช้เป็นที่สำหรับพักภาวนาด้วย เพราะเป็นอีกสถานที่แห่งหนึ่งที่สัปปายะ เหมาะแก่การพักปฏิบัติภาวนา

นอกจากนี้แล้ว หลวงปู่ลีท่านยังปรารภให้สร้างกุฏิขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่รับรองพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ในขณะเวลาที่องค์ท่านเดินทางมาเยี่ยมเยือนที่วัดป่าภูผาแดง หลวงปู่ลีถือได้ว่าท่านเป็นบุตรที่แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์เป็นอย่างมาก เพราะท่านนับถือองค์หลวงตามหาบัวเสมือนเป็นบิดาผู้ให้กำเนิด เมื่อใดที่ท่านมีโอกาสได้ตอบแทนบุญคุณ ท่านก็ทำอย่างเต็มที่เต็มกำลังความสามารถ อันเป็นแบบอย่างที่ดี ให้กับเหล่าบรรดาพระเณรสายวิปัสสนากรรมฐานได้ประพฤติปฏิบัติตาม

ในกาลต่อมา องค์หลวงตามหาบัว ท่านได้ปรารภเรื่องสถานที่ภาวนา บริเวณถ้ำขาม ซึ่งเป็นถ้ำอีกแห่งหนึ่งของวัดป่าภูผาแดง ตั้งอยู่ในอาณาเขตของภูเม็ง องค์หลวงตาท่านบอกบริเวณถ้ำขามเป็นที่สัปปายะ ผู้คนไม่พลุกพล่าน เหมาะแก่การปฏิบัติวิปัสสนาอย่างมาก

องค์หลวงตามหาบัว ถือได้ว่าองค์ท่านมีความเกี่ยวข้องกันเป็นอย่างมากกับหลวงปู่ลี เมื่อความเมตตาขององค์ท่านมีมาก องค์ท่านก็เดินทางมาเมตตาวัดป่าภูผาแดงอยู่บ่อยครั้ง ความนี้ทำให้หลวงปู่ลี ท่านได้สร้างกุฏิขึ้นอีกหลัง เพื่อใช้เป็นสถานที่พักรับรองสำหรับพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ซึ่งเลือกเอาที่บริเวณของถ้ำขามนั่นเอง

หลังจากก่อตั้งวัดเสร็จสมบูรณ์แล้ว หลวงปู่ลีท่านก็ได้พักจำพรรษาที่วัดป่าภูผาแดงมาโดยตลอด ได้เมตตาเทศน์อบรมสั่งสอนทั้งพระเณรและแม่ขาวในฝ่ายโรงครัวด้วยเช่นกัน

ในสมัยแรกๆ นั้นการเทศน์สั่งสอนอบรมพระ หลวงปู่ลีท่านจะอบรมและเทศนาสั่งสอนเรื่องต่างๆ ทั้งข้อวัตรปฏิบัติทั่วไปของพระตลอดจนการเจริญสมาธิภาวนาโดยสม่ำเสมอโดยในแต่ละเดือน ท่านจะมีการเทศน์อบรมสั่งสอนประชุมพระประมาณ ๔ ครั้ง คือในวัน ๕ ค่ำและวัน ๑๒ ค่ำ (ทั้งข้างขึ้นข้างแรม) นอกจากนั้นแล้วจะเป็นการอบรมประชุมในวาระพิเศษในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น

จวบจนปัจจุบัน หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้อยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ให้กับลูกหลานทั้งฆราวาสญาติโยมได้เคารพกราบไหว้ เป็นที่พึ่งทางใจให้กับสาธุชนทั้งหลายสืบเรื่อยมา

หมวดที่ ๕

ข้อวัตรปฏิปทาในยุคแรกของ
วัดป่าภูผาแดง

ข้อวัตรปฏิปทา ของหลวงปู่ลี กุสลธโร

หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านจะถือข้อวัตรปฏิบัติและปฏิปทาของพ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโตและองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโนเป็นหลักในการครองตนและเทศนาสั่งสอนผู้อื่น สิ่งใดที่องค์หลวงตามหาบัวได้เคยพาดำเนินมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่อยู่วัดป่าบ้านตาดท่านก็ได้ถือข้อวัตรนั้นเป็นแบบฉบับ และพระที่เป็นเหล่าลูกศิษย์ลูกหาก็ต้องถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อสืบสานปฏิปทาข้อวัตรปฏิบัติของพระวิปัสสนากรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น โดยยึดถือเอาคำสั่งสอนขององค์พระศาสดาเป็นเครื่องเทิดทูนไว้เหนือเศียรเหนือเกล้า

ในส่วนข้อวัตรปฏิบัติอื่นๆ ประจำองค์หลวงปู่ลีเองนั้น ท่านได้อบรมสั่งสอนพระ และได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างอันดีงาม ซึ่งมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยมากมายให้บรรดาพระลูกศิษย์ทั้งหลายที่อยู่ด้วยได้ศึกษา ซึ่งล้วนแต่เพื่อการฝึกหัดดัดแปลงให้พระทั้งหลายเป็นพระสุปฏิปันโน เจริญรอยตามพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทั้งนั้น

หลวงปู่ลี โดยจริตท่านแล้ว ท่านเป็นคนพูดน้อย ตอบเท่าที่ถาม มีเมตตาสูง เรียบร้อย เป็นพระที่มีความกตัญญูกตเวทีสูงต่อผู้มีพระคุณ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รอบรู้ในทุกด้าน มักน้อย สันโดษ

ในสมัยที่ท่านออกเที่ยวธุดงค์ในช่วงแรกนั้น ท่านจะเดินทางด้วยเท้า ไปพร้อมกับพระ ๑ รูป ไม่มากเกินกว่านั้น ท่านพระอาจารย์คำบ่อ กันตวีโร ได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า หลวงปู่ท่านจะไม่จับต้องหรือถือปัจจัยเลย บางคราวต้องได้โบกรถขออาศัยติดไปกับโยมก็มีบ้าง โดยมากท่านจะออกธุดงค์แถวเขตอำเภอภูเรือ

ภูหลวง จังหวัดเลย ท่านจะอาศัยผ้าครอง ๓ ผืน ใช้ผ้าอธิษฐานเป็นผ้าปูนอนในผืนเดียวกัน ถือธุดงควัตรอย่างเคร่งครัด ฉันในบาตร ฉันมื้อเช้ามื้อเดียว ฉันภาชนะเดียว ไม่ใช้ช้อน อาศัยในป่าเป็นถิ่นที่พัก

ในย่ามของหลวงปู่ลี จะมีเฉพาะสิ่งของที่จำเป็นที่ใช้ในเวลาออกธุดงค์เช่น รังดุม เข็ม ด้าย เทียนไข ขี้ผึ้ง สมุนไพรบางชนิดไว้รักษายามเจ็บป่วยเท่านั้น เพราะสมัยนั้นหาหยูกยาลำบาก จึงต้องอาศัยสมุนไพรเป็นส่วนมาก ด้วยเหตุนี้หลวงปู่ท่านจึงชอบศึกษาและใช้สมุนไพรในการรักษาธาตุขันธ์เป็นส่วนมาก เหตุเพราะพระป่าต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด

ครั้งหนึ่งท่านเคยไปเที่ยวธุดงค์แถบภาคเหนือ แถววัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากประเพณีการปฏิบัติกับพระสงฆ์ของคนแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกัน ชาวเหนือจะตักบาตรเมื่อพระหยุดยืนแล้ว แต่พระกรรมฐานจากอีสานมักจะเดินบิณฑบาตเร็ว วันนั้นหลวงปู่ลีท่านออกบิณฑบาตกับหลวงปู่เพียร วิริโย ท่านเล่ากึ่งหัวเราะว่า ไม่ได้ข้าวมาฉันเลยนี่เพราะความแตกต่างของประเพณี หาใช่เพราะความแล้งน้ำใจของชาวเหนือแต่อย่างใดเลย

ข้อวัตรอุปัฏฐากหลวงปู่ลี กุสลธโร
ยุคแรกของวัดป่าภูผาแดง

เมตตาเล่าเรื่องการทำข้อวัตรหลวงปู่ลี กุสลธโร โดย พระอาจารย์คำบ่อ กนฺตวีโร
วัดป่าอุดมมงคล ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ในช่วงแรกที่หลวงปู่ลีท่านพำนักอยู่ที่วัดภูผาแดง พระลูกวัดทั้งหลายจะมีข้อวัตรปฏิบัติในการอุปัฏฐากครูบาอาจารย์ ซึ่งจะมีพระที่ทำหน้าที่ดังกล่าวประมาณ ๒ ถึง ๓ รูป และต่างองค์ต่างต้องทำให้ดีที่สุด

การดูแลปัดกวาดเช็ดถูกุฏิ การดูแลเรื่องผ้าสบง จีวร ที่นอน หรืออื่นๆ ซึ่งการปฏิบัติต่อท่านต้องยึดคติว่า ให้รีบทำรีบเสร็จ ถ้าท่านไม่เรียกห้ามมารบกวนท่าน เพราะท่านเน้นการอยู่องค์เดียว เสร็จจากข้อวัตรท่านให้รีบกลับไปเข้าที่พักภาวนาของตนเอง

ช่วงเช้าหลวงปู่ท่านจะตื่นประมาณตี ๓ และทำกิจเจริญปฏิบัติสมาธิภาวนาของท่าน หากไม่ได้สัญญาณจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับท่านเป็นอันขาด พระอุปัฏฐากต้องคอยเงี่ยหูฟังเองว่าท่านออกจากห้องหรือยัง ถ้าท่านให้สัญญาณแล้วค่อยขึ้นไปที่กุฏิท่าน เพื่อจัดเก็บที่หลับที่นอน เตรียมแปรงสีฟัน นำน้ำอุ่นมาเพื่อให้ท่านล้างหน้าแปรงฟัน ส่วนสามเณรมีหน้าที่นำบาตรท่านลงมาวางเตรียมไว้ที่ศาลาเพื่อบิณฑบาตและฉันในตอนเช้า

ตอนเช้าหลังปัดกวาดเช็ดถูศาลาเสร็จ พระจะออกบิณฑบาตในหมู่บ้านตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ โดยแยกกันออกไปตามหมู่บ้านต่างๆ ส่วนในช่วงเข้าพรรษาหลังบิณฑบาตกลับมาจากในหมู่บ้านพระท่านจะรับบิณฑบาตที่หน้าประตูวัด

เป็นจุดสุดท้าย และจะไม่รับอาหารที่ตามส่งภายหลังจากเข้าอาณาบริเวณวัดแล้ว ทุกอย่างจะแล้วเสร็จประมาณ ๗ โมงครึ่ง เพราะท่านจะเริ่มฉันประมาณ ๗ โมงเช้า

การขึ้นไปทำข้อวัตรที่กุฏิท่าน ต้องหัดสังเกต สิ่งของอันใดที่ท่านวางไว้แล้ว เมื่อทำความสะอาดเสร็จให้จัดเก็บเข้าที่เดิมของท่านให้ถูกที่ถูกทาง ห้ามย้ายไปที่ใหม่เพราะท่านจะหยิบจับใช้สอยเป็นประจำ เช่น มีด กาน้ำ ไฟฉาย เป็นต้น

ในการทำกุฏิ ท่านจะไม่ให้ทำขนาดใหญ่มาก หากจะทำกุฏิถาวรท่านมักจะให้ทำสูงประมาณ ๒ เมตร ๕๐ เซนติเมตร หรือถ้าหลังไหนที่มีใต้ถุนก็ไม่ให้ทำใต้ถุนสูงหรือต่ำเกินไป ส่วนมากท่านจะทำใต้ถุนสูงประมาณ ๒ เมตร ๖๐ เซนติเมตร พอให้เดินผ่านไปมาได้และทำที่ไว้สำหรับเก็บไม้กวาดไว้ที่บริเวณใต้ถุนกุฏิด้วย

ในการดูแลผ้าห่มและที่นอนของหลวงปู่นั้น พระจะเอาออกตากแดดทุก ๗ วัน โดยมากจะเอาออกมาตากประมาณ ๙ โมงเช้าและต้องอยู่เฝ้าผ้าห่ม เมื่อแล้วเสร็จต้องรีบเก็บจัดเข้าที่เดิม และจัดให้เป็นระเบียบอย่างเดิม และต้องพร้อมใช้เมื่อท่านจะกลับเข้ากุฏิเสมอ

ในเรื่องผ้าบริขารของหลวงปู่นั้น ผ้าที่นำมาใช้ตัดเย็บมักเป็นผ้าฝ้าย ขนาดของผ้าสบงท่านจะมีขนาดความยาว ๒ เมตร ๔๘ เซนติเมตร (๕ ขันธ์) ขนาดผ้าจีวรจะใช้ความสูง ๔ ศอก ยาว ๖ ศอกกับอีก ๑ คืบ (เมื่อย้อมเสร็จจะเหลือประมาณ ๖ ศอก) ขนาดของผ้าสังฆาฏิก็เท่าขนาดผ้าจีวร ส่วนผ้าอังสะหลวงปู่ลีท่านมักจะให้ใส่รังดุม ๒ ข้างเพราะเผื่อเวลาทำงานต่างๆ จะได้กลับอีกข้างขึ้นมาใช้ได้ เมื่อตัดเย็บเสร็จก็นำผ้านั้นมาย้อม ส่วนสีที่ย้อมผ้าท่านจะชอบให้ใช้สีที่ทำมาจากหิน ป่นให้ละเอียด แล้วผสมกับน้ำร้อนพอให้ท่วมผ้า เมื่อย้อมได้ที่ก็นำขึ้นตาก

ส่วนการใช้ผ้าอาบน้ำฝนนั้น ท่านจะใส่ทั้งเพื่อสรงน้ำ และเมื่อแห้งแล้วท่านก็จะใช้ผืนเดิมนั้น เป็นผ้าปูนอนไปด้วยเลย หากเมื่อขาดก็จะปะชุนแล้วชุนอีก

หลวงปู่ลี ท่านจะเข้าพักประมาณเที่ยงและลงฉันน้ำร้อนประมาณบ่ายโมง ฉันน้ำร้อนเสร็จท่านจะทำอะไรต่างๆ ตามที่ท่านชอบ เช่น ทำไม้กวาดเพื่อถวายองค์หลวงตามหาบัวและถวายวัดอื่นๆ ทำขวาน ทำไม้เจียจิ้มฟัน หรือพาคนในวัดปลูกต้นไม้ บำรุงรักษาต้นไม้ บางครั้งท่านต้องพาพระทำอ่างเก็บน้ำเพื่อกักน้ำไว้ใช้สอยในฤดูแล้ง

ช่วงประมาณบ่าย ๓ โมงเย็น พระฉันน้ำร้อนเสร็จก็จะช่วยกันปัดกวาดบริเวณวัด ขัดศาลา ขัดห้องน้ำ หลังจากนั้นก็เตรียมน้ำอุ่นให้ท่านสรงน้ำประมาณบ่าย ๔ โมงเย็น ท่านมักจะชอบให้ใส่สมุนไพรลงไปต้มกับน้ำด้วย เช่น ใบเป้าใบหนาด เพราะโดยส่วนตัวท่านชอบสมุนไพรไทย ท่านว่าเป็นยา รักษาสุขภาพช่วยคลายเส้น

หลวงปู่ลีท่านจะเริ่มเข้าทางจงกรมหลังสรงน้ำเสร็จไม่นาน เพื่อการทรงธาตุทรงขันธ์ของท่านเอง ท่านมักจะเดินจงกรมภาวนาอยู่ไม่ขาด ในวาระวันสำคัญทางศาสนาท่านจะเทศนาอบรมสั่งสอนพระตามโอกาส เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษาหรือวันออกพรรษา เป็นต้น

การทำทางจงกรม ท่านบอกว่าให้ทำขนาดยาวประมาณ ๒๐ ก้าว ถึง ๓๒ ก้าว ของพระรูปนั้นๆ กว้างประมาณ ๑ เมตร ส่วนทิศของทางเดินจงกรมท่านมักจะให้อยู่ในแนวของทิศตะวันออกและทิศตะวันตก

ในเรื่องอื่นนั้น ท่านมักชอบปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ ในวัดภูผาแดงนั้นมีโครงการหลายโครงการที่ท่านได้ทำร่วมกับหน่วยงานทางราชการ เพื่อบำรุงรักษาป่า หรือการทำอ่างเก็บน้ำต่างๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในวัดและเพื่อประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านแถบนั้น

ในช่วงเดือนมกราคม ท่านจะให้พระไปเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ตามป่าตามเขามาเพาะไว้เพื่อกล้าไม้เอาไว้ปลูก เช่น ไม้มะค่า ไม้ประดู่ ไม้สักทอง เป็นต้น พอประมาณเดือนเมษายนหรือพฤษภาคมก็นำกล้าไม้ลงปลูกได้ ท่านว่าถ้าหน้าฝนมากล้าไม้จะได้ติดพอดี ถ้ากล้าไม้ไม่พอท่านก็จะให้ไปนำมาจากที่อื่น ๆ ด้วย เช่น จากจังหวัดเลย จากกรมป่าไม้ หรือจากศูนย์เพาะชำกล้าไม้ต่าง ๆ เป็นต้น

ในเรื่องสมุนไพร ท่านมักให้ปลูกไม้สมุนไพรต่าง ๆ ไว้ เพื่อไว้ใช้ประโยชน์นั่นเอง ส่วนมากก็จะเป็นสมุนไพรทั่ว ๆ ไป แต่ที่ท่านมักปลูกไว้ใช้รักษาโรคมะเร็งก็จะมีต้นสามควาย ต้นหนอนตายยาก และต้นขาเปีย ซึ่งบางต้นเป็นไม้ในป่าที่อยู่แถบนั้นอยู่แล้ว

หมวดที่ ๖

สงเคราะห์โลกกับ
องค์หลวงตามหาบัว

สงเคราะห์โลก ผ้าป่าช่วยชาติ

นับแต่เมื่อครั้งองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้ออกมาช่วยชาติไทยให้พ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจนั้น ได้มีลูกศิษย์ลูกหาหลายองค์พร้อมใจกันช่วยชาติพร้อมองค์หลวงตา หนึ่งในจำนวนนั้นมี หลวงปู่ลี กุสลธโร ด้วยเช่นกัน หลายครั้งท่านได้ติดตามองค์หลวงตามหาบัว ไปที่สวนแสงธรรมเพื่อมอบทองคำเข้าคลังหลวง จนกระทั่งโครงการช่วยชาติได้สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ ๑๒ เดือนเมษายน ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ ซึ่งตลอดเวลา หลวงปู่ลี ท่านเป็นแรงสำคัญมากอีกองค์หนึ่งเช่นกัน ในการหาปัจจัยและทองคำ ช่วยคลังหลวงร่วมกับองค์หลวงตา

หลังจากที่ปิดโครงการช่วยชาติไปแล้ว หลวงปู่ลี ท่านยังมองเห็นการณ์ไกล ยังคงเดินหน้าต่อในการสมทบทองคำ และปัจจัยต่างๆ ทั้งเงินตราต่างประเทศและเงินบาทเพื่อเป็นการสืบสานงาน ช่วยสงเคราะห์โลก ในด้านอื่นๆ ด้วย

งานบุญประทายข้าวเปลือก วัดป่าบ้านตาด

ในการจัดงานบุญประทายข้าวเปลือก ณ วัดป่าบ้านตาด ที่องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เป็นองค์ประธานในการจัดงาน โดยหลักใหญ่เพื่อการสืบต่อประเพณีของคนภาคอีสาน และเป็นการรวมศรัทธาของคนไทยในการหาปัจจัยมาช่วยชาติ หาทองคำเข้าคลังหลวงอีกแบบหนึ่งเช่นกัน ซึ่งในวาระดังกล่าว หลวงปู่ลีท่านก็เป็นแรงสำคัญอีกเช่นกัน ที่เสียสละกำลังกายกำลังใจออกมาช่วยองค์หลวงตามหาบัว เพื่อลดและแบ่งเบางานองค์ท่านด้วย

สงเคราะห์หน่วยงานราชการ
และโรงพยาบาลต่างๆ

แม้ปัจจุบัน องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ท่านได้ละสังขารไปแล้ว งานหลายอย่างที่องค์หลวงตามหาบัว ได้เมตตาสงเคราะห์โลกไว้แล้ว หลวงปู่ลี ก็ได้สืบสานงานต่อจนแล้วเสร็จ เช่น ตึกสงฆ์อาพาธโรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๕๐๐ ล้านบาท ท่านก็ได้จัดทำพิธีมอบตึกไปเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๖ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ โดยมีหลวงปู่ลี กุสลธโร เป็นองค์ประธานในงานดังกล่าวด้วย

งานประธานกรรมการบริหาร
กองทุนมูลนิธิเสียงธรรม

นอกจากงานอื่นๆ แล้ว หลวงปู่ลีท่านยังเมตตารับเป็นประธานกรรมการบริหารกองทุนมูลนิธิเสียงธรรมเพื่อประชาชนด้วยเช่นกัน ทุกอย่างท่านได้ดูแลสืบต่อจากองค์หลวงตามหาบัวได้อย่างไม่มีที่บกพร่องต้องติ สมดั่งที่เป็นพระอรหันต์ผู้มีเมตตาอย่างหาที่เปรียบมิได้ สมควรที่เราผู้เป็นกุลบุตรลูกหลานจะได้น้อมรำลึกบูชาถึงพระคุณของท่าน ที่ได้มีเมตตาต่อเหล่าบรรดาคณะศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย

งานโครงการปลูกและรักษาป่า ร่วมกับกรมป่าไม้

หลวงปู่ลี ท่านเป็นพระป่าที่เล็งเห็นความสำคัญของการปลูกป่า รักษาต้นไม้และต้นน้ำลำธาร ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ร่วมกับชาวบ้านและบรรดาพระลูกศิษย์ลูกหาในการช่วยกันปลูกและดูแลป่ามาตั้งแต่สมัยเริ่มก่อตั้งวัดป่าภูผาแดงในช่วงยุคแรกๆ ของการก่อตั้งวัดก็ว่าได้ ซึ่งป่าไม้ที่ท่านดูแลอยู่นี้ ในปัจจุบันถือว่ามีจำนวนมากมายหลายพันไร่ ตลอดจนการสร้างอ่างเก็บน้ำต่างๆ บริเวณภูผาแดงเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งสำหรับเพื่อใช้ในวัด และใช้สำหรับคนในบริเวณแถบใกล้เคียงด้วย

ดูแลอุปัฏฐากพ่อแม่ครูจารย์ องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

ในช่วงที่องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโนอาพาธหนักในช่วงเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๓ จนกระทั่งองค์ท่านได้ละสังขารไปเมื่อวันที่ ๓๐ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ นั้น หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้ทำหน้าที่กุลบุตรที่ดีในการดูแลพ่อแม่ครูอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาเมื่อองค์หลวงตามหาบัวธาตุขันธ์ไม่สู้ดี แม้ช่วงที่องค์ท่านได้เดินทางไปรักษาธาตุขันธ์ที่กรุงเทพ ตามคำกราบขอนิมนต์ของคณะลูกศิษย์นั้น หลวงปู่ลีท่านได้ติดสอยห้อยตามไปเฝ้าดูแลอยู่ไม่ห่าง จวบจนวาระสุดท้ายขององค์หลวงตามหาบัว หลวงปู่ลีท่านได้แสดงความกตัญญูกตเวทิตาให้กับบรรดาลูกศิษย์ลูกหาให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีงามเสมอมา

งานพระราชทานเพลิงสรีระสังขาร
องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

ในงานวาระสำคัญดังกล่าว หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านได้ร่วมกับพระมหาเถรานุเถระทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตสายวิปัสสนากรรมฐานทั้งหลาย เพื่อร่วมประกอบ พิธีในงานวันดังกล่าว ซึ่งนับเป็นวันประวัติศาสตร์สำคัญอีกวันหนึ่งของชาติไทย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงเสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เพื่อเป็นเกียรติในงานพระราชพิธีดังกล่าวด้วย เมื่อวันเสาร์ที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.

หมวดที่ ๗
กัณฑ์เทศน์อบรมพระ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑

เทศน์เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

การภาวนาให้ตั้งใจทำนะหมู่พวกทั้งหลาย ผมว่ามันคุ้นเคยกันเกินไปเลยมีแต่เล่นหัวกัน เลยภาวนาไม่เป็น เล่นมากมันก็เคยตัว คิดแต่เรื่องเล่น พอจิตมันไม่สงบก็เท่านั้น ต้องทำจนให้เห็นอานิสงส์ในความสงบ ต้องหาอะไรมามัดมาผูกอยู่ตลอด ต้องทำอย่างนั้น หาสิ่งมาแก้มาไขอยู่อย่างนั้น อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านทำท่านก็ทำมามากแล้ว หากอยู่เฉยๆ มันไม่เห็นอะไร หากไม่มีอุบายเอาจิตตัวเองตัวเองนะที่ต้องสอนตนเอง จะให้คนอื่นสอนก็เท่านั้น ถ้าตนเองไม่สอนตนเองน่ะไม่ได้...มันไม่ได้อะไร การเข้ามาบวชก็หวังจะเอาความพ้นทุกข์ ต้องแก้จิตใจตัวเองอยู่อย่างนั้น ถ้าอยู่คนเดียวมันก็สู้กันอยู่อย่างนั้น ถ้าจิตภาวนาดีๆ มันไม่ได้สุงสิงกับใครหรอก ไม่ได้สนิทชิดเชื้อกับใคร ไม่ได้ชินชากับใคร มันฝึกตนเองอยู่นั่น...เอาเรื่องนั้นมาเอาเรื่องนี้มาอยู่อย่างนั้น การภาวนาอิริยาบททั้ง ๔ ให้มันได้หมด จิตนะที่เป็นคนทำ เรื่องกายมันก็ธรรมดาล่ะเหมือนท่อนไม้ท่อนฟืน ถ้าจิตมันเอาจริงๆ น่ะ มันจะรู้อะไร มีแต่ผู้รู้นั่นล่ะเวทนามันก็ไม่มี เหมือนกันกับที่เรานอนหลับหากนอนหลับแล้ว เวทนามันไม่มีหรอกเพราะจิตมันวางจากกายแล้วแต่ตอนนอนมันไม่มีสติ การภาวนามันมีสตินะ ขอให้อบรมให้จิตเป็นมหาสติฝึกจิตตนเองอยู่อย่างนั้น ฝึกปัญญาให้มันมีจักษุเกิดขึ้นอย่างท่านหลวงปู่ชอบท่านภาวนาเกิดปัญญาจักษุขึ้น รู้แม้กระทั่งวาระจิตของผู้อื่น โอ๊ย...เป็นอัศจรรย์รู้หมดว่าใครมา ถ้าหมู่เพื่อนไม่ไปถามนี่ ไม่รู้เรื่องล่ะ ท่านมีเรื่องแปลกๆ เล่าให้ฟังหลายเรื่อง อย่างพ่อแม่ครูจารย์ท่านเคยถาม ตอนปี ๒๕๑๔ ผมเป็นคนอัดเทปท่านจะมาประมวลใส่ประวัติหลวงปู่มั่น ตั้งแต่ ๑ ทุ่มถึงตี ๒ ท่านพูดเรื่องธรรมะ

ท่านพูดภาษาพม่าได้นะ พ่อแม่ครูจารย์บอกว่า ***"เอ้า...พูดภาษาเรานี่ล่ะ"*** หาก เป็นพวกเรา ๆ นี่ก็ไม่เห็นอะไร เพราะกิเลสมันเต็มหัวใจ เรื่องธรรมมันไม่โผล่เข้า สักที มันเลยไม่เกิดอะไร คิดเรื่องอะไรก็มีแต่เรื่องกิเลสตัณหาไปหมด ความรัก ความชังอยู่นั่น ธรรมขันติ ความอดทนไม่มี หิริโอตตัปปะไม่มี พระพุทธเจ้า บัญญัติไว้ ต้องหาธรรมของพระพุทธเจ้าไปใส่ใจตัวเองดูสิ อย่าให้ผิดแปลกไป ถ้าออกไปมันก็เดินไม่ตามทางเท่านั้นเองล่ะ **ถ้าไม่เดินตามทางมันก็ไม่คืบนะ ให้พึ่งตนเอง นั่งก็ฝึก นอนก็ฝึก เหมือนที่หลวงปู่ฝั้นท่านว่า นั่งก็วัด นอน ก็วัด วัดใจตนเองอยู่อย่างนั้น ท่านสอนให้วัดให้วา ขนาดตัดเสื้อผ้าก็ยัง ต้องวัด ถ้าไม่วัดแล้วมันไม่ถูก** ท่านสอนขนาดนั้นล่ะ การอดอาหารให้สังเกต สังกาตนเอง กินมากมันเป็นยังไง นอนมากมันเป็นยังไง เดินจงกรมมากมันเป็น ยังไง ให้สังเกตตัวเอง และจับหลักตัวเอง มันไม่ได้อะไรนะถ้าไม่สังเกตสังกา มีแต่ ทำไปเฉยๆ มันไม่ได้ ต้องสังเกต เรื่องทะเลาะกันอย่าเอามาในศาสนานะ ให้มี ศีลธรรม เคารพกัน ธรรมวินัยมีระเบียบ ทำเอานะนักปฏิบัติ เวลาพาทำงาน กลับคิดว่าเสียเวลา โน่นน่ะ...มันคิด ถ้าให้ภาวนาแล้ว เอาเข้าจริงๆ เรื่องคิดจะทำ โน่นทำนี่เต็มไปหมด ก๊อกๆ แก๊กๆ อยู่นั่น ถ้าให้ทำส่วนรวมก็ไม่พอใจล่ะ มันทำ พอแก้ความรำคาญ สมาธิไม่มีมันก็เลยเป็นอย่างนั้น ถ้ามีสมาธิแล้ว มันไม่คิด หรอกเรื่องอย่างนั้น ทำแล้วก็แล้วไป มีแต่คิดอยู่นั่น...จะพ้นทุกข์ไหมหนอ ๆ ๆ เอ้า...เร่งเข้าสิ ถ้าไม่เห็นน่ะ มันเกิดเองหรอก ของพวกนี้ แต่ต้องอบรมจิตใจ ตนเองให้มันดีๆ มันโผล่ขึ้นมาเองหรอก มันบอกขึ้นมาเอง ปรากฏเช่นครูบา อาจารย์บางองค์ไม่เคยเห็นหน้า ท่านก็จะมาแสดงให้เห็นหรอก อย่างเช่นประวัติ ครูบาอาจารย์ที่ท่านทำมา คลื่นจิตของเรามันไม่ตรง ถ้าไม่ตรงมันจะมาหาได้ อย่างไร เหมือนกันกับเทปนี่ เทปที่เขาเปิดทุกสถานีน่ะ แต่เทปเราไม่มี เปิด รับของเขาไม่ได้...นี่จิตใจเหมือนกัน มันแน่นหนาอยู่นั่น ความรักก็เต็ม ความ ชังก็เต็ม ความอิจฉาริษยา ความโกรธ ความโลภ ความหลง เต็มหัวใจอยู่นั่น คิดพัวพันอยู่นั่น ความกำหนัดรักใคร่เต็มอยู่นั่น ธรรมเลยเข้าไม่ได้ ความขันติ ความอดทนก็เข้าถึงใจไม่ได้ ให้พากันตั้งใจนะ เอาล่ะเลิก...

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

พระใหม่เณรใหม่ให้ตั้งใจทำความพากความเพียรนะ อย่าไปเห็นแก่เล่น เล่นมาก็เล่นตั้งแต่เป็นเด็กแล้ว จะกำหนดอะไรก็กำหนด หรือถ้าหากจะกำหนดเป็นพุทโธ ก็ให้มันอยู่กับพุทโธจริงๆ **ถ้าจิตไม่อยู่แล้วมันไม่เห็นอะไรนะ คล้ายกับคนเดินกับคนวิ่งนั่นล่ะ จะเห็นอะไร คนยืนอยู่กลางแจ้งน่ะถึงจะค่อยเห็น** ต้องขัดเกลานะ เรื่องกิเลสตัณหา เรื่องความโกรธอย่าเอามาใส่ใจ ต้องหัดอย่างนั้นตัวเองนะที่ต้องหัดตัวเอง ถ้าไม่หัดแล้วไม่ได้ ก็เป็นพิษเป็นภัยอยู่นั่น ความโกรธนี่อย่างแรกมันก็ต้องเผาตัวเราเองก่อนล่ะ คนอื่นมันไม่เผาหรอก นี่ถ้าคนมีธรรมแล้วก็ไม่มีอะไร เขาสบายแล้ว บ้าก็อยู่ปากเขาโน่น ดีก็อยู่ปากเขาโน่น เราจะเป็นอะไรนั่น...ผู้เห็นอรรถเห็นธรรมมันเป็นอย่างนั้น มันผิดกันนะ ไม่เห็นเหรอพระพุทธเจ้าไปทรมานยากไร้ พระพุทธเจ้าท่านไปทรมานเอา เข้าไปหายักษ์ ไปให้มันกิน พระราชาองค์หนึ่งท่านไปล่าเนื้ออยู่ ก็ไปขอชีวิตไว้ ยักษ์มันจะกิน ท่านบอกจะแลก โดยการเอานักโทษมาให้ยักษ์กินแทน นักโทษมันก็หมดไปๆ คราวนี้พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็น หากท่านไม่ไปช่วยทั้งเมืองคงเดือดร้อนเป็นที่สุด ท่านจึงเสด็จไป พอพระองค์เสด็จไปตอนแรกมันก็ขู่อย่างใหญ่เลย พระพุทธเจ้าปัญญาท่านฉลาด พอเวลายักษ์มันขู่ท่านก็ฟังมันอยู่อย่างนั้น ท่านอ่อนยังกับอะไรดี มันบอกให้นั่งก็นั่ง มันบอกให้เดินก็เดิน มันบอกให้วิ่งก็วิ่ง ต่อไปๆ พูดยังไงท่านก็ไม่ตอบโต้อะไร มันบอกให้ทำอะไร ก็ทำตามที่มันบอกหมด สุดท้ายใจมันก็อ่อน พอใจมันอ่อนลงพระพุทธเจ้าท่านก็ชนะแล้วนะนั่น...คราวนี้ท่านก็เลยเทศน์ เทศน์เสร็จยักษ์ก็เลยละเลยเรื่องกินสัตว์เรื่องฆ่าสัตว์น่ะ กลายเป็นว่า

มันมาสมาทานศีลกับท่านเลย เรื่องโทษเรื่องฆ่าสัตว์ หรือเรื่องต่าง ๆ ท่านก็ไล่ให้ฟัง ไปตกนรกอย่างนั้นอย่างนี้ ประมวลเข้ามา ๆ ก็เลยปวารณาเป็นอุบาสกนั่นล่ะ... พวกเราไม่เป็นอย่างนั้น พอว่าบ้า ก็ขึ้นกับเขาแล้วตอบกันแล้ว กระทบกันเรื่อย คนฉลาดอย่างพระพุทธองค์ท่านถ่อมตนอย่างนั้น ผู้เห็นอรรถเห็นธรรมเป็นอย่างนั้น ไม่เห็นแก่ตัว หากท่านหลงว่าท่านเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ยักษ์บอกให้ทำอย่างนั้นให้ทำอย่างนี้ ก็จะไม่ทำล่ะ...นี่มันเป็นกิเลสนะที่กระทบกันอยู่นี่ นี่ก็เหมือนกัน ทีแรกท่านก็ไม่ให้จิตโกรธล่ะ ในธรรมจักรเช่นกัน **ความรักกับความชังนั่นล่ะ เหมือนกุสลา อกุสลานี่ กุศลก็เช่นกันก็เป็นบุญ อกุศลก็เป็นบาปนั่นล่ะ อัพยากตา ก็เป็นกลาง มันก็มีอยู่เหมือนกัน มันมีครบอยู่แต่เราเลือกเอาไม่ถูกเท่านั้น คือร้อนก็มีเย็นก็มี ฤดูมันเป็นอยู่อย่างนั้น แต่เรานี่สิ มันเอาแต่ร้อนมาใส่หัวใจ...ไม่เอาเย็นมาใส่** การภาวนาต้องเลือกสังเกตสังกาตัวเอง นั่งตอนนั้น หรือเดินจงกรมมากตอนนั้น ให้สังเกตตนเอง มันถึงจะรู้ หากจิตเปลี่ยนไปแล้วถ้าเราไม่สังเกตมันก็ไม่รู้นะ การเข้าการออกอะไรน่ะ มันต้องฝึก เวลาจิตมันเข้าถึงฐาน มันสงบเข้า ๆ มันก็เกิดแสง บางทีมันก็เหมือนแสงหิ่งห้อย บางทีมันเหมือนไฟฉายเรานี่ล่ะ แป๊บนึง ก็คิดเป็นอย่างอื่นไป แล้วก็สังเกตไม่ได้ล่ะ คราวนี้ วาระจิตของเรามันเป็นยังไง ตัวนั่น ตัวสำคัญ หัดใหม่ก็เป็นอย่างนั้นล่ะ ถ้ามันเป็นแล้วก็ไม่ยากหรอกอันนั้น เรื่องเกียจคร้านมันไม่มีหรอก มันเป็นไปเลย การละการถอนพวกนี้ มันวางไปเองหมด ขอให้หัดทีแรกเท่านั้น เรื่องความรู้มันจะผุดขึ้นมาเอง เดี๋ยวก็จะเห็นเหมือนครูบาอาจารย์ท่านมาเทศน์ให้ฟังอย่างนั้น เรื่องนั้นเรื่องนี้ อันนี้เราหัดใหม่มันต้องบังคับ คล้ายกันกับควาย เขาฝึกหัดใส่ล้อใส่เกวียนหรือฝึกใส่แอกใส่ไถ มันไม่เคยได้แบกแอกแบกไถ มันก็ต้องดิ้นเสียก่อน อันนี้เหมือนกัน จิตใจของเราเหมือนกัน บังคับใส่ธรรมะของพระพุทธเจ้านี่ เพราะมันไม่เคยชำนาญทางนี้ มันก็ต้องวิ่งกลับไปทางเก่ามัน ฝึกเข้า ๆ มันก็ต้องชินเข้า ๆ ตัวเองนะต้องฝึกตนเอง ครูบาอาจารย์มีแต่แนะนำทางเท่านั้น ให้เป็นทางเท่านั้น เหมือนความเจ็บป่วย ความปวด ความเป็นนั่นล่ะ ไม่ต่างกันหรอก

เหมือนอาหารก็เช่นกัน ภาชนะอันเดียวกัน ถ้าเราไม่กิน ก็ไม่รู้จักรส ไม่รู้จักอิ่ม คนเขาว่าอันนั้นอร่อย อันนี้อร่อย หากเราไม่กินเราก็ไม่รู้ นี่ก็เช่นกัน ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันจะมาประมวลมาเองหรอก ขอให้จิตมันรวมได้ นี่อะไร เวลาภาวนามีแต่ความอยากได้ อยากเห็นอันนั้นอยากเห็นอันนี้ โอ๊ย... วาสนาบารมี มันไม่เพียงพอมันไม่เห็นหรอก ต้องสั่งสมมานะ ถ้าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าท่านปรารถนาพุทธภูมินะ ลองคิดดู จะเอาโลกทับหลังตัวเองล่ะ โห...กองทุกข์ อย่างหลวงปู่มั่น ท่านปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ท่านบำเพ็ญมาเท่าไหร่ มาภาวนาระลึกชาติได้ ว่าเป็นหมาตั้ง ๑๐,๐๐๐ ชาติ เลยเกิดสลดสังเวชตนเอง เรื่องปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ท่านเลยเลิกเลย คิดเอาตัวรอดอย่างเดียว...เรื่องที่ท่านสั่งสมบารมีมา ประมวลกันเข้ามันก็แตกฉานขึ้นๆ ความปรารถนามันพิสดารกว่ากัน สาวกบางองค์ก็เช่นกัน ที่ท่านจารึกไว้ มีแต่องค์เด่นๆ ผู้ที่ไม่เด่นหรือผู้ที่พอกลางๆ ท่านไม่ยกมาไว้หรอก ไม่ได้ยกมาไว้ให้พวกเราได้อ่านได้คำนึงกัน ความปรารถนามันผิดกัน สมัยนี้ก็เหมือนกัน ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าก็มีมาก อย่างหลวงปู่จามนี่ ที่ท่านพูดน่ะมีแต่เรื่องพระพุทธเจ้าทั้งนั้นล่ะ สร้างบารมีอยู่นั่นน่ะ ภพภูมิต่างๆ ท่านเห็นหมด ของท่านมันเป็นไปอย่างนั้นจะรื้อขนสัตว์ออกจากโลก **ให้หมู่พากันตั้งใจปฏิบัติ สิ่งใดไม่ปฏิบัติเองไม่ได้หรอก ทางโลกก็เช่นกัน มีควายมีวัวเขาก็ต้องปฏิบัติ ไม่เช่นนั้น อะไร ๆ ก็เอาไปกินหมด ไม่ว่าอะไรทั้งนั้น จิตใจเราก็เช่นกัน หากไม่ปฏิบัติแล้ว ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันเอาไปกินหมด แล้วก็ไม่เห็นอรรถเห็นธรรมล่ะคราวนี้ อีกหน่อยก็จะหาโทษใส่ตัวเองว่ามรรคผลนิพพานไม่มี อีกหน่อยก็สึกเท่านั้น มันไม่สู้เขานะ เพราะของพวกนี้มันดึงมาหลายภพหลายชาติแล้ว ความตายมันเทียวเกิดเทียวตายมามากต่อมาก มันก็กวนนั่น มันตายอยู่อย่างนั้น เกิดภพไหนชาติไหน ก็ตายอยู่อย่างนั้น พากลัวกันอยู่อย่างนั้นล่ะ ท่านไม่กลัวนะพระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านไม่กลัวนะ ไม่มีสิ่งไหนที่จะกลัว เพราะท่านเห็นภัยอย่างพวกเรา มันงมอยู่อย่างนี้ล่ะ อ่ะ...เอาล่ะคราวนี้เลิกกัน พากันตั้งใจ...**

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๓

เทศน์เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๗

ในพรรษา พระเณรต้องช่วยกันดูแลกุฏินะ ตรงไหนที่มีรอยรั่วก็ต้องช่วยกันอุด เพราะจะอาศัยโยมมากก็ไม่ได้ อันนี้ถ้าว่าให้ภาวนาก็มีแต่นอน กินแล้วก็ไปนอน ถ้าทำยังงั้นมันจะเห็นอรรถเห็นธรรมได้ยังไง ไปยังงั้นก็ให้ทำตามที่ครูบาอาจารย์ท่านบอก ฉันจังหันเสร็จก็ให้เจริญธาตุขันธ์ ให้ดูอาการ ๓๒ ตั้งแต่เกสาลงไปถึงพื้นและตั้งแต่พื้นเท้าจนถึงเกสา ให้พิจารณาธาตุประกอบธาตุ พิจารณามันอยู่นั่น กับสภาพร่างกายของเรา ถ้าไปพิจารณาอย่างอื่นก็มีแต่อยากได้ญาณไปคาดอย่างนั้นคาดอย่างนี้ อีกหน่อยก็เสียจริตโรคประสาทขึ้นครอบงำ มันไม่ใช่ทางนะ ทางมันเกิดขึ้นที่กายกับใจ ที่ๆ ทางมันจะเกิดน่ะ ตามปกติอย่างที่ครูบาอาจารย์ท่านฝึกมานี่ ท่านหัดให้จิตสงบเสียก่อน ให้บริกรรมพุทโธ ให้อยู่กับพุทโธให้มันเห็นความอัศจรรย์ของความสงบในตัวเองก่อน อย่างเขาฝึกสัตว์ใส่แอกใส่ไถ หรือก่อนที่เขาจะตอนมันกับหลังจากที่เขาตอนเสร็จแล้ว มันเป็นยังไงความพยศของมันยังกับควายตัวเมียก็ไม่ปาน มันคะนองก็เพราะอันนี้ล่ะ เพราะจิตใจมันไม่ได้ทรมาน จิตใจไม่ได้ฝึกหัด มันผิดกัน...เข้ามาแล้ว มันผิดใจกันล่ะถ้าหากจิตภาวนาเป็นมันรู้จักเองหรอก ความสงบของจิต ความขยันมันก็เกิดขึ้นเองหรอก เอาสิ...ขอให้มันเกิดขึ้นเถอะ ธรรมะของพระพุทธเจ้า ความเพียรมันไม่เกียจไม่คร้านล่ะ เอ...จะพ้นทุกข์ไหมหนอๆ เท่านั้นล่ะ เดินจงกรมนั่งสมาธิโอ๊ย...มันไม่กลัวตายหรอก มันมีแต่จะเร่งความเพียร ถ้าจะพูดกับหมู่เพื่อนนี่ก็กลัวแต่จะเสียงานนะ โอ๊ย...ของมันทำงานทางใจน่ะ มีแต่หลบเข้าป่าๆ ขอให้เห็นเถอะ ธรรมะของพระพุทธเจ้า... เอาล่ะ...พอแค่นี้...เหนื่อย

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๔

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๗

การงานที่สร้างไว้เป็นสมบัติของโลก ตายไปไม่สามารถเอาอะไรไปได้หรอก มีแต่ดีกับชั่วนั่นล่ะที่จะฝากโลกไว้ ถ้าใครทำดีเอาไว้ก็ทำ มีเท่านั้นล่ะ จะเป็นลูกศิษย์ของเทวทัต หรือจะเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าก็เลือกเอา ท่านก็เปรียบเทียบไว้นะธรรมะของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไปนิพพาน พระเทวทัตไปอเวจี ให้เลือกเอาทำเอา ท่านว่ากุสลาธัมมา อกุสลาธัมมา คำว่า กุสลา ก็แปลว่ากุศล ส่วนอกุสลาก็แปลว่าอกุศลนั่นล่ะ การนั่งภาวนาถ้ามีแต่นั่งปรุงอยู่น่ะ มันก็ไม่ได้อะไรนะ มีแต่อยากได้ คิดอันโน้นอันนี้เอาอยู่นั่น วาดภาพตัวเอง หลอกตัวเองอยู่นั่น ครูบาอาจารย์ต่าง ๆ ท่านได้น่ะ คือได้ความสงบเสียก่อน เห็นความสงบเสียก่อน จิตพอสงบเข้า ๆ มันก็รวมได้ เห็นแสงสว่างได้ มันจะเห็นนิมิตนั่น นิมิตนี่ล่ะ นั่นล่ะ...จิตไม่ออกจากนั่นล่ะ หมุนใคร่ครวญอยู่นั่น มันเกิดอย่างนั้น เท่าที่ครูบาอาจารย์หลาย ๆ องค์ท่านเคยเป็นมา อย่างหลวงปู่ชอบนี่ เดินไปนี่ ทั้งวันก็อยู่ในสมาธิได้ จิตสงบอยู่อย่างนั้น เอาพุทโธอยู่อย่างนั้น เดินไป ๆ เหยียบดินก็คล้ายกับว่าเดินอยู่บนอากาศ **ถ้าจิตฟุ้งซ่านรำคาญก็จะเป็นเหมือนเอาไฟมาเผาหัวใจอยู่นั่น จะไฟอะไรก็ไฟราคะ โทสะ โมหะนั่นล่ะที่เผาอยู่นั่น จะไฟอะไรอีก...อันนี้ล่ะก่อกวนและปิดบังธรรมะของพระพุทธเจ้า ทิฐิมานะก็อีกตัวหนึ่ง ยกตัวเองอยู่นั่น แต่เห็นคนอื่นชั่วไปหมด แล้วอรรถธรรมของพระพุทธเจ้าจะโผล่ขึ้นได้ยังไง เพราะมันติดอยู่ จิตมันไม่สะอาดให้ชำระจิตตนเองให้สะอาด โอ๊ย...กว่าจิตมันจะรวมได้ มันเป็นสัปปายะหมดล่ะ วางจิตลงเป็นผ้าเช็ดเท้าหรือเป็นดินโน่นแล้วอรรถธรรมของพระพุทธเจ้าจะโผล่**

ขึ้นมาให้เห็นเอง เออ...ถ้ามันเห็นมันจะเป็นไปเอง ถ้ามันเกิดขึ้นแล้ว เรื่องหมู่เรื่องพวกมันไม่ติดใจอะไรล่ะ มันไม่ได้สนใจเลย มันเสียเวลาสำหรับการทำงานทางใจ หากปฏิบัติไม่จริงจังก็ไม่เกิดผล ดูชาวบ้านที่เขาทำไร่ทำนาหรือทำสวนก็ตาม ให้เราสังเกตเอา วันไหนมันขี้เกียจก็ไม่ได้งาน นี่ก็เหมือนกัน ถ้านั่งแล้วจะเห็นเองหรอกถ้าเปิดเข้าไปนี่ มันไม่ได้บังคับอะไรล่ะ ทีแรกมันก็ต้องบังคับเสียก่อน เหมือนตอนเราเรียนหนังสือก็เช่นกัน ต้องตั้งใจเรียนให้ได้คะแนนดีๆ ให้พากันตั้งใจ ใกล้จะเข้าพรรษาแล้ว ติดขัดอะไรก็รีบทำให้มันเสร็จ เข้าพรรษามันจะได้ไม่มีการมีงาน ครูบาอาจารย์มีแต่แนะนำให้เดินจงกรมภาวนาเท่านั้น ไม่ให้ทำอย่างอื่น เราก็มุ่งมาอย่างนั้น มุ่งเอาบุญเอากุศล จะเอาอะไร...มาบวชก็หวังเพื่อมรรคผลนิพพานเพื่อบุญกุศล คนไม่มีบุญกุศลก็เท่านั้นล่ะ ไปทำก็ทำได้เท่านั้นให้สังเกตดูเอาก็เพราะอกุศลนั่นล่ะ มันถึงค่อยมาตกในที่ชั่ว มาเกิดก็มาเกิดกับคนทุกข์ยากเข็ญใจไม่ได้ไปเกิดกับคนร่ำคนรวย คนเราก็เห็นกันทุกวัน บางคนลำบากทำงานปาดเหงื่อกินต่างน้ำ จะพูดไปถึงสวรรค์นิพพานอะไรให้ยาก เราไม่พิจารณาใคร่ครวญมันก็เห็นกันอยู่อย่างนี้ ดีชั่วอันนี้เอามาเปรียบเทียบดู เรื่องที่จะประกอบความพากความเพียรของเรา ต่อไปจะไม่มีนะ จะเป็นโลกไปหมดน่ะ ครูบาอาจารย์ก็หมดไปๆ ล่ะกรรมฐาน เหลือเท่านี้ล่ะ หลวงปู่ทั้งหลายก็แก่เฒ่าไป เรามาอยู่นี่ก็เพราะรัศมีของครูบาอาจารย์ท่านอุ้มเอา...มากราบครูบาอาจารย์ก็มาเพราะเป็นสายเดียวกัน **วันหนึ่งคืนหนึ่งให้เร่งความพากความเพียร การนั่ง การนอนก็ให้ฝึกตนเอง นอนแค่ ๔ ชั่วโมงก็พอแล้ว ๔ ทุ่มไปก็นอนซะ พอตี ๒ ก็ลุกแล้ว อยู่กับพ่อแม่ครูจารย์ท่านพาหัดอย่างนั้น ตอนอยู่บ้านห้วยทราย ท่านแนะนำอย่างนั้น ถ้าง่วงให้ไปเดินจงกรมเลย เดินจงกรมจนเหนื่อย ถ้าไม่เหนื่อยแล้วจิตมันไม่อยู่มันวิ่งตามอารมณ์ ความอยากตัวนั้นล่ะสำคัญ มันดีดอยู่อย่างนั้น อ่ะ...เลิกกันละทีนี้...**

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๕

เทศน์เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

การภาวนาให้จิตอยู่กับพุทโธ จิตไม่สงบก็จะไม่อยากทำล่ะ ครูบาอาจารย์ท่านฝึกมานะแต่เก่าแต่ก่อน โห...อย่างพ่อแม่ครูจารย์ตั้ง ๑ ปีกับอีก ๖ เดือนน่ะ ถึงจะอยู่กับพุทโธ ถ้าไปปรุงอยู่อย่างนั้นจะต่างอะไรกับโลก มันแยกไม่ได้ มีแต่กิเลสจะเอาไปกินหมด นั่งภาวนาอยู่ก็ปรุง ทำบ้านทำช่องเอย เอาลูกเอาเมียเอย คิดไปอยู่อย่างนั้น ไม่ต่างกันกับเขาคนที่ไม่บวชเขาก็คิดอย่างนี้ล่ะ ไม่ต่างอะไรกัน ถ้าไม่มีความหักห้ามต้านทานจิตใจตัวเองแล้วล่ะก็ โอ๊ย...มันไม่ต่างกัน มองไม่เห็นอรรถเห็นธรรม ลองให้จิตมันลงแบบชัดๆ ดูสิ อย่างครูบาอาจารย์ที่เห็นท่านทำอย่างนั้นน่ะ บริกรรมพุทโธ พุทโธ อยู่กับพุทโธเข้าๆ จิตมันก็เบาเข้าเบาเข้ามา จิตมันก็รวมลงปุ๊บเลย เกิดแสงสว่าง ธรรมมันก็จะโผล่ขึ้นมาเอง คราวนี้บางองค์เห็นคนตาย นอนตายอยู่ต่อหน้า ขึ้นอืดอยู่อย่างนั้น ครูบาอาจารย์ท่านก็ทำอยู่อย่างนั้น นี่ไปคิดปรุงคิดแต่งอยู่อย่างนั้น โอ๊ย...อีกหน่อยเวทนาทับก็นอนเลย... มันก็ไม่ได้หลักได้เกณฑ์ล่ะ ไม่หักห้ามเจ้าของ ไม่ฝึกเจ้าของ ไม่บอกเจ้าของ การภาวนาก็ดูใจเจ้าของนี่ล่ะ อ่านใจเจ้าของเลย เอาสิ...มันจะวิ่งไปทางไหนก็จับมันไว้ เหมือนควายนี่ ก็จับผูกจมูกมันดึงไว้ เวลาเขาจะฝึกมัน จับฝึกใส่คราดใส่แอก ใส่ไถ นี่ฝึกใส่ธรรมพระพุทธเจ้าดูสิ รู้จักแต่การฝึกคนอื่น ลองฝึกตัวเองดู ดูอย่างองค์ท่านพระพุทธเจ้า ท่านทำขนาดไหน อดอาหารตั้ง ๔๙ วัน กลั้นลมหายใจ พิจารณาใคร่ครวญไป แล้วเมื่อท่านรู้ว่าไม่ใช่ทาง ทรมานกายนี่เรื่องกายมันไม่มีกิเลส แต่กิเลสมันอยู่กับใจนี่แหละ อยู่กับจิต ท่านก็เลยหวนมาก่อนที่จะทรมานทางใจ ก็หันมาฉันอาหารเสียก่อน พอปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เห็น

ดังนั้นแล้ว ก็คิดว่าท่านถอยความมุ่งมาด ก็เลยพากันหนีไป ท่านก็ยิ่งสบายสิ คราวนี้ กายท่านก็วิเวก ใจท่านก็วิเวก พอท่านฉันอาหารเสร็จ ก็เข้าที่อธิษฐาน ตั้งสัจจะอธิษฐานว่าถ้าไม่ได้ตรัสรู้จะไม่ยอมลุกจากที่ ท่านก็เจริญอานาปานสติ ดูลมหายใจเข้าออก บังคับไม่ให้มันออก ให้มันรู้อยู่กับลม ลมเข้าลมออกก็ให้รู้ ศาสดาท่านก็บังคับอย่างนั้นล่ะ มันคิดปรุงนั่นปรุงนี่ พอนั่งเข้าไปก็อยากได้ขึ้นมาเลย มันก็เป็นเรื่องกิเลสเท่านั้น จะเป็นเรื่องธรรมได้ยังไง อยากได้โน่นอยากได้นี่ เอาสัญญาโน่นน่ะมาดู และก็เป็นไปตามสัญญาไปอีก สัญญานั่นล่ะมันมาปิดปังความรู้ พิจารณาเข้าไปสิ นี่มันไม่อยู่น่ะ วิ่งอยู่อย่างนั้น ถ้าพิจารณาดีๆ ก็จะรู้ว่าอันนั้นเกิดมาแล้วก็ดับไป อันนี้เกิดมาแล้วก็ดับไป มีแต่สัญญาเท่านั้น เอาเรื่องใหม่มาพิจารณาเป็นลูกโซ่ เอาคืนเป็นคืน วันเป็นวัน อย่างพ่อแม่ครูจารย์ท่านเทศน์ เรื่องการละวางมันวางไปหมดนะ เพราะมันได้แยกแล้ว แยกกิเลสกับธรรมแล้ว แต่พวกเรานี่ มีแต่พากันตะครุบเงา หลงเงาตัวเอง นั่งเข้าๆ เวทนามากก็นอนเลย กรนครอกๆ กิเลสมันไชโยนะ เพราะมันชนะ เดินจงกรมเหมือนกันส่งจิตออก แล้วก็ยังจะมาอวด ว่าตัวเองทำความเพียร ครูบาอาจารย์ท่านทำจริงนะ

มาทำเล่นๆ ไม่ได้ ถ้าจะเอาตัวเองก็ต้องทำขนาดนั้นเลย แต่ไม่เห็นครูบาอาจารย์ท่านตายนะ แต่เก่าแต่ก่อนน่ะ เสือมันเยอะ ช้างก็เยอะ ครูบาอาจารย์ท่านไปเที่ยวอย่างท่านพ่อลีนี่ ท่านว่าพออายุพรรษาท่านได้ ๗ พรรษา ๘ พรรษาแล้วไปธุดงค์หลงป่าจนไม่ได้ฉันข้าว ไปตามป่า ไม่ได้ฉันข้าว ๓ วัน ๓ คืน ไม่รู้จะไปยังไงเหนื่อยมาก เลยนอนขวางทางเลย ท่านนอนขวางทางช้างพอดีก็นอนหลับอยู่นั่น ช้างตัวหัวหน้ามาก่อน พอมาเห็นก็นำท่านออกไปเลย กลดท่านก็ยังกางอยู่เช่นเดิม มันไม่ได้ทำอะไรท่าน แถมยังยืนขวางไม่ให้หมู่ช้างตัวอื่นมองเห็นท่าน พอหมู่เพื่อนไปหมดแล้ว มันถึงค่อยเดินตามไปทีหลัง พอท่านลุกขึ้นรู้สึกตัวแล้วเกิดอาการสงสัยว่า เอ๊ะ...แต่ก่อนเรานอนหันศีรษะไปทางนี้ แล้วตอนนี้เราหมุนศีรษะมาทางนี้ได้อย่างไร ผิดสังเกตสังกา ท่านเลยนั่งสมาธิ กำหนดจิตดู เลยเห็นว่าเป็นเพราะช้างได้มาช่วยขยับท่านให้ออกไปพ้นภัย ท่านทิ้งตัวเอง

ขนาดนั้นนะน่ะ...ไม่ว่าจะทำอะไร แล้วก็เกิดความอัศจรรย์ล่ะทีนี้ สัตว์มันไม่ทำนะแบบนี้ มีมากอยู่นะครูบาอาจารย์ อย่างหลวงปู่ชอบ หลวงปู่มั่น หลวงปู่ขาว เป็นต้น **ครูบาอาจารย์ที่เราได้กราบได้ไหว้ ท่านไม่ทำเหมือนเรา เรากินแล้วนอนเห็นไหม ควายที่เขาเอามาทำนาน่ะ ไม่ต่างกัน เวลาคนเขาทำทานเห็นไหมเขายกมือใส่หัว ทานอะไรเขาก็ยกมือใส่หัว เพราะเขาอยากได้บุญ อย่าหลงลืมตัวว่าเขาเลื่อมใสนะ ความเลื่อมใสก็เป็นความเลื่อมใส ส่วนไฟในตัวเรามันก็ยังเป็นไฟอยู่เช่นเดิม บาปมันก็เป็นบาป โทษมันก็เป็นโทษ** พวกบวชใหม่ก็ให้ตั้งใจให้มันได้ บวช ๓ เดือน ให้มันเป็นบุญเป็นกุศล สิ่งไหนมันไม่ดีอย่าเอามาใช้ ฝึกไว้ความดี ต่อไปให้มันเป็นสมบัติ อย่าให้เป็นมลทิน อย่างบางคนปฏิบัติ หลวงปู่สิงห์ใหญ่ อานิสงส์ได้ปฏิบัติครูบาอาจารย์ พอสึกออกไปเป็นฆราวาสทำงานเป็นทหาร ได้ยศสิบเอก พอได้เมียเนี่ยโอ๊ย แม้ตอนอาบน้ำนี่ เมียยังได้ถูหลังให้ เวลาร้อนก็ได้ผ้าเย็นๆ มาเช็ดให้ พอมาคิดได้พิจารณาใคร่ครวญ เพราะได้อานิสงส์ของการปฏิบัติครูบาอาจารย์ คนอื่นน่ะ ลูกเมียเค้าไม่ทำให้นะ เพราะอานิสงส์ไม่มีเหมือนญาพ่อบวชใหม่ตลอด แม้พรรษามากแล้วก็ไม่มีใครดูแลปฏิบัติ น่ะ...มันก็เป็นอย่างนั้น.... เอาล่ะวันนี้พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๖

เทศน์เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

พระเราพอแก่พรรษาไปๆ ความเกียจคร้านมักเข้ามาครอบงำ หลบโน่นหลบนี่อย่างท่านพ่อลีว่า หลบเป็นปีกหลีกเป็นหางว่างั้น การภาวนาเบื้องต้นต้องหัดความสงบให้มาก ต้องฝึกสติให้มาก ตัวสตินี่แหละ คือยอดคำสอนของพระพุทธเจ้า มันจะเป็นจิตที่เป็นสมาธิ หรือจิตที่เป็นปัญญา หากสติไม่เพียงพอมันก็เผลอไป ตัวสตินั่นล่ะมันกำกับ คล้ายกับฝึกควายฝึกวัว เขาต้องมีเชือก เชือกก็แปลว่า ถ้ามันพลาดไปเขาก็ต้องดึงเชือก นี่ก็เช่นกัน ทำอะไรถ้าไม่สังเกตสังกาตนเองมันก็จับหลักไม่ได้ ต้องฝึก...กินมากมันเป็นยังไง นอนมากมันเป็นยังไง ให้เก็บไปคิด นั่งตอนนั้นตอนนี้เป็นยังไง ต้องหัดฝึกจิตตนเองอยู่อย่างนั้น เช่นนักมวย พอเรียนกับครูมาแล้วเขาก็ต้องฝึก นี่เราก็เช่นกัน ต้องฝึก...เดี๋ยวกิเลสเอาไปกินหมด บางทีก็ไม่รู้จักด้วยซ้ำว่าอะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นธรรมคลุกเคล้ากันอยู่อย่างนั้น แยกกันไม่ได้ เปรียบเทียบเช่นอาหาร ในอาหารมันก็มีก้าง กระดูกก็มี เราก็ต้องเลือก ถ้าจะกินนะ...นี่ก็เหมือนกัน การภาวนาการสังเกตสังกาตนเองมันถึงจะจับหลักตนเองได้ เออ...ถ้ามันเป็นแล้วเรื่องความเพียรมันกล้าเอง มันไม่ได้บังคับยาก ทีแรกมันก็ต้องบังคับ เหมือนเขาฝึกควายฝึกวัวนี่ ถ้ามันเป็นแล้ว โอ๊ย...เขาขี่ล้อขี่เกวียนหรือเขาจะนอนไปก็ได้ จิตใจของเราฝึกเข้ามันจะเป็นเองธรรมะของพระพุทธเจ้า เดินจงกรมนี่มันไม่อยากหยุดเลยล่ะ มันเอาอยู่อย่างนั้น คนมาเพื่อจะมาคุยด้วย มันก็ไม่อยากรับเพราะทำงานทางใจ นี่ให้หลบเข้าป่าๆ อย่างครูบาอาจารย์ท่านว่า ***"ทำให้สุด ขุดให้ถึง"*** มันจะประมวลเข้ามาเอง ธรรมะของพระพุทธเจ้า ท่านเห็นยังไงผู้ปฏิบัติตามต้องเห็นอย่างนั้น เรื่อง

ภพชาติหรือเรื่องอะไรมันจะเกิดขึ้นเอง ถ้าทำไม่จริงความเกียจคร้านมันก็จะเข้าครอบงำ อย่างเวทนาก็เช่นกัน ถ้าเราไม่สู้ก่อนก็จะไม่เห็นความชนะ ต้องสู้นะ... เอา...มันเจ็บเท่าไร ก็อดมันอยู่นั่น มันขึ้นถึง ๓ ครั้งแล้ว ครั้งที่ ๓ นี่โอ๊ย...ผมนี่นึกว่าร่วงไปหมดทั้งหัวล่ะ มือนี่ร้อนเป็นไฟไปหมด มีแต่ว่าตายๆ เท่านั้น เลยตายไปแล้วก็เอาละ เงียบสนิทมาก...แล้วก็ จิตรวมพรึบเลย ถ้าไม่สู้เสียก่อนไม่เห็นความอัศจรรย์นะ ต้องสละตายเลย...นักภาวนาถ้าไม่สละตายแล้วก็ไม่เห็นล่ะ แล้วก็จะโทษว่าศาสนาไม่จริง ตนเองไม่จริงน่ะสิมันสำคัญ มีแต่เรื่องกิเลสมันเอาไปกิน ให้แก้ตนเอง มันไปทางราคะ เราก็ต้องพิจารณาสิ...ตั้งแต่ศีรษะลงมาหาพื้นเท้า ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไปหาศีรษะ แยกดูสิ...ขาล่ะ...ตาล่ะ...ลองดึงตาออกมาดู อันไหนมันสวยมันงาม ลองพิจารณาดู ถ้าว่าหนังมันงาม ก็ลองเอามีดขูดหนังดูสิ ทั้งหมดในกายนี้ก็มีแต่หนังหุ้มอยู่นั่นล่ะ นอกนั้นมีแต่อสุภะหมด...ให้พิจารณาใคร่ครวญเข้าไป ทำยังไงมันจะแก้ได้ ตัวนี้ล่ะ มันรุนแรงที่สุด มันไม่เป็นก็เดินอยู่อย่างนั้นล่ะเดินจงกรมน่ะ นั่งสมาธิก็นั่งเข้าไปเวลามันเป็นมันเป็นพรึบแป๊บเดียวนะ...อย่างที่พ่อแม่ครูจารย์ท่านเทศน์ ถ้าเราไม่อยู่กับคำบริกรรม มันจะฟุ้งซ่านรำคาญให้พิจารณากาย พิจารณาเข้าๆ จิตรวมพรึบ...เลยเป็นสมาธิ ท่านก็แสดงไว้หมด นี่ปัญญาอบรมสมาธิ...เวลาเจอกันก็คุยโน่นคุยนี่แล้วก็ทะเลาะกัน มันไม่เรียนภาษาพระนะ มันเรียนภาษาสุนัขน่ะ ผมระอาแล้วเกี่ยวกับหมู่พวกนี่ ผมก็เคยเป็นพระผู้น้อยมาก่อน แล้วถึงมาเป็นพระผู้ใหญ่ ไม่เคยเห็น... นี่ล่ะผมระอา เลยไม่อยากรับ นอกจากนั้นก็สุงสิงกันอยู่นั่นล่ะไม่ออกจากศาลาการสนใจน่ะพูดแต่เรื่องบริขาร ก๊อกๆ แก๊กๆ อยู่อย่างนั้น ไม่รู้จะพูดไปทำไม มันไม่เกิดประโยชน์ มันไม่เกิดศรัทธา ดูก็ออกนะคนที่เขาประกอบความพากความเพียร ดูกิริยามรรยาทมันก็ออก พระกรรมฐานทุกวันนี้ มันไม่เหมือนสมัยหลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์ที่ท่านพาดำเนิน ดินฟ้าอากาศมันก็ไปแล้ว มีแต่ป่าคน...บ้านเมืองมันคนเยอะ แต่ก่อนโน้นมันคนน้อย สัตว์ก็มาก พ่อแม่ครูจารย์ท่านแนะนำให้ผมพาหมู่ไปอยู่ภูหลวง แต่มีปัญหา ท่านว่าไปกระทรวง กระทรวงว่าอนุญาตแต่ทางกรมอนุรักษ์บอกว่ากระทรวงไม่ได้สั่งมา เอ๊า... ไม่รู้ยังไง ท่านว่าถ้าได้เรื่องแล้วจะจัด

หมู่ไปเดือนละ ๕ องค์ เรื่องอาหารการกินจะไม่ให้อด ท่านว่า...พอไปแล้วอะไร... ถามอะไรก็ไม่ได้เรื่อง ในที่สุดก็เลยไม่ได้...ท่านว่าพระเณรภาวนายังไงจิตก็ไม่รวม ท่านถึงต้องไปให้ช้างให้เสือทรมานเอา ทีนี้ก็มากราบเรียนพ่อแม่ครูจารย์สิ ว่าไม่มีที่อยู่ สุดท้ายท่านก็หาให้ได้ นี่ก็ใกล้เข้าพรรษาแล้วนะ อะไรที่ขาดเขินให้พากันทำ ทำเอา...ธรรมะของพระพุทธเจ้าน่ะ ขอให้รักษาจิตให้ได้ อย่าไปคาดไปหมายทุกอย่างต่างไปจุดเดิม ธาตุน้ำ ธาตุดิน ธาตุไฟ และธาตุลม แต่ตัวผู้รู้มันรู้อยู่อย่างนั้นทั้ง ๒๔ ชั่วโมงสังเกตสิ...นอนหลับสนิทมันก็รู้ ตื่นมันก็รู้ ฝันเรื่องโน้นเรื่องนี้มันก็รู้อยู่อย่างนั้น ลองชำระสะสางออกให้มันสะอาดดู มันจะสว่างโร่อยู่อย่างนั้น... ถ้ามันสว่างแล้วก็เหมือนกัน พวกพ่อค้าที่เขามีกระจก เขาไม่ได้นั่งเฝ้าของเขาหรอก เขานั่งอยู่ข้างใน เขาดูกระจกเท่านั้น เวลาจะมีคนมาซื้อเขาก็รู้ หรือถ้าไม่ซื้อเดินผ่านไปมาเขาก็รู้ โดยดูผ่านกระจกเท่านั้น นี่เพราะจิตใจของเรามันสกปรกด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง พัวพันกันอยู่ ความรักความชังเต็มอยู่นั่น นี่ล่ะให้ชำระตัวนี้ หากชำระตัวนี้ออกได้แล้ว ก็เสร็จล่ะ ในธรรมจักรท่านก็ไม่ให้ไปฝั่งใดฝั่งหนึ่ง ท่านให้อยู่ตรงกลาง เป็นมัชฌิมา... อ่ะ...เอาละพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๗

เทศน์เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

ผู้ที่มาบวชชั่วคราว ให้เอาหนังสือประวัติหลวงปู่มั่นไปอ่านนะ ให้มันได้ความรู้ติดตัว และให้อ่านพระวินัยด้วยในเล่มนวโกวาท และก็หัดภาวนาไปด้วย หัดภาวนาทีแรกมันต้องขัดต้องเกลา ถ้าจะเอาบริกรรมพุทโธก็ให้พุทโธอยู่นั่น ให้อยู่กับพุทโธนะสัก ๒๔ ชั่วโมง ธรรมะมันต้องผุดขึ้นมาให้เห็นล่ะ ขอให้มันอยู่เถอะ ขอให้มันสงบเถอะ อันจิตนั้นมันไม่ว่างจากอารมณ์สักที นอนหลับมันก็ไม่หวั่น ฝันเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่นั่น นี่ละตัวที่จะทำให้เราเวียนไปเกิดไปแก่ไปตายอีกตัวนี้ล่ะ เอ้า...ชำระมลทินมันออกดูสิ มันจะเห็นแจ้งล่ะ พระพุทธเจ้าท่านนั่งอยู่ต้นโพธิ์ และเจริญอานาปานสติ ดูลม คือ การดูลมหายใจเข้าออก ท่านไม่ให้ออกจากอันนี้ พอจิตถูกตะล่อมๆ เข้าไปๆ มันก็อยู่เอง แล้วเกิดญาณหยั่งรู้ขึ้น เกิดบุพเพขึ้นครั้งที่สองก็เรื่องไปแสดงธรรมที่ในนรก ครั้งที่สามก็ได้ตรัสรู้เลย ต้องดูต้นเค้าท่านนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ นั่น...นักปฏิบัติมันต้องอย่างนั้น แก้ตัวนั้น นี่มันมีแต่สัญญา...ความจำ...ที่เอามาคิดมานึกอยู่นี่ โอ๊ย...กว่าจิตจะสงบ เวทนามันขึ้นมาทับแล้ว ที่สุดก็ลงที่หมอนล่ะ หรือขณะที่นั่งภาวนาก็ปรุงหมด โลกอันนี้ปรุงไปหมดทั้งคืนยันรุ่งก็ปรุงอยู่อย่างนั้นแล้วมันจะเห็นอรรถเห็นธรรมยังไง จิตมันไม่อยู่...มีแต่กิเลสเต็มหัวใจน่ะ ธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่มีกิเลสนะ เรามีแต่ความอยากให้แก้ตัวนี้เข้า ชำระตัวนี้ หากจิตมันผ่องใสมันจะเห็นเอง ขอให้มันเป็นกระจกเถอะฉายอยู่นั่น นี่มีแต่มลทินเต็มอยู่ คิดแต่เรื่องอำนาจ ข่มเหงรังแกคนนั้นคนนี้ มีแต่เรื่องกิเลส... นี่โลกสมัยนี้ มีแต่เจริญอันนี้ล่ะ มันขาดศีลธรรม ความเมตตาหมู่เพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายมันไม่มีเลย นั่นล่ะ เพราะไม่มีธรรมในใจ ขู่เอาได้เรื่องโลกมันเป็นอย่างนั้น เรื่องกิเลสตัณหานี่ มันไม่ยอมใครนะ...

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๘

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

จิตนี่... ถ้าหากสังเกตตนเองแล้วทำไมจะไม่รู้จัก ผมทำก็ทำจริงๆ ไม่ได้ทำเล่นเหมือนหมู่เพื่อนนะ ฟังดูหมู่เพื่อนแล้ว มีแต่เรื่องโลกๆ เอามาปราศรัยกัน ถ้าทำเล่นมันก็ไม่เห็นของจริง ไม่เห็นหัวอกตนเอง มีแต่ให้ครูบาอาจารย์ท่านสั่งสอน แล้วก็จำแต่คำพูดของท่าน เพื่อเอาไปหากินเท่านั้น กิเลสล้นหัวใจตนเองอยู่ก็ไม่รู้จักอบรม แล้วจะให้เขาเคารพยังไง ให้พากันแก้นะ ใครไม่ถูกกันทะเลาะกันให้ออกไป โดยไม่ต้องมาบอกผมก็ได้ เอาไว้ทำไมให้เป็นเสี้ยนหนามในพระพุทธศาสนา เป็นมลทิน...เป็นนักปฏิบัตินะ ครูบาอาจารย์ท่านก็ดูอยู่ เทวดาท่านก็ดูอยู่ เขาเห็นเราตลอด มนุษย์เราตาบอด จะไปเห็นอะไร เทียวไปเทียวมาทางเก่าหลายสิบครั้ง เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดก็ไม่เห็นอะไร มันตาบอด ถ้าตาดีมันจะเห็นน่ะ เหมือนนิทานตาบอดคลำช้าง มันจะได้ไปคลำอะไรถ้ามันตาดี งวงนั้นงวงนี้จนได้ทะเลาะกัน นักปราชญ์ท่านเปรียบเทียบไว้หมด นี่เอามาสอนตัวเราดูนะ ให้ดูหนังสือน่ะ ตั้งใจมาบวชก็มาชั่วคราวในพรรษา ให้รักษาศีลให้บริสุทธิ์ อย่าให้มีมลทินไป สร้างโลกสร้างสงสารนี่อย่าให้มันมีมลทินอยู่คนเดียวนั่นล่ะ การงานก็ไม่มีต่อ หากขาดการปฏิบัติแล้ว อานิสงส์ก็จะไม่เกิดนะ... เอาล่ะวันนี้พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๙

เทศน์เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

การอยู่ในพรรษาให้อยู่ในอาวาส ถ้าข้ามออกไปแล้วก็พรรษาขาด เว้นแต่กรณีสัตตาหะ พ่อป่วย แม่ป่วย หรือครูบาอาจารย์ป่วย ก็สัตตาหะไปได้ ๗ วัน ในครั้งพุทธกาล ท่านมีแต่การประกอบความพากความเพียร ให้มีสัจจะ บังคับจิตตัวเองไม่ยังงั้นกิเลสเอาไปกินหมด จิตลงไม่ได้ก็เพราะกิเลสนี่ล่ะที่มันเอาไปกินหมดอยู่นี่ พอนั่งลงก็คิดไป ปรุงไปอยากสร้างโลกสร้างสงสาร เอาลูกเอาเมียน่ะคิดไป...คิดอยู่อย่างนั้น พอพูดก็อวดว่าได้ภาวนา โอ๊ย...ทางโลกเขาไม่บวชเขาก็ทำกันได้หรอกยังงั้นน่ะ หากจะคิดก็ต้องคิดด้วยอรรถด้วยธรรม พระพุทธองค์ท่านบัญญัติไว้แล้ว ถ้าอยู่ในมรรค ๘ หรืออยู่ในพระพุทธคุณ พระธรรมคุณพระสังฆคุณ ท่านว่าอย่างช้านี่ ๗ ปี ถ้าจะอยู่มรรค ๘ นะ ย่นลงมาเหลือ ๗ วัน หากไม่ได้ขั้นหนึ่งมันก็จะได้ขั้นหนึ่งนั่นล่ะ มันหลายขั้นอยู่นะ โสดา สกิทาคา อนาคา จนถึงอรหันต์ **ให้พากันเร่งนะความเพียร อย่างอื่นอย่าไปสนใจมาก กำหนดที่จิต ขอให้จิตว่างจากอารมณ์เท่านั้น มันจะเกิดความเปลี่ยนแปลงทันที** คิดไปก็คิดไปอย่างนั้นล่ะ พิจารณาไปตามสัญญานั่น ตามความจำ ตามหนังสือ อย่างท่านหลวงปู่มั่น ที่พ่อแม่ครูจารย์ท่านเล่าให้ฟัง ที่บ้านนามน ได้เข้าไปหาท่าน ท่านว่า ***"เออ...มหา มาน่ะ ให้ภาวนาพุทโธนะ ความรู้ที่เรียนมาให้เก็บใส่หีบใส่ตู้ไว้ อย่าเอามาเป็นสัญญา อย่าเอามาเป็นอารมณ์"*** ท่านว่าเรียนพุทโธอยู่ตั้ง ๑ ปี กับ ๖ เดือน ถึงค่อยอยู่ ขนาดนั้นโน่นนะ ถ้าเราอยู่กับพุทโธ คล้ายๆ เวลาเราเดินจงกรมน่ะเราเดินไปต้องสะดุดล่ะ เวลาเกิดวาระจิตขึ้นนะ ท่านเล่าว่า...ตรงหัวน่ะเกิดแสงสว่างขึ้น แสงออกจากหน้าผาก สว่างออก

ทั่วไปหมดเลย สว่างหมด พอวาระจิตยุบลงมา มาเห็นกระดูกตัวเอง ขาขาวน่ะขาว หมด ทางนั้นก็หดไป ทางนี้ก็หดมา ขาวโพลนไปหมด โห...ทำนะ ทำความเพียร เร่งเพราะอยากได้ อยากให้มันเป็นเหมือนเดิม เดินจงกรมไม่มีเกียจคร้านล่ะ นั่ง สมาธิก็ไม่เกียจคร้าน **เมื่อเหตุมันพร้อมผลมันเกิดเองหรอก เหมือนชาวนา น่ะ เขาไม่ได้ปรารถนารวงข้าวหรอก เขารักษาลำต้นมันไว้ รักษาไป หาก ลำต้นมันงาม ดอกผลมันเกิดเอง** ถ้าไปตั้งก็จะเกิดสัญญานั่นล่ะจะหลอกเอง เวลาเดินจงกรม ความอยากมันก็อยากอยู่อย่างนั้นท่านว่า บริกรรมก็ให้ถี่อยู่ อย่างนั้น ทำอยู่อย่างนั้น เว้นแต่นอนหลับเวลาตื่นขึ้นมาก็ให้เริ่มพุทโธอยู่อย่างนั้น นานเข้าๆ ก็ลงอีก โห...คราวนี้แรง ปรากฏแสงสว่างขึ้น ปรากฏว่าตัวเองยืน อยู่เห็นกระดูกตัวเองทั้งหมด เหลือแต่กระดูก ดูอยู่นั่น...พ่อแม่ครูจารย์ท่านเห็น อย่างนั้นนะ ส่วนพวกเราน่ะโอ๊ย...มีแต่พากันอวดอ้าง วิปัสสนา...วิปัสสนูก็มีนะ อยู่กับพ่อแม่ครูจารย์ท่านไม่ให้ทำอย่างนั้นนะ ตอนอยู่ห้วยทราย ท่านไม่ให้ดู หนังสือนะ ให้เร่งความเพียร หลวงปู่มั่นท่านบอกว่าเจริญให้มาก ทำให้มาก งานมัน ก็จะคล่องไป ทำอะไรให้มีหิริโอตตัปปะ การนั่ง การนอนให้สำรวม หยอกกัน คึกคะนองคล้ายคฤหัสถ์ วินัยก็มีอยู่ นักปฏิบัติท่านให้ดูนวโกวาท ปาฏิโมกข์แปล ก็มี แล้วก็อ่านใจตัวเอง หากคิดไม่ดีให้หักห้ามมัน ห้ามหลายครั้งหลายคราวมันก็ ชินไปเอง หากดูแล้วมันออกนอกทางพระพุทธศาสนาให้รีบบังคับมันเข้ามา อันนี้ ไม่บังคับบัญชาอะไร มีแต่เอาตามมติตัวเอง มันก็เสื่อม ถ้ามันบ่อยหลายครั้ง เข้า มันก็เคยตัวไปตามของเก่า ของใหม่มันไม่ไปล่ะ ให้พากันตั้งใจ จะมีคำคิด อธิษฐานผูกมัดตัวเอง พูดเล่น มันก็เห็นเล่นๆ นะ พวกเราน่ะไม่รู้กิเลสไม่รู้จัก ธรรม จะเอาอันนี้ไปจับหลักไว้ ก็เป็นการงมปลารอบสุ่มนั่นล่ะ นี่...ให้จำเอา

อันไหนเป็นกิเลส อันไหนเป็นธรรม มันเลยแยกกันไม่ออก พวกเราน่ะโน่น... เข้าที่ถึงจะค่อยเตรียม ไม่ได้นะ มันต้องจับอยู่ตลอด ให้อยู่เหมือนเวลาจูงจมูก วัวจมูกควายนั่นล่ะ ไม่ได้หาว่าต้องใส่แอกใส่ไถก่อนนั่นล่ะ โอ๊ย...ถ้าเป็นยังงั้น ก็ไม่ทันกินล่ะ อันนี้เหมือนกัน เวลาดูหมู่พวกนี่ ว่างก็คุยกัน เอาอยู่อย่างงั้น คุยไป

คุยมาไม่ถูกอารมณ์กันก็ทะเลาะกัน มันเป็นอย่างนั้น เท่าที่ดูอยู่นี่ แล้วมันจะหาความสงบอะไรได้ คนภาวนาเป็น ดูมันก็รู้จักหรอก มันไม่ได้สุงสิงกับใครล่ะ เพราะมันทำงานทางใจ ต้องอยู่คนเดียว มันสนุกนะการอยู่คนเดียว มันเกิดมันดับอยู่ กิเลสเข้ากันล่ะ หือ...อย่างกับนกเอี้ยง คุยโน่นคุยนี่ แล้วยังไงจะเห็นธรรมล่ะ คราวนี้ มาใคร่ครวญดูนะ สั่งตัวเองดู **เทศน์น่ะก็ฟังอยู่ แต่ถ้าจะเอาไปกำกับจิตใจตัวเองน่ะมันยาก อันนี้ล่ะตัวสำคัญ** ให้แก้ตัวนี้ การนั่งมันก็รู้จักสังเกตสังกา นั่งตอนนั้นตอนนี้ เอ้า...มันจับได้หมดล่ะถ้าสังเกต ถ้าไม่สังเกตดูก็จะไม่รู้จักเลย นั่งก็นั่งเฉยๆ นั่งอยู่ก็นั่งสัปหงกงกงันไป ถ้าเราพิจารณาไป พิจารณาตั้งแต่เรื่องอดีต อนาคตอันที่ยังมาไม่ถึง คาดไปอย่างนั้น เดาไปอย่างนี้ สิ่งที่เกิดจริงๆ มันกลับไม่เห็นเพราะจิตไม่สงบ จิตไม่รวมได้ มันอยู่ในหลักทำสมาธินะ สมัยนี้ถ้าไม่สอนกันพิจารณาไปเลย เลยก็เลยทะเลไปเลย...เอาสิ...จะเอาอะไร เกจิอาจารย์มันแต่งขึ้นมาเก่งยังกับอะไรดี กินหนอ...นั่งหนอ...น่ะ...มันไม่มีในตำรา ประดิษฐ์ขึ้นเอง ยกหนอ...นั่งหนอ...ไปเรื่อยเปื่อย อันนี้มันเกิดขึ้น แยกกันขึ้น มันหลายแบบนะ ถ้าจิตมันสงบมันจะเกิดขึ้นหรอก ธรรมะของพระพุทธเจ้าน่ะ เออ...จับไม่วางอันนั้นน่ะมันผุดขึ้นมา ของไม่เคยรู้ มันกลับรู้ขึ้นมาด้วยตัวเอง นี่...มันเป็นปัจจัตตัง ขอให้ทำเถอะธรรมของพระพุทธเจ้า ขอให้มันสงบ ขอให้จิตรวมได้ เหมือนอย่างที่พ่อแม่ครูจารย์ท่านว่า ปีนั้น...ปีที่ท่านไปสร้างวัดที่ภูหลวงน่ะ ไปคนเดียว ไม่ให้พาหมู่ไป ไปอยู่แล้วให้ช้างให้เสือทรมานช่วย ท่านบอกว่าจะส่งพระไปอยู่เดือนละ ๕ องค์ เรื่องอาหารการฉันท่านจะไม่ให้อด แต่พอไปจริงๆ กลับไม่ได้ ท่านเลยชี้ไปทางภูเขาอื่นว่า ไปแบบนั้นก็จะไม่ได้หรือ ผมชอบไปโน่นไปนี่ ไม่ซ้ำของเก่า เว้นไว้แต่บ้านตาดจำพรรษาน่ะ อยู่กับพ่อแม่ครูจารย์ก็อยู่บ้านตาดน่ะอยู่ประจำ ๔ ฝน ๕ ฝนก็อยู่ได้ ได้อยู่กันมานานตั้งแต่บวช ก็เลยอยู่ไป หากเป็นที่อื่นแล้วก็อยู่พรรษาเดียว พระเณรมามาก มาศึกษา ช่วงจะเข้าพรรษา ไม่มีที่อยู่ให้หมู่ ก็เลยออกให้หมู่อยู่แทน ได้อานิสงส์นะ ให้พากันเร่งนะ ความเพียรน่ะ อย่าเห็นแก่หลับแก่นอน ผู้มาบวชใหม่เหมือนกัน ให้ทำปัจจุบัน เราจะต้องตั้งใจทำในเวลา ๓ เดือนนี้ไม่สำคัญ ขอให้อยู่กับพุทโธเถอะ เอ้า... ๒๔ ชั่วโมงนี่

ให้อยู่กับพุทโธเถอะ ให้มีสติสัมปชัญญะ รู้ตัวอยู่อย่างนั้น ขอให้มันอยู่เถอะ อยู่กับธรรม อันนี้มันวิ่งกับอดีต อะไรที่เคยได้ศึกษาเอามาเป็นอารมณ์หมด ได้ผ่านมาจากไหน เอามาเป็นอารมณ์ นั่นล่ะ...อีกหน่อยก็หงุดหงิด และโกรธให้ตัวเอง อิจฉาตัวเอง ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ให้เบียดเบียนตน ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่นนะ ให้พิจารณาดูนะโดยมากมันเป็นอย่างนั้น จิตปุถุชน อะไรก็จะให้ถูกใจตัวเองหมด มันเป็นยังงั้นให้พากันทำนะ เดินจงกรม นั่งสมาธิก็ให้มีสติ มันรำคาญก็ต้องบังคับ ได้ ๕ นาที ได้ ๖ นาทีก็ช่าง หัดใหม่ต้องฝึกอย่างนั้น อิริยาบททั้ง ๔ เปลี่ยนอยู่อย่างนั้น ถ้าไม่เปลี่ยนไม่ได้ เอาสิ...ถ้าชอบนอน ให้นอนทั้งวันทั้งคืน โดยไม่เปลี่ยนมันต้องตาย นั่งมากก็เหมือนกัน เดินมากเหมือนกัน ยืนมากเหมือนกัน ต้องเปลี่ยนอิริยาบทความเพียรน่ะ ถ้ามันเป็นไปแล้ว นั่งก็ได้ นอนก็ได้ เพราะทำงานทางใจ เรื่องกายมันก็เป็นเรื่องอันหนึ่ง เรื่องใจก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าแยกออกและชินแล้วมันก็เป็นเอง ชินงานแล้วมันคล่อง เหมือนกันกับที่เคยทำข้างนอกเหมือนกัน แต่ก่อนการเขียนหนังสือก็ครูจับมือเขียนนั่นล่ะทีแรก ต่อไปก็แนะว่าตัวนั้นหางยาว ตัวนี้หางสั้น สอนอยู่นั่นมันชินเข้าชินเข้า หลับตาเขียนก็ยังได้ เพราะมันเข้าถึงใจแล้ว ตัวนั้นตัวนี้อ่านคล่องแล้ว หลับตาเขียนได้หมด ไม่ได้ลืมตายาก ถ้าไม่ถึงใจมันก็งงอยู่นั่น ลูบคลำอยู่นั่น เอ้าให้พากันเร่งนะ ....

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๐

เทศน์เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

เร่งนะความเพียร ให้มันเกิดในใจของตัวเอง มันถึงจะรู้จัก ลองดูสิถ้าจะบริกรรมบทอันไหน ให้มันอยู่กับบทนั้นๆ ดูสิ อันนี้มันโลเลเหมือนไม้พันรั้วเอาแต่อารมณ์ อันนั้นดีอันนี้ดี มันไม่ใช่การเร่งจะเอาสอนตัวเองให้ได้หลักได้เกณฑ์ **สมัยนี้ก็เหมือนกัน เที่ยววิ่งหาแต่ครูบาอาจารย์ มีแต่นักสืบทั้งนั้น วิ่งโน่นวิ่งนี่ สืบไปโน่นสืบไปนี่ มีแต่ดูข้างนอกมันไม่ดูหัวใจเจ้าของเอง ถ้ามันเกิดแล้วใครล่ะจะเห็น กิเลสมันก็อยู่นั่นล่ะ กายมันไม่มีกิเลสหรอก เอาสิ...นั่งใคร่ครวญอยู่นั่นน่ะ คิดในรูปในเสียงนั่นน่ะ ดูหัวใจตัวเอง อ่านหัวใจตัวเองดู ผมว่าไม่ถึงวันนะ จิตมันจะลงโครม...ให้ดู อันนี้จิตมันรวมไม่ได้สักที มันเลยไม่ได้หลักเกณฑ์อะไร วิ่งไปโน่นไปนี่ ตรงนั้นดี ตรงนี้ดีอยู่อย่างนั้น แต่ตัวใจนี่สำคัญกลับไม่ดู** ลองฟอกตัวนี้ออกมาดูสิ เออ...มันจะออกอุทานออกมาให้ดู หากมันเป็นมันจะนั่นเองหรอก ผู้รู้มันจะเบ่งบานอยู่อย่างนั้นล่ะ มันก็จะเป็นไปอย่างที่ครูบาอาจารย์ท่านเล่าให้ฟังนั่นนะ เรื่องกายมันไม่มีหรอก มีแต่ใจนั่นล่ะไม่ปรากฏเลยเรื่องกายมีแต่ใจ บางทีมันโน่น...อยู่ก้นบาดาล บางทีมันอยู่บนอากาศ ทั้งวันก็ทั้งวัน วาระจิต...ของมันรวมได้...อันนี้มันอะไร ทำแค่พอเป็นพอไป ถ้านั่งลงแล้วมีแต่เรื่องกิเลสทั้งนั้น ว่างก็พูดคุยกัน อีกหน่อยก็มีเรื่องขัดใจกัน มันเป็นอย่างนั้นล่ะถึงได้ทะเลาะกัน ไม่ถูกใจกันก็ขัดกันเท่านั้นล่ะ พุทธัง ธัมมัง สรณังคัจฉามิ เลยไม่ได้สวดมนต์ ไม่ได้เปล่งวาจา ใจมันโน่น...เป็นสุนัขอยู่โน่น ตัวเองหยาบๆ ยังไม่รู้จักดีรู้จักชั่ว พิจารณาดูสิ ว่าผมดูถูกหมู่เพื่อนหรือไม่ ก็มันเป็นอย่างนั้น ถ้าจะให้เห็นธรรมล่ะโอ๊ย...ยากที่สุดล่ะ ขนาดของหยาบๆ อย่างนี้

ก็ยังไม่รู้จักดี รู้จักชั่ว ในพระพุทธศาสนาไม่มีเตือนล่ะ พระห้าร้อย สามเณรน้อยองค์เดียว ท่านเปรียบเทียบมา เณรน่ะไม่ได้นอนเลย คนนั้นก็ดึงมา เรียกแต่เณรไปทำทางจงกรมให้ ทั้งวันทั้งคืน คนนั้นก็ให้ทำให้ ดูสิตั้งห้าร้อยโน่นน่ะ นี่ถ้าลองเป็นสมัยนี้ล่ะก็ไม่ได้หรอก กลัวเณรมันจะวิ่งเข้าบ้านเลยล่ะเป็นยังงั้น ของมันมีกิเลสน่ะ อันนี้มันมีแต่ธรรมล้วนๆ มันผิดกัน...ขอให้มันรวมลงได้ มันจะเรียนเก่งทันกับกิเลส โอ๊ย...มันจะบอกมาหรอก เรื่องภพเรื่องชาติ เรื่องเคยเกิดเคยตายเคยได้นั่นมัน โอ๊ย...พระพุทธเจ้ารู้ ถ้าจิตของเรารู้เท่าองค์พระพุทธเจ้า เราจะไม่รู้เหมือนที่ท่านรู้ได้ยังไง ขอให้บังคับเถอะน่ะ การภาวนาคือการบังคับใจ อันนี้ยังไปเรื่อยเปื่อยล่ะ อดเท่านั้นวันเท่านี้วัน อันนี้มันเป็นเรื่องทรมานกาย พระพุทธเจ้าท่านอดมาแล้วถ้าฆ่าตัวนี้ได้แล้ว มันไม่มีภัยหรอก มันจะมีตรงไหน ขอให้เห็นเถอะ มันจะแสดงขึ้นมาเอง ไม่เห็นน้อยก็เห็นมาก เราเป็นสาวก ไม่ละเอียดเท่ากับองค์พระพุทธเจ้า ต้องได้ผ่านอันนี้ ถ้าไม่ได้ผ่านภพชาตินี่ โอ๊ย...จิตมันไม่วิ่งล่ะ มันหมอบเถร ขอให้เห็นเถอะน่ะ ขอทำจิตให้สงบ พอสงบแล้วจิตมันก็รวมได้ เหมือนแสงตะเกียงเจ้าพายุนี่ล่ะ มันต้องรวมหมด นี่อะไร วิ่งตามหู ตามตา ตามหมู่ ตามเพื่อนไป อันนั้นดี อันนี้ดี ไปอย่างนั้น นั่งภาวนาก็คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ เครื่องบริขารขาดเขิน อยากได้นั่นอยากได้นี่อยู่อย่างนั้น มันจะอัศจรรย์อะไรอย่างนั้นล่ะ เขาไม่ภาวนาเขาก็คิดได้หรอกเรื่องอย่างนั้น เขาอยู่กับลูกกับเมียเขาคิดได้หมดล่ะของพวกนี้ ไม่ใช่ของอัศจรรย์หรอก ถ้าได้ตัดตรงไหนก็ต้องตัดให้มันขาด ตีลงไปตรงนั้น จับตรงไหนให้จับจริง เดี๋ยวจะเห็นของจริง อันนี้น่ะนั่งลงไปก็สงสัยนั่น สงสัยนี่ กิเลสมันทำให้ติคนนั้น ติคนนี้ ให้ม้วนไปว่าตัวเองนั้นถูกหมดคนเดียว เรื่องกิเลสมันเป็นอย่างนั้นนี่...ฟังมาแล้วก็ฟังไปอย่างนั้นล่ะ พอวันพรุ่งนี้ก็เรื่องเดิมนะ จะพอเอาไปใคร่ครวญอะไร โห...ครูบาอาจารย์ท่านเอาจริงนะ มาเรียนกับพ่อแม่ครูจารย์ อย่างท่านอาจารย์มหาทองสุกนี่ ท่านเรียนได้ ๕ ประโยค ๖ ประโยคโน่น พอไปเรียนกับท่านหลวงปู่มั่นในป่าในดง ท่านบอกว่า ที่ท่านมหาเรียนมาให้เก็บเข้าตู้เข้าหีบ ให้เรียนพุทโธโน่น เป็นปี ๒ ปีโน่นนะ

ถึงค่อยอยู่กับพุทโธ มันไม่ได้ทำเล่นๆ นะ ขนาดนั้นเชียวนะ นอนอยู่ รู้สึกตัวขึ้นมาก็ต้องให้อยู่กับพุทโธ กินข้าวอยู่ก็ต้องให้อยู่กับพุทโธ มันเข้าถึงใจแล้วก็เป็นอย่างนั้น ก็เหมือนกันกับที่เราเรียนหนังสือนี่ล่ะ ตอนแรกครูก็ได้จับมือเขียนเขียนตัวนั้นยาว ตัวนี้สั้น แบบหัวยาวๆ ขายาวๆ ชำนาญเข้า มันก็คล่องเข้าคล่องเข้าล่ะ การอ่านก็คล่องเข้า สระอะ สระอา สระอิ สระอี ผสมกันเข้า ตัวนั้นมาบวก ตัวนี้มาบวก ถ้าเราเรียนแตกฉานแล้วล่ะก็ โห...หลับตาเขียนยังได้เลยไม่ได้ยากอะไร ของมันถึงใจแล้วน่ะ มันเข้าในใจ การภาวนาก็เหมือนกันนั่นล่ะมันไม่ได้ยาก ให้สังเกตสังกาเจ้าของ เป็นนักสังเกตสิ การภาวนา เวลานั้นจิตมันเป็นยังไง เวลานี้จิตมันเป็นยังไง มันวิ่งตามอะไร สอบถามมันอยู่อย่างนั้น เหมือนกับเวลาเราเดินทาง ถ้าไม่ถามบ้านนั้นบ้านนี้ มันก็เลยไม่รู้เรื่อง นี่ทางไปนั่น นี่ทางไปนี่ อันนี้ก็ฝึกเจ้าของ ถามดู...เรื่องปัญญาจักษุเหมือนกัน ต้องอบรม ต้องฝึกต้องหัด หัดถามหัดพูด มันเกิดอะไรหัดถามมันลงไปในนี้ ธรรมมันจะก่อขึ้นมาเองหรอก เอ้า...รักษาเรื่องจิตได้ มันไม่ยากหรอก ถ้าเรื่องจิตตรงกัน มันจะมาแสดงให้ฟังหรอก อย่างหลวงปู่มั่นว่า พระอรหันต์มาแสดงธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ขอให้จิตรวมได้ เกิดแสงสว่างได้ มันจะปรากฏเองหรอก ปัตจัตตัง...อันนี้มันทำไม่ได้ดูหมู่พวกนี่ โอ๊ย...มีแต่เรื่องกิเลสทั้งนั้น เรื่องภาวนามันไม่มีเลย มันไม่สนใจอะไร ไม่เห็นเหรอ เขาฝึกหัดควาย วัว กว่าจะเป็นแอก เป็นไถ ไถไร่ไถนาได้ เขาจับยังไง เขาฝึกยังไง คนไม่ฝึก ก็ไม่รู้ การเดินมันก็ผิดเค้า ไปดูสิ พวกทหารเขาเดินน่ะ กับคนสามัญ เดินเหมือนกันนะ แต่มันผิดกัน... นี่เหมือนกัน คนปฏิบัติกับคนไม่เคยปฏิบัติ มันผิดเข้ามาหาก็รู้แล้ว ย่นเข้ามาให้มันรู้จักเจ้าของนั่น จิตมันเป็นอย่างนั้น จิตมันเป็นอย่างนี้ ให้เร่งนะความพากความเพียร อย่างในครั้งพุทธกาล หรืออย่างพ่อแม่ครูจารย์นี่ กลางพรรษาท่านไม่นอนล่ะ ท่านเข้าซอง(โลง) พอออกพรรษานี่ช้ำหมด หน้าผากช้ำหมด ขนาดพอดีกับศีรษะนี่ล่ะเข้าซองน่ะ ขนาดนั้นเลยนะ ครูบาอาจารย์ท่านทำความพากความเพียร อย่างหลวงปู่ขาวเช่นกัน พากเพียรจนสลบไสลโน่นน่ะ ถ้าไม่สละตายไม่ได้ลองดูสินั่งตลอดรุ่งดูสิ ......เอาล่ะ วันนี้พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๑

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

มันใกล้เข้ามาแล้วนะความตาย คาดหมายไม่ได้ บางทีนั่งอยู่ด้วยกันดีๆ ก็ไปแล้ว ความตายมีอยู่ประจำสังขาร ให้พากันดู อ่านเจ้าของเอง การภาวนามีเท่านั้น...ถ้าออกจากใจแล้วไม่มีที่รู้หรอก กายก็เท่านั้น ตัวกิเลสตัณหามันอยู่นี่ กลางคืนให้ไปในที่ๆ เรากลัว เพื่อภาวนา แก้จริตนิสัยตัวเอง ออกจากกุฏิแล้วก็ไป เพราะอยู่กุฏิตัวเองแล้วมักจะนอนซะมาก ครูบาอาจารย์หลายองค์ที่เคยอยู่ด้วยก็มี เช่น หลวงพ่อทุย อาจารย์เพ็ง(วัดถ้ำกลองเพล)ก็เหมือนกัน ท่านเดินจงกรมเก่ง คำสอนของพระพุทธเจ้าท่านให้เดินจงกรม พวกเรามีแต่กินกับนอนก็ไม่เห็นอะไรล่ะ เลยไม่เห็นของจริง ตรงไหนที่สงบสงัดให้ไป อันนี้มีแต่เรื่องเล่นเข้าหากันนี่เสียงดังสนั่นสั่นพื้น ไม่รู้มาจากไหน ยิ่งเณรนี่ยิ่งคะนองมาก ทำยังไงถึงจะเห็นอรรถเห็นธรรม เหมือนกันกับคนวิ่งคนเดิ่นน่ะ คนยืนอยู่กลางแจ้ง ไม่ว่าคนอื่นจะมาจากทางไหนจะเห็นหมดนะ มาทางซ้าย ทางขวา ทางหน้า ทางหลัง เห็นหมดล่ะ อันนี้มันไม่อยู่นะ ว่าแต่อารมณ์ทางไหนมากระทบ จิตมันจะสงบได้ยังไง มันก็เป็นโลกไปซะหมด พอเป็นโลกแล้วก็ร้อนล่ะ อะไรก็จะให้ถูกใจตัวเองหมด เรื่องกิเลสมันก็เป็นอย่างนั้น มันไม่รับความจริง เว้นแต่ธรรมน่ะ รับความจริงได้ ให้ปฏิบัติให้มันเกิดขึ้นในใจตัวเอง มันจะรู้ขึ้นมาเอง จิตสว่างขึ้นๆ มันจะมีให้เห็นหรอก เรื่องผุดขึ้นมา ไม่เรื่องใดก็เรื่องหนึ่ง คนที่ไม่เห็นความอัศจรรย์ของจิตใจ มันจะส่อขึ้นมาเอง จิตมันจะฟอกตัวเองอยู่นั่น การภาวนาหากไม่มีหลักแล้ว มันมักจะไปตามสัญญา ตามหนังสือ ตามครูบาอาจารย์ว่าอย่างนั้น หากทำได้จะไม่เป็นยังงั้นนะ มันจะไปตามเรื่องของสมาธิ ถ้าอย่างนั้นพระพุทธเจ้า ท่านจะให้เอาศีล

สมาธิ ปัญญา ทำไมล่ะ ตัวสติสำคัญมาก ยึดคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่าทำเล่น แล้วมันจะเห็นความจริง พูดได้...ถ้าพูดตามหนังสือน่ะ ใครก็พูดได้ แต่ใจของเรามันโลเลอยู่นั่น ยังกับไม้ปักรั้ว ลมพัดมาก็ไปหมด แต่โอชารสที่ซึมซาบเข้าในจิตใจแล้วไม่เคยได้ยินได้ฟังหรอก การปฏิบัติมีแยบคายหลากหลายกว่านั้น ให้ปฏิบัตินะอย่าเล่น กัณฑ์เทศน์กัณฑ์นี้ ถ้าหากเอาไปปฏิบัติแล้ว มันเกิดขึ้นในจิตในใจของตัวเองแล้วมันจะสิ้นไปหรอก ความสงสัยน่ะ มีศาสนาก็ถือแต่ศาสนา แต่ไม่สิ้นสงสัยกัน ......เอาล่ะ วันนี้พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๒

เทศน์เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๘

ให้เร่งประกอบความพากความเพียร ดูหนังสือแล้วให้เอาไปพิจารณาด้วย อย่ามีแต่เล่น เล่นสนุก ตกเย็นมาหยอกเล่นแต่กับหมู่เพื่อน ก๊อกแก๊กๆ อยู่นั่น อ้อแอ้ๆ นะถ้าพระกับเณรอยู่ด้วยกันน่ะ หยอกกันเล่นกันสนุกสนานกันยังกับฆราวาส ไม่คลำดูศีรษะตัวเอง ทำยังไงมันจะเป็น ภาวนาน่ะ...ไปนั่งก็มีแต่เรื่องโน้น เรื่องนี้ มาหลอกมาหลอนตัวเองอยู่นั่น สมัยนี้โลกมันไร้ศีลธรรม มันน่าสลดสังเวช ไปเรื่อยๆ ดูสิฆ่ากัน ยิงกัน ฆ่าทั้งผัวทั้งเมีย เอาแขนไพล่หลังมัดไว้แล้วใส่รถขนเข้าไปในป่าแล้วเอาไฟเผา โหดร้าย...นี่ละโลกสมัยนี้ โลกเจริญมันเจริญแต่อันนี้ล่ะ มันขาดศีลธรรม ความเมตตาในหมู่เพื่อนที่เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันไม่มีเลย นั่นล่ะคนที่ไม่มีธรรมในใจ เรื่องโลกมันเป็นอย่างนั้น เรื่องกิเลสตัณหา มันไม่ยอมใครหรอก สามีเป็นคนหาเงินมา เมียเป็นคนเอาเงินไปซื้อเครื่องสำอาง การแต่งตัวเสริมสวยมันจะมีอะไร เรื่องกิเลสตัณหานั่นล่ะน่าสลดสังเวช โลกเจริญมันเจริญอันนี้ เจริญด้านวัตถุ แย่งกันอยู่อย่างนั้น เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดเวียนกันอยู่อย่างนั้นนะ วัฏฏะน่ะ...อย่างพระพุทธองค์ท่านพาเราไป ท่านทรมานตัวเองแต่พวกเราน่ะมันไม่เคยทรมานตัวเอง ดูแต่ข้างนอก ดูแต่ทางอื่นโน่น มันไม่ดูหัวใจตัวเอง มันคิดอะไรให้แก้มันอยู่นั่น ฝึกมันอยู่นั่น ขนาดเขาฝึกช้างยังเอามาใช้ลากซุงได้ พระพุทธเจ้าท่านฝึกจริงๆ นะ ท่านรู้ท่านเห็นตรัสรู้ได้จนท้อพระทัย ท่านเสด็จไปที่นั่นที่นี่ จนได้รับอาหารของนางสุชาดา โน่น...ท่านอดตั้ง ๔๙ วัน ถึงได้ฉัน ยากนะ...แต่ไม่เหลือวิสัย มันจะทำได้เองหรอก พระพุทธเจ้าท่านแสดงอย่างไร ใจของเราจะรับได้เอง ขอให้ภาวนาดูเถอะ ทำเข้า...

ทำไป มันจะประมวลมาเองหรอก แก้เข้าๆ พอแก้ได้มันก็หลุดเท่านั้นแหละ จิตน่ะ มันจะม้วนลงเอง แต่ถ้าไม่ทำเอาเลย มีแต่กินกับนอน อีกหน่อยมันก็หมดเท่านั้น อยู่ตรงไหนมันก็เหมือนเดิมล่ะ ของใจตัวเดิม มันต้องฝึกต้องหัด ขนาดเขาเป็นเจ้าเป็นนายคนได้ ก็ยังต้องฝึกต้องหัด ต้องทำเอา ทำชั่วก็ทำเอา ทำดีก็ทำเอา ให้พากันทำ ต้องฉลาดในการหามรรคผลนิพพานมาใส่ใจตัวเอง ของมันเย็น... ของร้อนท่านเปรียบเป็นนรก จะอยู่ไหน...นรกก็อยู่ในใจนี่ล่ะ ท่านเทียบไว้หมดให้คิดให้อ่าน ให้พินิจพิจารณาสภาพร่างกายของตนดูตั้งแต่ศีรษะลงมาหาเท้า ตั้งแต่เท้าขึ้นไปหาศีรษะ เอางานนะ ทำงานในเนื้อในหนังตัวเองนี่แหละ ท่านว่า...ท่านว่าจิตมันก็พิจารณาอยู่นั้น นั่งอยู่ ๓ วัน ๓ คืน ทำอยู่อย่างนั้น ความเจ็บมันก็เจ็บอยู่ ถ้าทรมานได้มันนั่นนะ ท่านว่าจิตมันวางลงเลย เกิดความอัศจรรย์ขึ้น นี่อะไร...ถ้านั่งลงนิดนึงแล้วเวทนามันบังคับก็นอนเสีย...นั่งอยู่ก็เป็นไปแบบเดิม หากไม่เปลี่ยนยังไงมันก็เป็นไปแบบเดิมนั่นล่ะ เหมือนคนที่เขาเข้ามาทะเลาะกับเราน่ะ มันเคยข่มเหงมันก็ข่มอยู่อย่างนั้น ถ้าถึงเกณฑ์กันและรู้จักความหนักเบากันแล้วล่ะก็ โห...มันไม่มาหยอกอีกหรอก มันก็กลัวเหมือนกัน วัวควายก็เช่นกัน มันต้องมีวาดมีทรงก่อน อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าไม่สู้เสียก่อนก็จะไม่เห็นรายแพ้รายชนะ นั่งเข้าไปแล้วล่ะโอ๊ย...นี่ล่ะที่ท่านว่ากิเลสสามานย์มันจะแย้งขึ้นมาเลย เริ่มหยอดขึ้นมาอันนั้นอันนี้ คิดไป ก่อกวนไม่ให้จิตใจของเราสงบได้ ให้มันรู้กลมายาของธาตุของขันธ์ เรื่องจิตใจของตนเองให้ฝึกเข้าพิจารณาใคร่ครวญอยู่นั่น มันหากมีอะไรแยบคายอยู่นั่นล่ะ ธรรมดามันก็โง่ทุกคนนั่นล่ะ ถ้ารู้จักตัวเองว่าโง่นั่นล่ะถึงจะฉลาด ถ้าหากไม่รู้ว่าตัวเองโง่แล้วล่ะก็ โห...มันก็เต็มที่ เอาตัวทุกขาใส่ตัวเอง แบกหามอยู่อย่างนั้น ตัวเองต้องคิดเองนะว่าเอาไฟมาเผาตัวเองหรือไม่ ลองคิดดู เรานั่งอยู่ในมุ้งในกุฏิ ใจมันส่งไปโน่นส่งไปนี่ เรื่องอดีตที่ล่วงมาแล้ว คำพูดอย่างนั้นคำพูดอย่างนี้ เอามาก่อกวนตัวเอง มันเป็นอย่างนั้น เอาไฟมาเผาตัวเอง ก็หงุดหงิดล่ะ เอาไฟมาจุดเผาตัวเอง ไม่ใช่จะหาความสงบอะไร **ถ้าหาความสงบแล้วล่ะก็ โห...มันไม่อยู่กับพุทโธก็มัดมัน**

เข้าไป บริกรรมถี่ ๆ เข้า ไม่ให้อะไรเข้าแทรก อย่างนั้นเลยนะ ครูบาอาจารย์ท่านฝึกมา ถ้าพิจารณาก็ให้พิจารณาไปตามเจ้าของนี่ อย่างคนตายเขาหามเข้ากองไฟนี่ ไฟไหม้เขาทำไมไม่เจ็บ คิดดู อ่ะ...เลิกกัน

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๓

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๘

เป็นยังไงบ้างการภาวนา ตรงไหนมันกลัวๆ นั่นน่ะสำคัญ การทำความเพียร ถ้าจิตไม่รวมไม่ลงแล้ว ทำไปก็เท่านั้น แสงสว่างไม่เกิด และก็ไม่เห็นความอัศจรรย์ในศาสนาเลย บวชมาก็บวชเฉยๆ ในหลักธรรมท่านบอกไว้ของหลวงปู่หล้าท่านว่า หากไม่ได้เสวยวิมุติ บวชมาก็เท่านั้น เหมือนกระดาษชำระ ไม่รู้จักรสชาติในศาสนา หากใครตั้งใจภาวนาก็ให้ไปอยู่ในป่าในดง ฉันจังหันเสร็จก็รีบเข้าป่า เดินจงกรม ภาวนาอยู่ใต้ร่มไม้ตรงไหนที่มันสงบสงัด แสวงหาอย่างนั้น หากไม่แสวงหาแล้วก็ไม่เห็นหรอก บางองค์ตอนฉันน้ำร้อนก็ยังไม่ลงมา โน่น...ตอนกวาดตาดโน่น มันเป็นยังงั้น ครูบาอาจารย์ท่านพาทำมาแต่เก่าแต่ก่อนการก่อสร้างมันไม่มีหรอกแต่ก่อน ของไม่ได้อยู่เป็นหลัก ถ้าอยู่เป็นหลักเป็นแหล่งมันก็ต้องได้ทำอย่างนี้ล่ะ ขาดเขินตรงนั้นขาดเขินตรงนี้ มีหมู่เข้ามาเรื่อย ศรัทธาญาติโยมก็เข้ามาเรื่อย อย่างนี้ ต้องซ่อมแซมกันอยู่อย่างนั้น ตั้งวัดมาไม่ได้พักสักที อย่างพ่อแม่ครูจารย์เหมือนกัน ปีหนึ่งท่านให้ทำ ๒ หลังนะกุฏิน่ะ อันนี้มาพิจารณาดู แก้ความลำบากแก้ความขัดข้อง ถ้าใครตั้งใจภาวนาผมน่ะเห็นใจ ผมก็เคยเป็นมาเรื่องพวกนี้ ออกจากเสร็จงานช่วยพ่อแม่ครูจารย์แล้วก็ต้องรีบเข้าป่า ไม่อยากกินก็ไม่กิน อยู่คนเดียวมันสบาย ไม่ได้ห่วงอะไร ถ้ามีหมู่แล้วมันเป็นเรื่อง เรื่องอดอาหารเรื่องโน้นเรื่องนี้ ถ้ามันหิวมากก็แก้โดยไม่ต้องฉันซะเลย ดัดมันอยู่อย่างนั้น ความกลัวก็เช่นกัน ถ้าไม่ดัดมันไม่ได้ ตรงไหนที่กลัว พามันไปเลย ความกลัวอย่ายอมมัน เอามันขนาดนั้น ต้องแก้ตัวเอง หากไม่แก้ไม่ได้หรอก กิเลสต้องดัดมัน ไม่อย่างนั้นไม่ทันมัน กิเลสเอาไปกินหมด ดัดมันเลยความคิดที่ไม่ดี ถ้าไม่ดัดมัน...ไม่ได้ มันจะขี่คออยู่อย่างนั้น

อย่างหลวงปู่อ่อน ท่านเคยเล่าให้ฟังว่า ตอนไปอยู่กับหลวงปู่มั่นท่านไปชอบผู้หญิงคนหนึ่ง คิดบังคับใจตัวเองขนาดนั้น มันก็ยังไปอยู่อย่างนั้น ท่านว่า จนหลวงปู่มั่นรู้ ท่านไล่หนีเลย ท่านบอกหนีนะ...อย่ามาอยู่นี่นะ ท่านก็เลยไป พอออกไปก็ไปนั่งอยู่บริเวณทุ่งนานั่นน่ะ จะไปไหนก็ไม่ได้เพราะไม่มีทางไป *"ครูบาจะไปแล้วเหรอ... จะไม่กลับคืนมาแล้วเหรอ..."* เสียงอันนี้ดังตลอด ไม่ว่าจะไปอยู่ไหน เสียงนี้กระซิบที่หัวใจอยู่ตลอดเวลา ท่านเลยคิดว่า ถ้าความรักอันนี้ไม่ขาดจากใจจะไม่ยอมมันล่ะ จึงสะพายบาตร แบกกลด มือหนึ่งหิ้วกาน้ำ เดินบนขอนต้นยาง บังเอิญขอนไม้ยางนั้นมันยาว หากหล่นลงมาจากนั้นก็คงตายพอดีมันสูงขนาดเลยคอ ท่านเดินไต่บนขอนต้นยาง กลับไปกลับมาอยู่นั่นตั้งแต่เที่ยงจนบ่าย เลยเกิดหิวน้ำขึ้นมา ส่งจิตออกไปอยู่ตลอด ท่านว่า...ใจเลยคิดว่า *"เอ้า...หิวน้ำก็จะไม่กิน ตายก็ให้มันตาย ท่านว่า อันความอยาก กับความหนักใจในความรักผู้หญิงคนนี้ ถ้าความรักไม่ขาดจากใจจะไม่กินเลยน้ำนี่น่ะ..."* พอนั่งไปๆ น้ำลายน้อยลงแห้งลง ขมปาก ท่านว่า พอจะตายจริงๆ มันจะกลับมารักตัวเอง พอมันเป็นอย่างนั้นส่งจิตไปหาผู้หญิงคนนั้น ไม่มีอีกแล้ว มันหดกลับเข้ามา พอส่งไปอีกก็หดกลับเข้ามา เอ้า...เราไม่ตายหรอกยังงี้...ท่านว่า ในที่สุดก็เลยฉันน้ำ ขนาดนั้นเลยนะ ท่านทรมานตนเอง ท่านเป็นครูบาอาจารย์มา **นี่อะไร...เราน่ะ นอนให้เขากัดอยู่แน่น ๆ มันก็วิ่งไปนั่นแหละ เหมือนกันกับเป็ดน่ะ มันไม่เห็นแม่น้ำสมุทรสาคร มันก็เล่นแต่น้ำครำนั่นล่ะ แวบ ๆ มันก็ไป แล้วมันก็กลับมาหาของเก่าอีกนั่นล่ะ จิตปุถุชน เว้นไว้แต่จิตของพระอริยเจ้า มันวิ่งตามวัฏฏะวิ่งตามรูป ตามกลิ่น ตามรส ตามเสียงนั่นล่ะ เกิดภพไหนชาติไหนก็เอาอยู่อย่างนั้น พัวพันอยู่ตลอด จนครูบาอาจารย์ตอนบวชท่านได้สอนกรรมฐาน ๕ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นั่นน่ะ ให้พิจารณา ปฏิโลมถอยหน้าถอยหลังอยู่นั่น ไม่อย่างนั้นมันก็ติดหนังอยู่นั่น ทั้งที่ลอกหนังออกก็มีแต่หนังแดงโร่อยู่หลงก็หลงหนังนี่ล่ะ จะหลงอะไร...ในตัวของเรามีแค่นี้ ตอนอยู่คนเดียวลองตัดออกมาสิถ้าไม่เหม็นน่ะ มันสวยสดงดงามตรงไหน ขี้ออกมาเหมือนกัน**

ขี้ออกมาเองมันก็เหม็นเอง...ลองพิจารณาไป ใคร่ครวญไป นี่ล่ะคนเรามันหลงอันนี้ ถ้าแก้ตัวนี้ได้ โห...มันต้องไปทางใหม่ล่ะ ภาวนาไม่เป็นก็เพราะอันนี้มาติดข้องอยู่นี่ล่ะ...

หากไม่เร่งความพากความเพียรก็ไม่เห็นหรอก ความอัศจรรย์ก็ไม่เกิด จิตมันไม่อยู่ จิตมันฟุ้งซ่าน ลองบังคับดู บังคับใส่พุทโธ...เอ้า...หนึ่งวันกับหนึ่งคืนนี่ ขอให้มันอยู่เถอะ มันจะปรากฏขึ้นมาแปลก ๆ หรอก จิตใจมันเป็นอย่างนั้น มันก็สังเกตได้เท่านั้น อันนี้มันไม่อยู่ มันวิ่งตามอารมณ์นั่งภาวนาอยู่ก็อยากเห็นโน่น...เห็นสวรรค์ เห็นความอัศจรรย์โน่น...นั่นรูปนั่นเสียง สำคัญว่ามีหูทิพย์กายทิพย์ ไปโน่น อยู่อย่างนั้นแล้วเห็นอะไรล่ะกายธรรมดายังดูไม่เป็นเลย มันเกิดจากใจเจ้าของนี่... ทรมานใจตนเองได้แล้วมันจะสบาย ชนะตัวเองน่ะสำคัญ ถ้าชนะตัวเองได้น่ะ โห...มันไม่กลับคืนนะชนะคนอื่นน่ะ มันไม่แน่ กลับไปกลับมาภพไหนชาติไหนก็เช่นกันก่อสร้างภพกันไป ถึงคราวคนนั้นมาฆ่า ชาติหน้าคนนี้กลับมาฆ่าอีก แก้กันอยู่อย่างนั้น...

ในธรรมบทเหมือนกัน ที่ท่านนำนิทานชาดกมาไว้ อย่างพระพุทธเจ้าท่านเห็นมา ปัจจุบันก็เช่นกัน อย่างท่านหลวงปู่มั่น... ท่านเห็นหมด... มีแต่พระอรหันต์ที่สามารถพูดกับพวกนี้ได้ ปุถุชนคนหนานี่เขาไม่มาใกล้นะเขาเหม็นสาบ เพราะศีลไม่บริสุทธิ์ ซึ่งมันเกี่ยวกับจิตใจ ศีล ๘ นี่ก็สำคัญ คิดอิจฉาคนนั้นคิดเบียดเบียนคนนี้ ทำลายคนนั้นคนนี้ คิดอาฆาตจองเวรอยู่เพราะเห็นว่าตัวเองสำคัญ ศีลบริสุทธิ์พร้อมสติปัญญาให้แก้พิจารณาเข้าไปอย่าทำเล่น เรื่องคะนองนั่นล่ะมันสำคัญ ให้ทำเองเพราะมันเป็นเรื่องของตัวเองเร่งเอาทำเอา ผมก็ได้แต่บอกทาง พระพุทธเจ้าเหมือนกัน มีแต่บอกทางเท่านั้น ถ้าไม่เดินมันก็เป็นเรื่องของเรา ให้พากันทำ ตรงไหนมันสงบให้ไป โน่น...เดินจงกรมในป่าโน่น อันนี้ก็อยู่กันเต็มเลยศาลาน่ะ ร้อนขนาดไหนก็อยู่กันได้ เย็บผ้าก็ไม่เสร็จสักที แก๊ก ๆ

อยู่นั่น...ทำแก้ความรำคาญ เรื่องโน้นเรื่องนี้อยู่นั่น ทั้งที่งานจริงๆ อยู่ในใจตนเอง ถ้าจะให้ทำจริงๆ ล่ะไม่เอาสักอย่าง มีแต่มาเล่น ดูอย่างชาวไร่ชาวนาเขาทำไร่ทำสวนนะ โห...ตากเหงื่อกินต่างน้ำ ลุยแดด ลุยฝน ลุยโคลน ถึงจะเห็นข้าวเปลือกข้าวสาร ข้าวสุกได้ ถ้าเป็นงานราชการเหมือนกัน นั่งอยู่นั่นไม่รู้กี่ชั่วโมง เขียนโน่นเขียนนี่ นี่มากิน กินแล้วนอน โอ๊ย...ถ้ากินไม่เป็น ระวังจะเป็นควายให้เขาไปไถไร่ไถนา กินไม่เป็นประโยชน์ จิตไม่สงบ โอ๊ย...มันก็แย่เต็มที จิตไม่เป็นปัจจุบัน เอาอดีต อนาคต มาคำนึงอยู่นั่น เรื่องก๊อกๆ แก๊กๆ เอามาคิดมันก็ไม่สงบสิ ตามครูบาอาจารย์ลูกศิษย์หลวงปู่มั่นท่านก็ฝึกมาอย่างนั้น อย่างหลวงปู่ขาว ปากไม่ได้บอกพุทโธนะ ถ้าจิตมันสงบ ธรรมมันจะผุดขึ้นเอง หากไม่เคยรู้เคยเห็นจิตมันไม่เคยออกจากนั่นน่ะ ถ้าจิตมันผุดขึ้นมันก็ใคร่ครวญอยู่อย่างนั้นเหมือนคนไม่เคยมีเงิน...กำไว้จนเหงื่อมือออกโน่นล่ะ นี่ก็เหมือนกัน นั่งนิดหน่อยก็ปรุงไป อยากให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ปรุงไป...ต้องเอาจิตจ่อกับปัจจุบัน หากมันอยู่แล้ว ความสบายก็จะเกิดขึ้นเอง แก้มันเข้าไป ค้นมันเข้าไป พิจารณามันเข้าไปดูตั้งแต่ศีรษะลงพื้นเท้าและจากพื้นเท้าขึ้นศีรษะ แยกซ้ายแยกขวา แยกออกให้หมดอย่างหลวงปู่ขาวท่านบังคับจิตอยู่ตั้ง ๓ วัน ๓ คืน ท่านทำขนาดนั้น ถ้ามันคิดปรุงไปก็ให้บังคับมันอยู่อย่างนั้น เอาให้อยู่ในกาย อย่าให้ออกไปข้างนอกลองดูสิ...นั่นล่ะครูบาอาจารย์ท่านทำมาเป็นอย่างนั้น หากพวกเราทำไม่ได้อย่างนั้นแล้วมันก็จะไม่เห็นของจริง ว่าแต่ตนเองเป็นนักปฏิบัติ เอาเข้าจริงแย่กว่าวัดอื่นๆ เขาด้วยซ้ำ พูดออกมาที โห...ยังกับนักโต้วาที นักประจบ เอาไงล่ะทีนี้หากว่านั่งภาวนาก็จะเอาอารมณ์เหล่านั้นล่ะมาแทรก คนนั้นดีคนนี้ไม่ดี ล้วนคิดปรุงขึ้นในใจตัวเอง สักหน่อยเบื่อมาก็นอน เรื่องกิเลสมันกล่อมทั้งนั้น นอนกรนครอกๆ...กิเลสมันก็ไชโยหมด ทำไงล่ะ...ก็ต้องสู้สิ เวทนาต้องสู้กับมัน ถ้าไม่สู้มันไม่เห็นหรอก ถ้าตายน่ะ ตายมาแล้ว...พระพุทธเจ้าท่านก็ตายมาแล้ว ท่านที่มาประกาศพระพุทธศาสนาอย่างครูบาอาจารย์ อย่างหลวงปู่มั่นท่านก็ทำจนสลบตั้ง ๓ ครั้ง หลวงปู่ขาวนี่ท่านก็ล้วนประกอบความพากความเพียร ครูบาอาจารย์ทั้งหลายอย่างพวกเราอ้างแต่กรรมฐาน ไม่เอาจริง ความจริงจังมันก็เลยไม่เกิด

เวลาปฏิบัติหัวใจตัวเองไม่ดู ไปข้องไปแวะไปแหย่คนอื่นอยู่นั่น ถกเถียงกัน โอ๊ย...ทำไมไม่อายโยมบ้าง คิดไปคิดมา ไม่มีอายกัน คนที่จะสนใจภาวนามันหายากนะทุกวันนี้ จะมีก็แต่ครูบาอาจารย์นั่นล่ะ ต่อไปจะไม่มีนะ เห่อกันอยู่นั่น...วิ่งอยู่อย่างนั้น ปฏิบัติจริงๆ ไม่เห็นล่ะถ้าไม่เอาจริงๆ ไม่ได้นะ คิดดูสิ พระพุทธเจ้าท่านบำเพ็ญมา หลังออกทรงผนวช ตั้ง ๖ ปีถึงจะได้ การทรมานทางกายท่านก็ทำ อดอาหารตั้ง ๔๙ วัน ผ่อนลมหายใจเข้าออกท่านก็ทำมาหมด ไม่ใช่ทางตรัสรู้ ท่านจึงคิดใหม่ เปลี่ยนใหม่ หากเอาจริงๆ จังๆ แล้ว ท่านก็บอกว่า เอ้า...มันไม่ใช่ทางก็เปลี่ยนใหม่ พอเปลี่ยนแล้วปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ก็หนีไปจากท่าน เพราะติว่าถอยความเพียรเวียนมาหาความมักมาก คราวนี้ท่านเลยได้อยู่องค์เดียว ท่านจึงได้แสวงหาบิณฑบาต นางสุชาดาได้มาถวายข้าวมธุปายาส ปั้นได้ ๔๙ ก้อน พอฉันแล้วก็อธิษฐาน ถวายแม้กระทั่งถาด อธิษฐานใต้ต้นโพธิ์ กำหนดจิตอยู่ในอานาปานสติ ดูลมหายใจเข้าออก ครั้งที่หนึ่งท่านก็รู้บุพเพ ครั้งที่สองท่านก็รู้ว่าเคยไปเกิดเป็นอะไร ไล่ไปหมด นรกอเวจี รู้หมดขึ้นมาหมดในวันวิสาขะก็ได้ตรัสรู้... พวกเรามีแต่การครุ่นคิดพิจารณาไป พิจารณาไปก็เป็นสัญญาไปหมด อย่างท่านหลวงปู่มั่นท่านได้สอนบริกรรมพุทโธ แม้เรียนจบมา ๕ ประโยค ก็ต้องได้มาย้ำพุทโธกับท่าน บางองค์ตั้ง ๑ ปี กับ ๖ เดือนถึงค่อยอยู่ก็มี ๒ ปีก็มี ถ้ามันอยู่กับพุทโธมันจะเกิดหรอกธรรมจะเกิดความสงบ ให้มันจิตสงบเสียก่อน อันนี้ถ้าครุ่นคิดพิจารณาเห็นครูบาอาจารย์ ได้ดูหนังสือหนังหาก็เอาอันนั้นล่ะ มันก็เป็นสัญญาไป มันไม่เกิดกับตัวเอง ให้มันเห็นกับตัวเอง มันถึงจะเป็นปัจจัตตัง... ถ้าไม่ทำไม่เห็นหรอก ครูบาอาจารย์ท่านก็ได้แต่แนะแนวทางเท่านั้น เหมือนเช่นอาหาร หากยังวางอยู่ในภาชนะเรายังไม่รับประทานก็ยังไม่รู้จักรส ท่านทำจริงแต่เราไม่ทำจริง แล้วก็โทษศาสนาว่าไม่จริง กิเลสหลอกออกไป เชื่อมันมาหลายภพหลายชาติแล้วถ้าจะทำก็กลัวแต่จะตาย กลัวแต่จะเหนื่อย ครูบาอาจารย์ท่านล้วนต่อสู้มาทั้งนั้น อย่างหลวงปู่มั่นหรือครูบาอาจารย์องค์อื่นๆ ล้วนแล้วแต่ปฏิบัติจนสลบไสลทั้งนั้น หลวงปู่ขาวท่านก็ไม่ได้ทำเล่นๆ นะ พวกเราน่ะ หากมาพบมาเจอกันที โอ๊ย...ไม่รู้ขุดค้นคำพูดมาจากไหน เป็นธรรมกถึกหมด...พูดน่ะ

พูดได้ใครก็ทำได้ ในตำรามันไม่ยากนะกับแค่การเรียบเรียงคำพูด ท่องได้ยังกับนกแก้ว แก้วจ๋าๆๆ อยู่นั่น...ตัวแก้วน่ะไม่รู้อยู่ไหนเหมือนกันแก้วน่ะ...มันจะยากอะไร เอ้า...ถ้าจิตอยู่กับพุทโธ ๒๔ ชั่วโมงมันก็สังเกตได้หรอก มันจะเห็นไปหรอกนี่อะไร...นั่งเข้าไปแล้วมีแต่ความอยาก วิ่งตามความอยากอยู่นั่น เค้าว่าเป็นอันนั้นเป็นอันนี้ก็ตามไปนั่น มีแต่เรื่องกิเลสพาหลอก อย่างหลวงปู่ชอบนี่กลางคืนท่านก็ไม่ทิ้งพุทโธ จนเสือเอาไปกินไม่ได้ พอท่านไปอยู่ในถ้ำที่ว่างูพิษเยอะ ก็ไม่เห็นว่างูจะทำอะไรท่าน กลายเป็นมิตรเป็นสหายไป ดูแล้วอำนาจของธรรมไม่ใช่เรื่องเล่นๆ นะ อย่างท่านพ่อลีนี่ ตอนพรรษาที่ ๗ ท่านเดินจงกรมตั้ง ๓ วัน ๓ คืน โดยไม่ฉันอาหาร มีแต่เดิน เหนื่อยมากจนนอนอยู่ตรงกลางทางช้างเลย แต่ก่อนช้างมันเยอะนะ ทางมันเดินนี่อย่างกับทางรถ ท่านนอนอยู่ พอช้างมาเห็น ตัวที่มันเป็นหัวหน้าจะเดินนำ ลูกน้องเดินตาม พอมันเห็นเช่นนั้น มันก็รีบย้ายท่านเข้าไปในป่า ทั้งกลดทั้งผ้าปูนอนทั้งหลายปูให้ท่านอย่างเดิม เสร็จแล้วมันก็ยืนขวางทางเอาไว้ไม่ให้ช้างตัวอื่นเห็น พอตัวอื่นมามันก็เดินเลยไปหมด พอไปหมดแล้วมันค่อยเดินตามหลังน่ะ...มันไม่ทำอะไรหรอก มันก็รู้จักบาปบุญคุณโทษเหมือนกัน แต่บังเอิญกรรมเขาทำมาเช่นนั้นก็ต้องเสวยตามวิบากกรรมอันนั้น จิตอันเดียวกันต่างแต่กายเท่านั้น เราเป็นมนุษย์นี่ กลัวแต่จะตาย ถ้าจะตายครูบาอาจารย์ท่านตายมาหมดแล้ว ท่านทำมามากแล้ว นี่นิดหน่อยก็กลัวแต่จะตาย กลัวแต่จะอดอยาก เลยไม่เห็นของดี...มีแต่เรื่องกิเลสตัณหา มันดึงรั้งมาหลายภพหลายชาติ ไม่ฝืนก็ไม่เห็นนะ ธรรมะของพระพุทธเจ้า ประกอบความพากความเพียรเข้า เออ...ถ้ามันเกิดในตัวเองแล้ว มันต้องเอาล่ะดูก็รู้ มันไม่ได้สุงสิงกับใครหรอก ไม่อดอยากหรอก คนที่จะมาอยู่มาคุยด้วยน่ะ อยู่คนเดียวมันสบายปุจฉาวิสัชนามันเกิดขึ้นนั่น ขอให้มันเห็นในใจเถอะ เรียนมาก็เยอะแล้ว...ความจำไอ้ที่จำได้มาคุยอวดกันน่ะโอ๊ย...มันไม่สิ้นสุดหรอกอันนั้น ความสงสัยลังเลในใจมันเกิดอยู่อย่างนั้น อันนี้มันเกิดในใจก็อย่างหนึ่ง ใครตั้งใจทำมันก็จะเห็นล่ะ เดี๋ยวนี้ครูบาอาจารย์ก็หมดไปๆ แล้ว .....เอาล่ะ วันนี้พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๔

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๘

ความเจ็บความปวดน่ะ ไม่รู้มันหายไปไหนหมด เวลาจะสู้มันจริงๆ น่ะ ถ้าไม่สู้มันจริงๆ ไม่เห็นนะธรรมะของพระพุทธเจ้า เวทนามันขึ้นทับ มือนี่ร้อนยังกับไฟ หัวกับผมนี่คิดว่ามันร่วงหมดล่ะ เอ้า...ตายเป็นตายเข้าสู้ มันจะได้แต่ตายเท่านั้น พอเลยตายไปแล้วก็หมดเท่านั้น แล้วมันก็จะพรึบลง ความเจ็บไม่รู้ว่ามันหายไปไหน มีแต่ความสว่างเท่านั้น ถ้ามันลงได้ถึงขนาดนั้นน่ะ โอ๊ย...มันจะเห็นหรอก จนจะต้องไปยอมพระพุทธเจ้า ยอมครูบาอาจารย์ล่ะ ให้ทำลองดู... ของที่ไม่เคยลงมือทำ มีแต่อยากฟังอย่างเดียว เอาคำพูดครูบาอาจารย์ไปอวดอ้างโฆษณา โอ๊ย...เยอะมากทุกวันนี้ มักเป็นไปอย่างนั้นความที่จะลงมือทำน่ะไม่มีญาติโยมก็เหมือนกัน แล้วมันจะเกิดยังไง ความลังเลสงสัยในใจมันก็จะยังติดอยู่ล่ะ เพราะมันไม่เคยเกิดกับใจตัวเอง อ่านลงไปเถอะพระไตรปิฎก เต็มตู้ก็อ่านเข้าไป วันไหนคืนไหนก็เหมือนเดิม มืดกับแจ้งมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น ...เอาล่ะพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๕

เทศน์เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

ทุกวันนี้ไม่อยากเทศน์นาน ให้เน้นการปฏิบัติ ให้ไปอยู่บนเขาโน่นหาความสงบนะ เวลาพอหมู่พอเพื่อนมากก็พากันเล่น เหมือนคนไข้ที่มัวแต่กินของแสลง แล้วมันจะรักษาโรคให้มันหายได้อย่างไร จะโรคอะไร...ก็โรคกิเลสนี่ล่ะ ถ้าโรคตัวนี้ยังครองหัวใจอยู่ เราก็เป็นบ่อยมันอยู่อย่างนั้น ภพไหนชาติไหนก็ตาม มันอุดตันปัญญาหมดล่ะ คิดอ่านอันใดก็ไม่คล่องขัดข้องอยู่นั่น ตามที่ครูบาอาจารย์ท่านทำไม่ได้ทำเล่นนะ สละตายเลย...อย่างหลวงปู่ขาวท่านว่า เดินจงกรมนี่ ท่านเดินตั้ง ๓ เส้นนะในแต่ละวัน เส้นหนึ่งพุทโธ บูชาพระพุทธเจ้า เส้นหนึ่งบูชาพระธรรม เส้นหนึ่งบูชาพระสงฆ์ เอาอยู่อย่างนั้น...ท่านไม่ย่อท้อนะ เอาความเพียรเผาอยู่น่ะ ปัจจุบันไม่กำกับใจตนเองสักที แล้วแต่มันจะวิ่งวุ่นไปทางไหน ถ้าเป็นควายก็วิ่งเข้ารั้วเข้าสวนคนอื่นล่ะ ไปดมก้นเขาอยู่โน่น ตามท้องไร่ท้องนา แล้วถึงค่อยโงกเงก อย่างนี้มันจะทันกินอะไรเขา ตามธรรมดาวัวควายที่เขาฝึกต้องใส่คราดใส่ไถ ต้องจูงไปล่ะอีกคนก็ต้องคอยจับไถ ใช้คนฝึกหัดตั้ง ๒ คนนะ นี่สติปัญญาของเราก็มัดเข้ามาสิ วิธีปราบปรามจิตใจตนเองน่ะให้คนอื่นปราบมันไม่อยู่นะ ไม่ให้คิดมันก็คิดอยู่นั่น มันไม่เหมือนตัวเราปราบเรา ถ้าปราบตัวเองได้ล่ะก็ โห...ไม่มีทางกลับคืน ถ้าชนะตนเองได้...ถ้าชนะคนอื่นมันกลับแพ้กลับกลัวอยู่นั่น ถ้าจะเอาตนเองจริง ๆ ให้ตั้งเอาว่า เอ้าวันนี้เราจะไม่นอนมันเสียเลย จะนั่งตลอดรุ่งดูสิ...ถ้าเอาชนะได้ ตัวเวทนานี่ให้เรียกหามันได้เลย ดูสิว่ามันจะเอาหน้าไหนมาหลอก ถ้ามันสู้จริงๆ นะ...ถ้าไม่สู้อย่างนั้นแล้วล่ะก็ไม่เห็นร่องรอยของสติปัญญานะความอดทน เวลาเข้ามันเข้าง่าย เพราะมันจับหลักได้แล้ว นี่มันจับหลักไม่ได้

สักอย่าง เหมือนอย่างกับไม้พาดรั้วนี่ล่ะ พอลมพัดมา มันก็ได้แต่ไหวไปข้างนั้น ไหวไปข้างนี้ เป็นอยู่อย่างนั้น...นี่พออารมณ์อะไรมากระทบ ก็เข้ามากวนอยู่ในหัวใจตัวเองอยู่นี่ แล้วก็บ่นล่ะทีนี้...สุดท้ายก็ไปข้างนอกล่ะ มันเป็นอยู่อย่างนั้น แล้วจะให้เกิดมรรคเกิดผลขึ้นมาได้ยังไง...**อย่างพ่อแม่ครูบาอาจารย์ท่านทำนี่ โถ ๆ ๆ...ไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ นะ...การทรมานตัวเอง การฟังก็คงได้แต่ฟังนั่นล่ะ... แต่การจับเอาไปเป็นคติเตือนใจตนเองน่ะ ไม่มี...สมัยทุกวันนี้มันเป็นอย่างนั้น มาอยู่กับครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน ญาติโยมมานี่ พระเราก็ประจบประแจงล่ะ...อยากให้เขานับถือลือหน้า ขนาดหัวใจตัวเองยังไม่เลื่อมใสตัวเองเลย แล้วจะให้คนอื่นเขามาเลื่อมใสยังไง...ตัวเองไม่เป็นสมาธิ แล้วจะไปสอนคนอื่นให้เป็นสมาธิน่ะไม่ได้หรอก โอชารสน่ะ...มันไม่มี** ถ้าสู้ก็สู้ลองดูสิ คืนเดียวมันก็ได้ผลแล้ว ลองสู้ดู ให้จิตอยู่ในพุทโธ ๒๔ ชั่วโมงนี่ อย่าให้มันขาด นี่มันทำไม่ได้ มีแต่กิเลสทำลายหัวใจอยู่อย่างนั้น วันไหนคืนไหนก็เป็นอย่างนั้น แล้วมันจะละกิเลสได้อย่างไรล่ะ...ตั้งใจเร่ง ถ้าจะพิจารณา ให้พิจารณาตั้งแต่เกสาลงมาจนถึงพื้นเท้า ให้มันเห็นสิ กำหนดอยู่นั่น เอามีดเอาหอกเอาอะไรแทงตัวเองอยู่นั่น...อนุมานตัวเองอยู่อย่างนั้น พลิกนั่นพลิกนี่อยู่อย่างนั้น...ไม่ให้ออกจากนั่นเลย **นี่หลวงปู่บัวหนองแซงท่านเทศน์น่ะ...ท่านว่าท่านนั่งอยู่ ๓ วัน ๓ คืน ท่านว่า...นั่งทับกองทุกข์ อนุมานเลยท่านว่า...เพราะว่าไม่เห็นกาย กำหนดอยู่นั่น ไม่ให้มันออกจากนั่น บังคับอยู่นั่น ไม่ให้มันออกไปทางอื่น อย่างงั้นนะที่ครูบาอาจารย์ท่านทำมา ถึงได้รู้ได้เห็น หากทำไม่จริงแล้วไปติโทษศาสนาว่าไม่จริง เรื่องกิเลสมันเป็นอย่างนั้นให้พากันตั้งอกตั้งใจ ต่อไปมันโตขึ้นโตขึ้นนะ อย่างผมนี่ ไม่เคยหวังว่าจะได้มาเป็นครูเป็นอาจารย์หมู่นะ แต่มันถูกบังคับเอา เพราะผมไม่ได้เรียนอะไรนะมีแต่ก้มหน้าปฏิบัติเลย ว่าจะเอาแต่ตัวเองพ้นทุกข์เท่านั้น ทำตามปฏิปทานอนวันละ ๔ ชั่วโมง ตี ๒ ให้ลุก แล้วให้ทำความเพียรถึงเช้า ถ้าไม่หัดไม่ได้ล่ะ ตัวเองต้องฝึกตัวเอง ถ้าไม่ทำเอาน่ะไม่ได้นะ มันจะไม่มี**

หลักไม่มีอะไร อยากนอนตอนไหนก็นอน เลยไม่มีระเบียบ พอตื่นสายก็จะไม่ค่อยบิณฑบาต ทีพูดก็บอกภาวนาเก่งล่ะ...อดอาหารเพื่อจะอวดหมู่ก็มีนะ มันหวงกิเลสไม่ใช่จะมาละกิเลส...ส่วนตัวผมเอง การอดอาหารก็เคยมาแล้ว ยอมรับว่าไม่ได้อะไรที่อไปหมด ปัญญาไม่มี มันเผา มันร้อน...อากาศมันร้อน **สังเกตตัวเองนะ การผ่อนอาหารนี่ ฉันแค่ ๖ คำก็ได้ ดัดมันขนาดนั้น ดัดเรื่องกิเลสน่ะ...ถ้ายังงั้นไม่ทันมัน มันเอาไปหมด ถ้ามันง่วงนอนมากจะไม่นอน...เดินจงกรมถึงรุ่งเช้านี่ก็มี ดัดอยู่อย่างนั้น ดัดตัวเอง... ถ้าไม่ทำอย่างนั้นแล้ว เวลามันเหนื่อย จิตมันไม่ออกจากกาย มันจะกลับมารักตัวเองหมดนะ เวลามันจวนจะตายจริง ๆ น่ะ ลองนั่งสู้ดูสิ มันจะคิดไปโน่นไปนี่ไม่ได้สู้เวทนาใหญ่มันดู ถ้าไม่สู้แล้ว ถ้าไปถึงของเก่าก็จะล้มแป๊กล่ะ ก็จะได้เท่านั้นถ้าไม่ชนะมัน ถ้าชนะตัวเองแล้วมันจะไม่กลับกลอก ถ้าชนะคนอื่น มันกลับแพ้กลับกลัวกันอยู่อย่างนั้น...**นี่อะไร พอจะทำอะไรก็เหยาะๆ แหยะๆ มันไม่ได้อะไรหรอก บวชมานานเท่าไหร่ ก็เท่านั้นล่ะ...มืดแจ้งๆ อยู่อย่างนั้น ปีนั้นเดือนนี้ก็ของเก่า พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ก็เรื่องหลงของเก่านั่นล่ะ เวียนกันอยู่อย่างนั้น วัฏฏะ...ตะเกียกตะกายอยู่อย่างนั้น วิ่งอยู่อย่างนั้น สมัยหลวงปู่มั่นใครไปเที่ยวกลับมาแล้ว ถ้าท่านถามเรื่องภาวนาแล้วไม่ได้เรื่องได้ราวท่านไล่หนีเลยนะ เพราะเหตุนี้ท่านถึงมีลูกศิษย์ลูกหาเยอะ เวลามาหาท่านต้องมีเรื่องธรรมะมาเล่าให้ท่านฟัง นี่อะไร อยู่ก็อยู่อย่างนั้น ไม่ประกอบความพากความเพียร มีแต่นอน แล้วมันจะได้ความอะไร...ดูฆราวาสสิ กว่าเขาจะได้เป็นเจ้าคนนายคนโอ๊ย...ดูเขาอ่านหนังสือ เพราะกลัวสอบไม่ได้เหมือนคนอื่นเขา เรื่องภายนอกน่ะการทำไร่ทำนาทำสวนนี่ก็เช่นกัน ลองเอามาใคร่ครวญกับเรื่องของการภาวนาของเราในปัจจุบันดู มันเป็นยังไง เอามาสั่งสอนตัวเองดู มันก็ต้องจับหลักได้ล่ะ นี่มีแต่เรื่องสุงสิงกัน แล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรล่ะคราวนี้น่ะ อีกหน่อยก็ไปล่ะ ไปเรื่องอดีตบ้าง ไปโน่นไปนี่ เวลาไม่พอใจกลับมาก็เอามาเผาตัวเองอยู่นั่นมันเป็นอยู่อย่างนั้น จิตใจน่ะ...เลยไม่เป็นกลางสักที ขนาดธรรมจักรท่านก็ยัง

มาเล่าให้ฟังอยู่นะ ท่านไม่ให้ไปทางสำส่อน จะอะไร...ก็เรื่องความรักความชัง นี่ล่ะ นำมาพิจารณาสิ มันไม่กลางน่ะ การที่ท่านได้ตรัสรู้ก็เพราะใจท่านเป็นกลางนะ...เหมือนกุสลาธัมมา อกุสลาธัมมานี่ก็เช่นกัน อัพยากตาธัมมานี่ก็เช่นกัน อัพยากตานี่ไม่มีรักไม่มีชังนะ ถ้ามีอันนั้นมันก็กระทบกันอยู่อย่างนั้น วางใจให้เป็นแผ่นดิน มันถึงจะเป็นสัปปายะ จิตมันถึงจะรวมได้ มันถึงจะเกิดอัศจรรย์ได้...เอาล่ะพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๖

เทศน์เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๙

กุฏิไหนที่อยู่บนภูเขาสูงๆ น่ะ ให้ไปอยู่นะ จะได้ไกลหมู่บ้าง ที่มันหายากเหมือนวัดนี่ล่ะ จะไปวัดไหนก็ไป ถ้าไม่มีท้องมีปากแล้วไม่ให้ใครเห็นหน้าก็ได้นะ หลบคน...ที่ไหนที่มันกว้างน่ะ ให้ดูแต่หัวใจตัวเองอยู่นั่น มันเกิดอะไรขึ้นมาพิจารณาดู อย่างนั้นนะครูบาอาจารย์ หลวงปู่มั่นท่านพาทำ ดูว่าทำอย่างไรถึงจะเห็นอรรถเห็นธรรม ถ้าไม่แสวงหา ไม่รบกับตัวเองมันไม่เห็นหรอก ได้ยินก็ได้ยินไปอย่างนั้น ถ้าตัวเองไม่ทำเอาเองยังไงก็ไม่ได้นะ...เหมือนกับกินข้าวนี่ล่ะ ไม่กินมันไม่อิ่มหรอก ว่าดีอย่างไรก็ช่าง...ได้ยินได้ฟังแล้วก็ให้เอาไปใคร่ครวญพิจารณาดู เอาไปสอนจิตสอนใจตนเองดู ถ้าอยู่อย่างนั้น มันก็ไม่มีวันที่ธรรมจะโผล่ขึ้นมาได้ มีแต่กิเลสมันเต็มหัวใจน่ะ ถ้าจะเอาธรรมเข้ามาใส่ มันก็จะไม่มีที่ๆ จะให้มันอยู่...อยู่ในใจ พอไม่เห็นก็บ่นละทีนี้ และก็ดูถูกศาสนาว่าไม่จริง...ทีหัวใจตัวเองไม่จริงล่ะไม่เอาไปคำนึง...หากใจตนเองบกพร่องแล้วมันจะเกิดอะไร ความเพียรก็ไม่ทำ เดินจงกรมก็ไม่ทำ ทางที่จะสังหารกิเลสมีแต่การเดินจงกรมและภาวนานั่นล่ะ พระพุทธเจ้าท่านเคยพาทำมาแล้ว ดูสิจนท่านได้ตรัสรู้ อธิษฐานสภาพร่างกายจะแตกเป็นดินเป็นหญ้าไปก็ไม่ลุก เนื้อหนังมังสาหรือเลือดจะเหือดแห้งไปก็ตาม ก็จะไม่ยอมลุก ถ้าท่านไม่ได้ตรัสรู้ ท่านอธิษฐานขนาดนั้นนะ...ท่านทำเอาขนาดนั้น เอาล่ะ วันนี้เหนื่อย

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๗

เทศน์เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

เป็นยังไงบ้างหมู่เพื่อน เรื่องการภาวนา ให้เร่งนะความพากความเพียร ความตายไม่รู้จะมาถึงวันไหน ความพลัดพรากจากกันและกันมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น ธุระของมนุษย์ไม่มีวันสิ้นสุด วิ่งวุ่นอยู่อย่างนั้นนะวัฏวน ความรักความชังเหมือนกัน ไม่มีต้นมีปลาย กังวลอยู่อย่างนั้น เกิดภพไหนชาติไหนก็เป็นอย่างเก่ามาหลงของเก่าอยู่อย่างนั้น ไม่มีของใหม่สักอย่าง ดินฟ้าอากาศก็อันเดิม ความแก่ความเจ็บ ความตาย ก็วนกันอยู่อย่างนั้น สังขารอันนี้มีแต่ชำรุดทรุดโทรม พิจารณากันเข้าไปสิ ล้วนแล้วแต่หลงหนังกันทั้งนั้น อัตภาพร่างกายนี้ หนังห่ออยู่ทั้งนั้นทำลายหนังออกไปดูสิ สกปรกเกินมนุษย์ไม่มีหรอก ขนาดอาบน้ำอยู่ทุกวันก็ยังรักษาไว้ได้แค่นั้น แล้วจะมาเสกสรรอันใด ถ้าพิจารณาธรรมธาตุแล้วมันไม่มีอะไรติดขัดได้นะ การภาวนามันต้องหัดความสงบเสียก่อน จิตเมื่อมันสงบแล้วก็เป็นสมาธิได้เอง นี่พิจารณาก็พิจารณาสัญญาอยู่นั่น มันไม่ได้เกิดกับใจ ถ้ามันเกิดกับใจแล้ว โห...ไม่มีวันลืม เวลาผ่านไป ๒๐ ปี ๓๐ ปี ก็ไม่มีวันลืม มันจะจำได้เองว่าที่ไหนภาวนาได้อะไรๆ ถ้าเห็นแล้วเรื่องปัญญามันจะใคร่ครวญเอง มันจะไม่ออกจากนั่นหรอก **อันนี้มันเกิดกับใจนะ มันถึงใจ...คล้ายกันกับที่เราเรียนหนังสือ ทีแรกก็เขียนตัวยาวตัวสั้น หัวยาวหางสั้น หัดมันเอาอยู่อย่างนั้นไม่สวยไม่งามอะไรล่ะหัดเข้า ๆ มันก็ยังพอดูได้บางทีก็จนครูจับมือเขียน นี่ก็เหมือนกัน การพิจารณาจะพิจารณาร่างกายนี้ก็ดูตั้งแต่เกสาลงมาหาพื้นเท้าและดูตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นมาหาเกสา ให้พิจารณาอยู่อย่างนั้น เร่งเข้า...หากพิจารณาเอาปัญญาอบรมสมาธิ พ่อแม่ครูจารย์ท่านแต่งไว้หมด เหตุผลมัน**

ลงกันแล้ว จิตมันก็จะรวมลงพรึ่บได้เหมือนกัน เดินจงกรมภาวนา โอ๊ย...ให้ไปเดินบนภูบนเขาโน่น ฉันจังหันเสร็จแล้วให้เดินอยู่อย่างนั้น ตั้งใจทำให้มันจริงๆ จังๆ ถ้าไม่ตั้งใจทำจริงๆ มันไม่เห็นอะไรหรอกไม่ว่าทางโลกหรือทางธรรม เขาทำไร่ทำนาทำรั้วทำสวนน่ะ และกับที่เรามาภาวนามันแตกต่างกันยังไง เส้นทางมันก็เหมือนกัน หรือการเล่าเรียนก็เช่นกัน กว่าจะสอบได้ก็ไม่ใช่เรื่องเล่นๆ ถ้าไม่ตั้งใจดูหนังสือก็สอบไม่ได้เช่นกัน ต้องเอาความขยันหมั่นเพียรนะ มันถึงจะได้ เกิดมานี่มีแต่การกระทำทั้งนั้น หากไม่ทำเอามันไม่ได้อะไรสักอย่างหรอก ทำดีก็เช่นกัน ทำชั่วก็เหมือนกัน การจะทำอะไรจะไปแอบลักขโมยเอาของเขามันก็ต้องใช้ปัญญาเหมือนกัน เสียแต่ว่ามันใช้ปัญญาไปในทางที่ผิด มีแต่ว่าตัวเก่งเขาจะจับไม่ได้ ที่ไหนล่ะเต็มคุกเต็มตารางอยู่น่ะ มันมักเริ่มจากการแอบทำ ชินเข้าๆ ก็ไม่เกรงกลัวอะไร อีกหน่อยก็เข้าคุกเข้าตารางไปเท่านั้น **พวกเรานี่นะ มีแต่พากันนั่ง นั่งก็นั่งอยู่แต่ในมุ้ง ยังบ่นว่าทุกข์ แล้วจะไปทำอะไรได้ ก็ต้องหัดสังเกตสังกาดูสิ ความตายน่ะ ไม่มีใครพ้นไปได้หรอก จะช้าจะเร็วมันก็ต้องตาย แม้ว่าเราไม่ได้ภาวนามันก็ยังจะต้องตายอยู่อย่างนั้น อย่าไปกลัวมันเลย ถ้ายังกลัวอันนี้อยู่ไม่มีทางเห็นธรรมของพระพุทธเจ้า** หากไม่ตายมันก็ต้องรู้ หรือหากไม่รู้มันก็ตายเท่านั้นล่ะ อย่างหลวงปู่ขาวหรือหลวงปู่บัวหนองแซงนี่ท่านบอกมันลำบากมากต้องปฏิบัติให้สละตายเลยล่ะ ท่านอนุมานเอามีดเอาพร้ามาแล่เนื้อเถือหนังออกหมด บางทีเอาหมูเอาหมากำหนดทดแทนเอาหมด เอานะปฏิบัติเอาให้ได้...

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๘

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

การภาวนามันต้องฝึกตัวเอง ตัวสำคัญคือการฝึกใจตัวเอง ใจตัวนี้ล่ะมันพาไปเกิด ไปแก่ ไปเจ็บ ไปตาย ให้มันรู้จักนะ รู้จักตนเอง...เดี๋ยวมันจะเอาโกรธ เอาโลภ เอาหลงมาใส่อยู่นั่น มันคล่องมากนะถ้าไปทางนั้นน่ะ **ถ้าไปทางภาวนานี่มันไม่คล่องล่ะ มันวิ่งตามอันนี้ล่ะ อาฆาต จองเวร กันอยู่อย่างนั้น วัฏฏะน่ะ...มันชำนาญนะ เรื่องที่จะแก้ให้ออกมันยากนะเหมือนกันกับปลาที่ตอนน้ำขึ้นมันก็เพลินล่ะ หาอยู่หากิน เพลินไปอยู่อย่างนั้น หากินมดกินปลวกเรื่อยโน่นล่ะน้ำลดก็ไม่อยากลง รออยู่นั่นสนุกสนาน พอดีน้ำก็แห้งเข้า ๆ จนนั่นล่ะสุดท้ายก็ไปอยู่ที่หน้าไซของเขาล่ะ จนน้ำแห้งเข้า ๆ ถ้าไม่มีคนไปวิดน้ำเอาไปกิน ก็จะกลายเป็นเหยื่อมดในหนองน้อย ๆ นั่นล่ะ...น้ำมาปลากินมด พอน้ำลดมดก็กินปลา มันก็เป็นเช่นนั้น พวกเราก็เหมือนกัน ก็เพลิดเพลินอยู่อย่างนั้น ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส เพลินอยู่ในความเกิดแก่เจ็บตายอยู่อย่างนั้น ไม่มีเข็ดมีหลาบ** ให้รีบแก้ตัวนี้ ถ้าเห็นวัฏสงสารแล้ว ถ้ามันมีศรัทธาจริง ๆ มันก็ใช้ได้ แต่ตัวสำคัญนั่นคือ ตัวมิจฉาทิฏฐิ...มันครอบงำจิตใจของเรามาหลายภพหลายชาติ ถ้าเป็นสัมมาทิฏฐิก็ดีไป การภาวนามันก็จะถูกทาง ถ้าใจมันลังเลอยู่จะทำอะไรก็จับจด ไม่แน่ใจ ถ้าแน่ใจในอะไรแล้วก็จะได้ผลในสิ่งนั้น ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางสงสารเหมือนกัน ถ้าจิตมันสงบเป็นสมาธิแล้ว โดยมากมักจะเกิดแสงสว่างก่อนล่ะ ถ้าเกิดแสงสว่างแล้วธรรมก็จะผุดขึ้น นี่เราทำไม่จริงไม่จัง พอแค่เห็นแสงหิ่งห้อยแวบมา จิตก็เคลื่อนไปทางอื่นแล้ว มันเลยไม่เกิดอานิสงส์ ถ้าจิตทำได้มาก ๆ แล้ว การเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาจะไม่มี

หรอกคำว่าเกียจคร้าน มีแต่จะเอาพ้นทุกข์ๆ เข้าว่าเลย นี่อะไรการไปการมาก็ไม่มีสำรวม หิริโอตตัปปะนี่...ไม่มีแล้ว มันอยู่ในแบบในตำราหมด แต่ในหัวใจพระนี่ไม่มีแล้ว...หัวใจพระหัวใจเณร ถ้าเข้ากันแล้วล่ะโอ๊ย...ยังกับนกเอี้ยง ไม่นานก็ทะเลาะกัน ถ้าทะเลาะกันแล้วผมไม่ให้อยู่นะ ปฏิปทาครูบาอาจารย์ท่านไม่เคยพาทำ ให้หนีไปทั้ง ๒ เลย อยู่ไปก็เปื้อนศาสนา อย่าให้เป็นมลทิน ครูบาอาจารย์พาดำเนินอย่างนั้นนะ...ให้ทำตามธรรมตามวินัย ถ้าปฏิบัติจริงๆ แล้ว เรื่องพวกนี้มันไม่ใช่เรื่องของพวกท่าน มันเป็นเรื่องของคนมีกิเลสหนาปัญญาหยาบ ศีลก็มีและรู้จักแล้ว ครูบาอาจารย์ท่านก็แนะนำอยู่อย่างนั้น ถ้าหากจำไปประพฤติปฏิบัติจริงๆ เรื่องพวกนี้มันก็ถอนได้ ละได้ล่ะ เพราะมันเป็นของหยาบๆ ไม่ใช่ของละเอียด...นี่ก็ใกล้ๆ จะเข้าพรรษาแล้ว ตามครูบาอาจารย์ถ้าเข้าพรรษาแล้วท่านไม่ให้ทำการทำงานอะไร เท่าที่ท่านเคยพาทำก็มีแต่ลานวัด ตรงไหนมันเป็นหลุมเป็นบ่อหน่อยก็ซ่อมบ้าง ส่วนงานใหญ่ๆ เช่นการทำกุฎิ ท่านพางดหมด มีแต่ให้เดินจงกรมภาวนา รักษาหัวใจตัวเองเท่านั้น **หัวใจนี่ล่ะที่มันเป็นพิษเป็นภัยอยู่นี่** หากหัวใจมันไม่สะอาดแล้วจะให้เห็นอรรถเห็นธรรมน่ะหายากแสนยากจริงๆ นะ ไม่เห็นหรอก ไม่ใช่จะเอาแบบเอาแผนมากางซะอย่างนั้น เช่นทุกวันนี้น่ะ โอ๊ย...ไปงานมงคลดูสิ มันเป็นอะไรก็ไม่รู้ ไม่ทราบว่าเขาเคารพหรือไม่เคารพ พวกเทศน์ก็เทศน์ไป พวกกินเหล้าก็กินไป พวกพูดก็พูดไป พวกฟังธรรมก็ฟัง มันเป็นอย่างนั้น เสร็จจากอาราธนาศีลก็จบแค่นั้น แล้วก็หันไปทำอย่างอื่นต่อ โลกทุกวันนี้...ไม่รู้จะได้บุญได้กุศลอะไร อยากมาโกหกพระ ก็มาอาราธนานั่นล่ะ มันเป็นไปอย่างนั้น กิเลสมันมากเพราะคนมันมาก **โลกว่าโลกเจริญ มันจะเจริญอะไร ก็เจริญทุกอย่างนั่นล่ะ ความเสื่อมมันก็เจริญเช่นกัน เจริญไปเจริญมาอีกเดี๋ยวก็ฆ่ากันเท่านั้น ไฟบรรลัยกัลป์น้ำบรรลัยกัลป์มันก็จะท่วมโลก นี่โบราณท่านว่าอะไรนะ ๆ ไฟบรรลัยกัลป์ ก็จะอะไรก็คนนี่ล่ะทำเอาเอง ทำไว้หมดแล้ว เตรียมไว้หมดแล้ว ดูไป ๆ นะทุกวันนี้ โลกมันทำหมุนกันอยู่อย่างนั้น ก็ไม่มีความสุขอะไรหรอก หากจะพิจารณาไปแล้ว ไม่มีความสุข**

อะไรเลย ความพากความเพียรทุกวันนี้ วิ่งตามแต่วัตถุไม่ได้นะ หาความสงบเอา ดูหนังสือมากก็ไม่ดี มันจะกลายเป็นเรื่องวิตกวิจารณ์ไป ถ้าจะภาวนาจริงๆ ก็ต้องดูหัวใจตัวเอง **สมัยอยู่บ้านห้วยทรายนี่ ท่านไม่ให้เรียนนะปาฏิโมกข์น่ะ ท่านว่าให้เร่งความเพียร สวดมนต์ก็ให้เรียนเฉพาะมาติกาเท่านั้น ไม่ได้ไปสวดมนต์นะ มันอยู่วัดป่าน่ะ วัดป่าช้า...พ่อแม่ครูจารย์ท่านให้ทำแค่นั้น มีแต่ให้เดินจงกรมภาวนา ความจริงแล้ว ตรงที่มันจะสิ้นสุดก็ขึ้นอยู่กับตัวเราทั้งหมดนะ ความหมดสิ้นระแวงสงสัยขึ้นอยู่กับตัวเราหมด เหมือนอย่างคนหนึ่งเขามาหา เขาบอกภาวนาได้ พอจิตสงบเข้าไป ๆ คล้ายกันกับลงเหวลงบ่อนั่น ใจเกิดอาการกลัวมาก จิตก็เลยถอนขึ้นมา โอ๊ย...นั่นล่ะจิตมันกำลังจะรวม บางทีมันมีอาการเหมือนใจจะขาด บางทีก็เหมือนกับลงเหวลงบ่อน่ะ บางทีก็คล้ายกับเราลอยอยู่บนพื้นมันเบาขึ้น ๆ แต่พวกนี้มันปรากฏกับใจเรานะ หากปฏิบัติไป ๆ ถ้าเข้าขั้นอัปปนาสมาธิแล้วก็จะเกิดแสงสว่างขึ้นเลย บางทีก็จะเกิดนิมิตขึ้นมาแปลก ๆ เช่น คล้ายกับว่าตัวเราทั้งตัวนี่เป็นพระพุทธรูปไปทั้งตัวเลย ให้คำนึงอยู่นั่น เสวยอยู่นั่น...ถ้าถอนออกมาแล้ว แม้ขณะเดินไปบิณฑบาตก็ยังรู้สึกว่าใจมันยังอยู่ในนั้นนะ มันไม่ออกจากนั่นนะจิตน่ะ นี่ล่ะเรียกว่าเกิดปัญญา...**ปัญญามันก็ไปด้วยตลอดเลยล่ะ ถ้าภาวนาไปเรื่อยๆ ค่อยคิดค่อยค้นไปเรื่อยๆ สุดท้ายทุกๆ อย่างก็จะค่อยๆ ปรากฏขึ้นมาได้ สว่างจ้าอยู่อย่างนั้น แล้วก็จะเกิดพลิกไปทางอื่น พอดูตนเองอีกทีก็กลายเป็นกระดูกไปทั้งตัวทั้งตน... นั่นล่ะมันเป็นไปอย่างนั้นนะที่ครูบาอาจารย์ท่านเห็นมา...นี่จิตเรามันไม่เคยสงบได้สักครั้ง ถ้าคิดก็คิดไปตามสัญญาสมมติ คิดไปตามเรื่องครูบาอาจารย์ไปอย่างนั้น...ก๊อกๆ แก๊กๆ ไปตามวัตถุ...อันนั้นขาดเขิน อันนี้ขาดเขินอยู่ตลอดมันก็จะไม่ได้อะไร อีกหน่อยสภาพร่างกายมันก็จะเปลี่ยนแปลงไป เจ็บนั่น ปวดนี่อดรนทนไม่ได้ วิ่งวุ่นหาหมออยู่อย่างนั้น อุปาทานเต็มตัว มันวางนิวรณ์ไม่ได้ มันก็เป็นสัปปายะไม่ได้นะ... ถ้าเกิดสัปปายะได้ มันก็เห็นอรรถเห็นธรรมขึ้นมาล่ะ พอเข้าหมู่เข้าพวกก็ไปเรื่องอื่นอีก เขาจะฝึกควายฝึกวัว กว่าจะได้ประโยชน์จากเขาน่ะ โห...ไม่ใช่ของ

เล่นๆ นะ การตอนควายตอนวัวก็เช่นกัน อยู่ทางโลกก็เช่นเดียวกัน กว่าจะได้ข้าว ได้น้ำมาไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ใส่เล้าใส่อะไรน่ะ ตากแดดตากลมโน่น...ขนาดนั้นเขาก็ยังว่าสบาย เรานี่อะไร...นั่งก็นั่งอยู่ในมุ้ง เดินจงกรมเขาทำทางให้ดีขนาดไหน โล่งขนาดไหน ก็ยังบ่นว่าไม่สบายอยู่นั่น มันก็หมดหนทางเท่านั้นล่ะ...ทำยังไงมันจะเกิด ต้องดูหัวใจตัวเอง มันคิดยังไงต้องแก้มันตรงนั้น ถ้าไปทางโลก ก็ต้องแก้มันอยู่นั่นล่ะ เรื่องโลกมันก็เป็นอย่างนั้น เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ก็ของเก่าน่ะ เรื่องวัฏฏะ...ถ้าอย่างนั้นพระพุทธองค์ท่านจะตรัสไว้ทำไมว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา...เพราะมันเป็นของไม่เที่ยง ตั้งใจลองทำดู คืนเดียวเท่านั้นล่ะ มันก็จะปรากฏขึ้นมาเอง นั่งพอจิตสงบ มันก็จะมีล่ะ เกิดแสงหิ่งห้อยขึ้นมานี่ก็มี บางทีก็เกิดแสงเหมือนไฟฉายก็เป็นเหมือนกัน เอาสิ...พึ่งจิตนี่ล่ะ มันสำคัญ...หัวใจของเรา กิเลสตัณหามันห่อหุ้มอยู่อย่างนั้น จะไปเห็นสวรรค์นิพพานหรือกายทิพย์หูทิพย์มันไม่เกิดล่ะ เพราะคลื่นจิตของเรามันไม่ตรงให้ตั้งใจ ทั้งวันให้ตั้งอยู่อย่างนั้น นั่งนี่ก็ได้ไม่นานเท่าไร เป็นไปยังไงก็ให้มันเป็นไปล่ะ จิตมันจะเป็นไปเอง มรรคผลน่ะ...แต่ต้องทำให้มันพอนะ...**พวกชาวนาเขาทำ มีแต่รักษาลำต้น ส่วนผลและรวงของข้าวมันเกิดขึ้นเอง ถ้าเกิดขึ้นแล้ว มันก็จะเป็นไปเอง ความเกียจคร้านจะไม่มีเดินจงกรมภาวนา มันไม่มีเกียจคร้าน แต่ก่อน ๆ บังคับมันไป ถ้ามันไปได้เองแล้วมันไม่มีกาลล่ะ เห็นคน มันอยากจะวิ่งหนีเข้าป่าโน่น มันไม่อยากพูดอยากคุยนะ เพราะมันทำงานทางใจ กลัวมันเสียเวลาภาวนา...มีแต่จะเอาพ้นทุกข์ ๆ อย่างเดียว...** การภาวนามันก็มีหลายเรื่อง สำคัญที่พื้นจิต ถ้าเรื่องนี้จบไป เรื่องใหม่ก็มาอีก อันนี้อย่าไปใส่ใจ ให้ดูหัวใจตัวเอง มันเกิดอะไรขึ้นมาให้ดูที่ผู้รู้ ให้ดูเข้าไปๆ เรื่องอื่นๆ มันอยู่ข้างนอก ถ้าเราไม่ไปใส่ใจมัน สุดท้ายมันก็หนีไปล่ะ คล้ายๆ กับหมู่เพื่อน ที่เคยอยู่ด้วยกันมา สนิทกันมา มากังวลกับเรามาก หากเราไม่พูดคุยด้วย สุดท้ายเขาก็หนีไป เขินไปเอง พอพวกใหม่มาท่านก็ให้ทำอย่างนั้นอีก ฟาดลงอย่างนั้นอีก พอทำอย่างนั้น ก็เกิดอัศจรรย์ขึ้นล่ะ เกิดแสงสว่างขึ้น เห็นพระพุทธเจ้ามาแสดงธรรมให้เห็น โห...เป็นเร็วขนาดนั้น นี่พวกเราอะไร...ทำอะไรลงไปก็กลัวตาย กลัวแต่จะเหนื่อย ถ้าไม่

สละตายไม่เห็นจริงๆ นะธรรมะของพระพุทธเจ้าน่ะ ถ้ามันเป็นหรือไม่เป็นก็นั่งลงไปเลย พระพุทธเจ้าท่านนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ หรือพระสารีบุตร ท่านเข้านิโรธสมาบัติตั้ง ๗ วัน ๗ คืน ประวัติเหล่านี้ล่ะที่ท่านทำมา ท่านก็เอากาย เอาใจ นั่นล่ะ...กิเลสท่านก็มีเหมือนกัน ท่านก็ยังเห็นได้ นี่พวกเราศรัทธามันอ่อนที่สุด ดูหมู่พวกสิทำอะไร เรื่องโลกเรื่องสงสารอย่าเอามาคุยกันนะ มันไม่ใช่เรื่อง...มาบวชเพื่ออะไร ถ้ายังจะไปคลุกคลีกับโลกกับสงสารอยู่น่ะ เอาอะไรล่ะเป็นที่พึ่ง พุทธัง ธัมมัง สรณังคัจฉามิ นั่นน่ะ...เขาไม่ได้เอาญาติโยม คฤหัสถ์มาเป็นสรณนะ เรื่องของโลกมันเป็นอย่างนั้นล่ะ มันไม่ถูกทาง ให้มุ่งในหน้าที่ของตัวเอง อย่าไปมุ่งเรื่องของโลกของสงสาร หากจะเอาตัวเองพ้นทุกข์จริงๆ น่ะ... เอาล่ะ...พอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๑๙

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

ธรรมะ... หากจิตใจเราไม่ส่งออกนอกก็จะเห็นเอง มันมีแต่นิยมชมชอบเทศน์คนอื่น ส่วนตัวเองไม่เคยเทศน์ หากรักษาเพศของตัวเองมันก็ต้องเห็นล่ะ ให้เพียงบริกรรมพุทโธ ๆ ลองดูสิ ให้อยู่กับพุทโธ ๒๔ ชั่วโมง ยังไงมันก็ปรากฏล่ะ ธรรมนี่น่ะ นี่ไม่ทำ มีแต่วิ่งวุ่นอยู่กับทางโลก อ้างแต่ว่าตัวเองบวช คำว่ารักษาศีล ก็มีแต่อยู่ในตำรา บ้างก็ว่ารักษาศีล ๒๒๗ ข้อ แต่ถ้าจะเอาจริง ๆ ไม่รู้ว่ารักษาได้กี่ข้อ ตัวที่เก่งจริง ๆ นั่นคือวาจานะ เรื่องตลกเฮฮา ก็เป็นเรื่องของกิเลส ท่านแสดงไว้หมด กายทุจริต วาจาทุจริต มโนทุจริต ถ้าเดินทางไม่ถูกแล้ว ทางที่จะเห็นพระพุทธเจ้า เห็นอรรถเห็นธรรมแล้วน่ะ โอ๊ย...ยากที่สุด มาบวชก็เพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้นเอง ถ้ากินไม่เป็นแล้วก็จะเป็นหนี้เป็นสินเขาหมดนะ พระพุทธเจ้าท่านแสดงไว้หมด นรก สวรรค์ ท่านแสดงไว้หมด ท่านไปเห็นมาหมด พวกเรานี่มันไม่เห็นอะไร เมาอยู่อย่างนั้น คืนนั้น คืนนี้ ก็เมาอยู่อย่างนั้น ถ้ามันเห็นในใจแล้วโห...มีแต่จะเอาพ้นทุกข์อย่างเดียว นี่ไม่เห็นเพราะไม่กำกับจิตกำกับหัวใจตัวเองสักที ก็ใจดวงนี้แหละที่จะไปเกิด ไปแก่ ไปเจ็บ ไปตาย จะเป็นใจดวงอื่นไปไม่ได้...ค้นให้เห็นดูสิ ต้องสู้ ฝืนไปบุกไป นี่ใกล้กันทีไรก็แย่งกันพูด อย่างนี้หรือ...ที่จะไปเอามรรคผลนิพพาน แป๊บ ๆ...ก็ทะเลาะกัน เป็นไปอย่างนั้นล่ะ มีแต่อวดดีอวดเด่น มีแต่เอากิเลสมาตีกัน เห็นธรรมแล้วไม่เคยเอาเข้ามากำกับใจตัวเอง หิริโอตตัปปะไม่มี จะมีก็อยู่ในตำรา ไม่มีอยู่ในหัวใจ...แล้วจะเห็นความอัศจรรย์ในจิตในใจนั้น...ไม่เห็นหรอกวันไหนก็วันนั้น มืดแจ้ง ๆ เป็นอยู่อย่างนั้น ปัญญามันมีหลายปัญญานะ...ครูบาอาจารย์ท่านแสดงไว้หมด ถ้าจะนำไปกำกับจิตใจ

ตัวเองแล้ว โห...ฟังไม่นาน แป๊บเดียวเท่านั้น...ครูบาอาจารย์มีแต่บอกทาง เท่านั้น จะเดินหรือไม่เดินมันเป็นเรื่องของเรา จะทำแทนกันไม่ได้ ขนาดความเจ็บป่วยยังเจ็บแทนกันไม่ได้ นี่มีแต่ตัวเองเท่านั้น ที่จะเป็นฝ่ายฝึกตัวเอง ครั้งพุทธกาลเหมือนกัน เรียนกรรมฐาน ๕ จบแล้ว ก็โน่น...ไปอยู่ตามป่าตามเขาโน่น...ธรรมะของพระพุทธองค์ท่านแสดงไว้แปดหมื่นพระธรรมขันธ์ล้วนออกจากใจทั้งหมด เอาออกมาสอน...หากเชื่อตัวนี้แล้วต้องเห็นแน่นอน นี่ใจมันไม่เชื่อนะ โลเลนั่นโลเลนี่ วิ่งวุ่นอยู่ตลอด สำคัญตนอยู่อย่างนั้น วันไหนก็เหมือนเดิม ลองทำให้จริงให้จังดูสิ เอา...เช่นวันนี้จะไม่นอน ภาวนาเอาอยู่บทเดียวนั่นน่ะ ลองทำดูสิ ความอัศจรรย์ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ...เอาพอ...

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๐

เทศน์เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

การจะทำให้จิตสงบมันต้องคุมตัวเอง บังคับตัวเอง คนอื่นมาบังคับไม่ได้ มันผิดกิเลส ตัวเองนั่นล่ะต้องเอาตัวเอง ตัวเองว่าตัวเองนั่นล่ะสำคัญ ฝึกตัวเองเข้า... ให้เอาอย่างพระพุทธเจ้าที่ท่านฝึกตนเองมา ๖ ปีโน่น ถึงได้ตรัสรู้ ท่านเปลี่ยนอยู่อย่างนั้น พระพุทธองค์ท่านแค่บอกทางเท่านั้น แต่ตรงที่เราจะเดิน เราต้องทำเอาเอง ถ้าจะให้ครูบาอาจารย์ท่านทำให้น่ะ โอ๊ย...ไม่มีล่ะ มีแต่เราทำเอาเองนะ **ผมว่าหากจะทำเอาจริง ๆ มันก็ต้องได้แน่ล่ะ ยากแสนยากแค่ไหนมันก็ไม่พ้นความพยายามไปได้ เปรียบเหมือนเช่นภูเขานี่ สูงแสนสูงยังไงมันก็อยู่ใต้ฝ่าเท้าของผู้ที่ขึ้นไปเหยียบมันนั่นล่ะ** ขอให้สังเกตสังกาตัวเอง ผมว่านิวรณ์ทั้ง ๕ ที่มันครอบงำจิตใจเราอยู่ ฟุ้งซ่านรำคาญอยู่น่ะ หากไม่ปัดตัวนี้ออก...มันก็จะอยู่นั่นล่ะ วัฏฏวนอันนี้...บ้างก็ติตัวเอง บ้างก็ติคนอื่นอยู่นั่น ลังเลอยู่นั่น หากพิจารณาก็ให้พิจารณาอยู่เฉพาะในอัตภาพร่างกายนี่ ตั้งแต่พื้นเท้าลงไปหาศีรษะและจากศีรษะลงมาหาพื้นเท้า ค้นคิดอยู่นี่ อย่างที่ครูบาอาจารย์ท่านพาทำมา มีแต่พิจารณาเท่านี้ มีแต่เรื่องใจนี่ ค้นเข้าไป...ถ้าหากจะอยู่ก็ให้อยู่กับพุทโธ ครูบาอาจารย์ท่านไม่ห่างพุทโธ อย่างหลวงปู่ตื้อ ท่านเอาพุทโธเลย เรื่องอื่นไม่สนใจ พอจิตสงบมันจะเห็นไปเอง เรื่องผลมันเกิดเอง ถ้ามีแต่อยากได้แต่ไม่ลงมือทำ ก็จะไม่มีทางได้ จะได้อะไร...มนุษย์เรามีแต่เกิดมาสร้าง สร้างเอาทำเอา...สมบัติเหมือนกัน มันเป็นกลางอยู่อย่างนั้น ไม่ว่าทางธรรมทางโลก มรรคผลนิพพานก็เหมือนกัน ถ้าหากจะมีแต่กินแล้วนอน ก็เป็นเรื่องของกิเลสมันเอาไปกินล่ะ อำนาจของกิเลสไม่ใช่เรื่องเล่นๆ นะ โน่นล่ะ...พอตกทุกข์ได้ยากถึงจะทวนมาหาครูบาอาจารย์ ทวน

มาหาในหลักธรรมล่ะ ได้ยินได้ฟังมันโผล่ขึ้นมาหรอก นี่ตัณหามันห่อหัวใจไว้หมดแล้ว ไม่มีช่องล่ะ แสงสว่างไม่มีเลย ศีลและหิริโอตตัปปะมันมีแต่อยู่ในตำราไม่มีอยู่ในหัวใจของพระของเณร แต่ครั้งพุทธกาลนั้นท่านมีในหัวใจนะ พวกเราน่ะไม่มีละ มีแต่โลเล คุยแต่เรื่องขี้หมูขี้หมา สรรหามาคุยกัน หากทะเลาะกันผมไล่หนีนะ เพราะไม่ใช่สนามนักมวย ระเบียบครูบาอาจารย์ท่านไม่พาทำ หากมีศีลมีธรรมมันไม่ได้ทะเลาะกันหรอก ถ้าเอาศีลเอาธรรมมากำกับหัวใจ ตัวสำคัญคือตัวสตินะ...ถ้าไม่มีสติแล้ว มันก็เท่านั้นล่ะ ท่องหนังสือก็เช่นกัน หากไม่มีสติไม่มีสมาธิแล้ว ก็เท่านั้น ไปไหนมาไหนก็โลเลอยู่อย่างนั้น พูดอะไรก็ให้มีเหตุมีผล นักปฏิบัติ...ถ้าพูดสุ่มสี่สุ่มห้าแล้วมันได้ไหมประโยชน์หรือไม่ได้ประโยชน์มันต้องใคร่ครวญเสียก่อน หากไม่ใคร่ครวญแล้วไม่ได้นะ กิเลสเอาไปกินหมดวันไหนๆ ก็ยังเหมือนเดิมนะ มืดแจ้งๆ วนอยู่อย่างนั้น วันไหนก็ตามที ปีไหนก็เหมือนเดิม ...เอาล่ะพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๑

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

เป็นยังไงหลวงพ่อ เรื่องภาวนา...เร่งเข้านะความเพียร ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันใกล้เข้ามาทุกที อย่าไปกลัวมันเลย ความตาย...สังขารมันก็อยู่อย่างนั้น ถ้าจิตไม่ไปยึดแล้ว มันไม่เป็นไรล่ะ เหมือนท่านองค์หนึ่งว่า โห...มีแต่เวทนาทับไว้ว่างั้นนะ โอ๊ย...ก็ให้มันทับอยู่อย่างนั้นล่ะ ภพไหนชาติไหนมันก็ทับอยู่อย่างนั้น กลัวแต่จะตาย เลยไม่เห็นของดีที่มันจะเกิด ไม่เห็นเลย...ต้องสู้นะของพวกนี้ ถ้าไม่สู้แล้วไม่เห็นนะ ให้สละตายเลยถึงจะเห็นธรรมะของพระพุทธเจ้า ถ้ากลัวตายอยู่ก็จะไม่เห็น ถ้ากลัวตายอีกก็จะเกิดอยู่อย่างนั้น มีภพมีชาติก็จะเกิดอยู่อย่างนั้น ครูบาอาจารย์ท่านสู้มาหมดนะของพวกนี้จนสลบไสลโน่น...อย่างท่านหลวงปู่มั่น หรือพระพุทธเจ้าท่านก็เคยทำมาแล้วจิตไม่สงบและไม่เห็นรสของความสงบแล้ว ไปคิดไปพิจารณามันก็มีแต่สัญญา ให้เกิดจากความสงบนั่นล่ะธรรม...คิดไปก็คิดไปตามหนังสือ ครูบาอาจารย์ไปอย่างนั้น ให้มันเกิดจากใจตัวเองนี่...ถึงจะเห็นของจริง เอาสิ...สู้สิ ทั้งคืนน่ะ ลองนั่งดูไม่นอนดูสิ ตลอดถึงเช้าดูมันจะขึ้นมาหมดนั่นล่ะธรรม...ทำเล่นๆ หัวๆ ไม่ได้หรอก ไม่เห็นอะไรล่ะ แล้วก็จะติว่าตัวเองไม่มีวาสนา โห...**ดูเขาทำนาทำไร่ทำสวนดูสิ ปาดเหงื่อกินต่างน้ำโน่น กว่าจะได้ดอกได้ผลมาใส่ปากใส่ท้อง ตัวเองน่ะมัวแต่มานั่งคิดอยู่นั่น...มีแต่ความอยาก วิ่งตามอารมณ์อยู่อย่างนั้น ดูวัวดูควายสิกว่าจะฝึกให้มันคราดเป็นไถเป็น หรือฝึกใส่ล้อใส่เกวียนได้ ตัวฝึกยากมันก็มี ตัวฝึกง่ายมันก็มีอยู่เหมือนกันล่ะ ต้องเอามาเปรียบเทียบสิ มัดติดเข้าไป ๆ ไม่นานหรอก มันจะพรึบเลย...มันไม่สู้ไม่ได้นะ เหมือนควายวัวที่เข้าเรือกสวนนี่จะ**

ตีมันได้ง่าย ๆ เหรอ มันก็หลบอยู่อย่างนั้น จิตใจเราก็เหมือนกัน บางทีก็เอาอันนั้นมา เอาแต่ใจจนไม่เอากาย ในที่สุดก็จะอ่อนไปตามมัน กิเลสมันกล่อมไปแล้ว ต้องทำใจเด็ดใจเด่นนะ ไม่สู้เสียก่อนไม่ได้นะเวทนาน่ะ ทำใจดีสู้เสือไว้ ถ้าจะสู้เวทนาใหญ่น่ะ ให้เรียกหามันเลย มันต้องมีที่หลีกอยู่เหมือนกัน ปุถุชนคนหนาอย่างเราๆ มีเวลาสบายก็เฉพาะตอนนอนหลับเท่านั้นนะ มันไม่มีกายหรอกมีแต่ใจดวงเด่นเท่านั้นที่รู้อยู่น่ะ โอ๊ย...วันนี้นอนปางตาย วันนี้ฝันเรื่องนั้นเรื่องนี้ พอตื่นขึ้นมา จำความฝันไม่ได้ หากมีสติแล้ว มันจะกำกับอยู่นั่น มันจะไปไหนขอให้ตามจิตดูเถอะ ตามผู้รู้...ให้รู้จิตตัวเอง ให้รู้ใจตัวเอง อย่าพลั้งอย่าเผลอเหมือนจูงวัวจูงควายนี่ ถ้าเราจับเชือกแน่นๆ ติดมัดไว้กับจมูกมันได้แล้ว ลองดูสิ มันจะไปไหนได้ ธรรมของพระพุทธองค์ท่านตรัสรู้ไว้ดีแล้ว **สวากขาโต ภควตา ธมฺโม**...นี่ถ้าเราเอาแต่ท่อง ไม่ได้ปฏิบัติ มันก็มีแต่ความลังเลสงสัยอย่างหลวงปู่มั่นที่ท่านทำความเพียรแล้วได้บรรลุธรรมอยู่บนภูเขาที่เชียงใหม่ ท่านไปได้อยู่โน่น มีต้นไม้ต้นเดียวอยู่บริเวณนั้น นอกนั้นเป็นหินหมด ท่านอยู่รุกขมูลลานหิน โอ๊ย...แสนจะกว้างขวาง ท่านไปนั่งพิจารณาอยู่ ท่านทำอย่างนั้นนะ นี่เราพอขึ้นกุฏิแล้วมีแต่นอน แล้วจะให้ทำยังไง พอไม่เห็นธรรมอีกหน่อยก็ทิ้งบาตรเท่านั้นล่ะ เกิดภพไหนชาติไหนมันก็ของเก่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ได้เพราะการเจริญอานาปานสติ ให้กำกับดูอยู่นั่น...ไม่ให้มันออกจากนั่นตลอด ๒๔ ชั่วโมง ให้อยู่อย่างนั้น ถ้าทำได้ ต้องเห็นความอัศจรรย์แน่นอน โห...มันไม่ออกจากนั่นหรอก ใจมันไม่ไปไหนล่ะ คนไม่เคยเห็นมันก็จะทำอยู่อย่างนั้นทั้งวันทั้งคืนล่ะ ถ้ามันได้เกิดแล้ว มันจะเป็นไปเองหรอกธรรมะของพระพุทธเจ้าน่ะมันเกิดปัญญาขึ้นเอง นี่พิจารณาไป ๆ ในเรื่องไม่ใช่หลักสมาธิ ไม่นานก็ลงทะเลเท่านั้นของมันวิ่งอยู่อย่างนั้นจิตน่ะ...ขนาดนอนมันยังฝันไปเรื่องนั้นเรื่องนี้ มันไม่อยู่กับกายสักทีลองให้มันมาอยู่กับกายดูสิ กำกับดู...พิจารณากายดูตั้งแต่เกสา โลมาลงมาหาพื้นเท้า และตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไปหาเกสา เอาพิจารณาอยู่อย่างนั้นต้องเกิดความอัศจรรย์ขึ้นล่ะ ถ้ามันเห็นแล้วมันอยู่ไม่ได้หรอก มันต้องพูดได้ล่ะลองไปถามเด็กดูสิ ถ้ามันทำได้จริงๆ มันต้องเถียงล่ะ แม้ว่าเราจะเป็นผู้ใหญ่ตาม...เอาล่ะพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๒

เทศน์เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

ท่านเจ้าคุณอุบาลี ท่านมรณภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โน่น...นี่ล่ะพ่อของกรรมฐาน ท่านเป็นคนอุบล แต่ก่อนท่านไปวิเวกไกล โน่น...ถึงนครจำปาศักดิ์ โน่น...ท่านเทศน์เก่งมาก พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ รักท่านมาก ไปไหนก็ตาม ท่านใช้ให้มหาดเล็กไปนิมนต์ เจ้าคุณอุบาลีบอกว่าขอพิจารณาดูก่อนสัก ๓ วัน แล้วค่อยให้คำตอบ พอครบ ๓ วัน พระเจ้าอยู่หัวก็ใช้ให้มหาดเล็กมาหาท่านอีก ท่านไม่สึก...ท่านบอกได้ถวายชีวิตต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว ว่างั้นนะ ก็เลยได้รับราชการตั้งยศให้เป็นท่านเจ้าคุณ ท่านก็รับให้ แต่ในฤดูแรกท่านขอออกวิเวกเข้าป่าเข้าเขาก่อน พระเจ้าอยู่หัวก็อนุญาต พอถึงเดือนหกก็ให้มหาดเล็กไปตาม ท่านไปไกลนะ ถึงเชียงตุง พอไปแล้วก็กลับไม่ได้ฝนตกหนัก...ก็เลยจำพรรษาอยู่ที่เชียงตุง พอมหาดเล็กตามไปก็ตามไม่ถูกเพราะมันเป็นอาณาเขตนอกประเทศไปแล้ว ก็เลยไม่พบกัน ท่านเลยได้จำพรรษาอยู่ที่โน่น...ในป่าเลย หลวงปู่มั่นก็ได้ไปศึกษากับท่านนั่นล่ะ นี่ล่ะ...นักปราชญ์เมืองอุบล หลวงปู่มั่น หลวงปู่เสาร์นี่เป็นลูกศิษย์ท่านหมด ตอนที่ท่านบวชน่ะ รัชกาลที่ ๔ ได้มรณภาพลง ตอนนั้นเลยได้ออกประกาศทั่วราชอาณาจักรให้โกนผม นุ่งห่มขาว...โอ๊ย...พากันร้องไห้ขนาดหนัก คนอีสานก็พากันโกนผม แม่เลยถามลูกตอนโกนผมว่า *"บวชได้ไหมล่ะ อายุแค่ ๑๒ ปีเอง"* ท่านตอบว่า *"ได้"* *"อดอาหารเย็นได้ไหม"* ท่านก็ตอบว่า *"ได้..."* พอได้ความอย่างนั้นท่านเจ้าคุณอุบาลีก็เลยได้บวช พอบวชเสร็จก็เล่าเรียน พอบวชเป็นพระก็ธุดงค์เข้าป่า ดูหนังสือและธุดงค์ในป่าในเขา ชื่อเสียงท่านดังนะ เรียนเก่ง พ่อกรรมฐานน่ะ...ฝ่ายเรียนท่านก็ได้

ประโยค ๔ แต่ท่านเก่งนะ...หลวงปู่มั่นท่านมีวิชาทิพย์ รู้วาระจิตคนได้ทุกเวลา... ส่วนเราเองก็ให้ภาวนานะ อย่าเอาแต่นอน ให้มันได้ประโยชน์ ว่างๆ ก็ให้นั่งบริกรรมพุทโธๆ อยู่นั่น อย่าให้มันคิดมันนึก ให้มันอยู่กับบริกรรมพุทโธ เวลาเรานั่งสมาธิอย่าอยากได้อะไร นั่งนึกนอนนึกเอาก็ไม่ได้นะ เพราะจิตมันไม่ว่างจากอารมณ์ธรรมมันจะโผล่ไม่ได้ อย่างหลวงปู่มั่นท่านสอนลูกศิษย์ลูกหานี่ เรียนมา ๗ ประโยคก็มี ๘ ประโยคก็มี มาออกปฏิบัติกับหลวงปู่มั่น ท่านบอกให้ภาวนาพุทโธ ที่เรียนมาให้เก็บเข้าตู้ให้หมด อย่าเอามาเป็นสัญญาอารมณ์ ท่านสอนอย่างนั้นนะ อย่างพ่อแม่ครูจารย์ตอนไปอยู่กับหลวงปู่มั่นท่านก็ใช้เวลากับพุทโธตั้งปีกับหกเดือน ท่านเล่าให้ฟังว่า...ทีแรกท่านก็ใช้บริกรรมพุทโธๆ นี่ล่ะ ทำไปเรื่อยๆ พร้อมกับการสังเกตดูจิตตัวเอง มันก็คล้ายๆ กับเราเดินไปเตะตอไม้ศีรษะล้มฟาดไปข้างหน้า พอเงยหน้าขึ้น ก็ปรากฏอัศจรรย์เกิดแสงสว่างออกมาจากหน้าผาก ท่านว่านะ... สว่างไปทั่วทุกสารทิศ พอวาระจิตยุบกลับมาก็เห็นกระดูก ที่ขาขวากระดูกก็หลุดออกมา ขึ้นมาที่ข้อข้างบนก็ขาวโพลนไปหมด... ท่านว่าอย่างนั้นนะ...ครู่เดียว...จิตก็เกิดถอนออกมา ท่านเสียดายมาก พอเดินจงกรมภาวนาก็คำนึงถึงแต่เรื่องเดิม เรื่องขาตัวเองน่ะเพราะอยากจะเห็น ก็ไม่เห็นนะ ท่านว่า...เดินจงกรมเท่าไรก็ไม่เห็น...พอดีท่านไปทำข้อวัตรกับหลวงปู่มั่นท่านก็เข้าไปปัดกวาดข้างในห้อง หลวงปู่มั่นท่านก็นั่งอยู่ข้างนอกห้อง เสร็จแล้วท่านก็มากราบหลวงปู่มั่น พอกราบเสร็จ...หลวงปู่มั่นก็ยิ้มพร้อมกับพูดขึ้นมาว่า *"ธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่มีความอยาก ถ้าตั้งความอยากไว้แล้ว จะไม่เกิด... ทำเหตุทำผลให้มันพอ เหมือนชาวนานี่เขาไม่ได้ปรารถนารวงข้าวหรอก รวงข้าวมันเกิดเอง เขารักษาแค่ลำต้นมันเท่านั้น เพราะถ้าตั้งความอยากเอาไว้ มันจะเป็นสัญญาหลอกตัวเอง มันเลยไม่เกิด..."* แรกๆ ท่านก็บอก จิตก็ยังอยากจะเห็นอยู่ล่ะ...พอนานไป ๆ ความอยากก็บางลงๆ จนเกิดขึ้นอีกนะ ท่านว่า...เกิดแสงสว่างจ้าขึ้นมาอีก คราวนี้เกิดนาน...ท่านว่า...เห็นสภาพร่างกายของตนเองนี่ เนื้อหนังมังสาเปื่อยเน่าลงไป นั่งจนเห็นแต่กระดูก จนชินเข้าไป ๆ เห็นไปเรื่อย ๆ...มันเป็นอย่างนั้น ที่ครูบาอาจารย์ท่านเห็นน่ะ พวกเรามีแต่ความอยาก มันเลยไม่เห็น...

ให้ตั้งใจภาวนา อย่าไปคิดไปนึกทางอื่น พระพุทธเจ้าท่านก็อยู่อิริยาบทนั่นล่ะ ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ท่านไม่ได้เรียนนะ บรรลุขึ้นที่ใต้ต้นโพธิ์ และได้นำมาให้พวกเราได้อ่านได้ศึกษาเล่าเรียนกันของพระพุทธเจ้าพารู้ จะไม่รู้ได้อย่างไร ถ้าทำตามทางท่าน เดินตามทางท่านดู นี่เราไม่เดินสักที ฉีกไปทางใหม่อยู่ตลอด ศาสนามันเกิดอย่างนั้นนะ ลองอ่านดูสิ พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ลองเอามาอ่านดู ท่านแสดงให้ฟัง จนย่อท้อล่ะว่าคนมีกิเลส อวิชชาห่อหุ้มใจ กามราคะก็ห่อหุ้มหัวใจ ท่านว่าจะไม่สั่งสอนจนสวรรค์ชั้นพรหมมาอาราธนาให้สั่งให้สอน แล้วท่านจึงได้มาคิดว่าขนาดตัวท่านเองยังสามารถรู้ได้ แล้วคนอื่นทำไมจะไม่รู้ ท่านจึงได้ประกาศศาสนาขึ้นมา...มันยาก แต่ไม่เหลือวิสัย ถ้าฝึกนะ...ขนาดช้างมาจากในป่าในดงเขายังฝึกได้ ใจเราจะฝึกเราเองไม่ได้เลยหรือ ไม่มีหรอก...ถ้าฝึกจริง ๆ จัง ๆ มีได้แน่นอน...ดูพระพุทธเจ้าสิ ท่านปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า ได้รับพุทธทำนายว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์นั้น ชื่ออย่างนั้น พระเจ้าทีปังกรท่านมาทำนาย แต่ตอนนั้นท่านเป็นดาบสอยู่ มีบริวารลูกน้องอยู่ตั้ง ๕๐๐ ได้ยินข่าวว่าพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นมาแล้ว ก็พาลูกน้องดาบสไปกราบ ลูกน้องทั้ง ๕๐๐ ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์หมด เหลือแต่พระพุทธเจ้าของเรายังเป็นดาบสอยู่ องค์พระพุทธเจ้าทีปังกรท่านก็สงสัยว่า ทำไมลูกน้องได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์หมด ดาบสองค์นี้ทำไมไม่ได้...เป็นเพราะอะไรหนอ...ท่านว่านะ...พอใคร่ครวญดูถึงได้ทราบว่า ที่แท้ท่านปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเหมือนเรานี่เอง ว่าอย่างนั้น...เท่านั้นกัป เท่านี้กัป ชื่อว่า พระโคดม ต่อไปอีก ๔ อสงไขย กับ ๑๐๐,๐๐๐ มหากัป จะได้เป็นพระพุทธเจ้า ท่านทำนายไว้แล้ว ดูสิมาสร้างบารมีกี่กัปกี่กัลป์ถึงจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ดูสิ..มันเร็วช้าหรือนาน...ขนาดรวมช่วงไม่ปรารถนาตั้ง ๒๐ อสงไขยน่ะ ดูช่วงที่ท่านสร้างบารมีมาสิมันยากหรือง่าย กับการเอาจิตเอาใจออกจากโลกอันนี้...มันแน่นหนายังกับอะไร พวกเราที่ได้เข้าวัดเข้าวานี่ ก็ถือว่ามีอุปนิสัย พวกที่เอาหูไปนา เอาตาไปไร่ มีเต็มโลกไปหมดล่ะ พวกไม่มีบาปมีบุญก็มีอยู่เต็ม ให้รักษาสมบัติเก่าเราอย่าให้มันเสื่อมไปทางอื่น...ให้มันแจ้งเข้า ๆ เร่งสร้างบารมี เดี๋ยวถ้าเกิดใจเด็ดขึ้นมา ไปเลยเดี๋ยวนี้ก็ได้เช่นกันนะ อย่าไป

ปรารถนานะ เรื่องอื่นน่ะ มันช้า...ไปเกิดกับตระกูลอื่นอีกก็เหมือนเดิม หลงเหมือนเดิม...ตัวตระกูลนั่นล่ะพาไป หลวงปู่มั่นเอง ท่านก็ปรารถนาพุทธภูมิเหมือนกัน ไปภาวนาจิตรวมลงไปเกิดรู้ภพชาติว่า เคยเกิดเป็นหมามาหมื่นปี เกิดสลดสังเวชมาก เลยปรารถนาเอาตัวรอด จะไม่กลับมาเกิดอีก ขอให้บรรลุธรรม เรื่องปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตเลยถอนออก ท่านไปเร็วนะ จนเราได้กราบได้ไหว้อยู่นี่ กระดูกกลายเป็นพระธาตุ ตอนนั้นครูจารย์เปลี่ยนท่านเป็นพระหนุ่มไปล้างกระโถนให้หลวงปู่มั่น ฟันหลวงปู่ท่านร่วงออกมา ท่านจึงทิ้งลงในกระโถน อาจารย์เจี๊ยะท่านเอากระโถนไปล้าง พอเห็นฟันหลวงปู่มั่นท่านก็เก็บใส่กระเป๋าไว้เลย เวลาผ่านไป ๕๐ กว่าปีถึงเปิดให้หมู่เพื่อนดู โห...กลายเป็นแก้วหมดเลย สวยงามมาก ไม่ใช่กระดูกแล้ว แก้วก็ออกสีคล้ายๆ สีน้ำผึ้ง น่าอัศจรรย์ เอาพอ...ไปภาวนา

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๓

เทศน์เมื่อปี พุทธศักราช ๒๕๓๙

หัวใจตัวเอง...เราไม่เคยอบรมสักที แล้วมันจะเกิดสมาธิเกิดปัญญาได้อย่างไร เวลานั่งภาวนาก็คิดไปแต่เรื่องอื่น คิดไป กวนไปอยู่อย่างนั้น สติไม่เพียงพอแล้ว มันก็ไม่เกิดนะธรรมะ...วิ่งตามอารมณ์อยู่อย่างนั้น เวลานั่งลงปั๊บก็อยากเห็นสวรรค์อยากเห็นนิพพาน คาดหมายไปแล้ว โอ๊ย...ของเก่าทั้งนั้น หากบริกรรมบทใดก็ให้อยู่กับคำบริกรรมบทนั้นๆ หากจิตมันเกิดเป็นสมาธิเกิดรวมลงได้แล้ว เออ...มันจะผุดขึ้นมาหรอกธรรมะน่ะ...เออ...มันจะเร่งเองหรอกความเพียร เดินจงกรมก็ไม่ได้บังคับมันยาก มันจะรื้อภพชาติที่เคยเกิดเคยตายมา เป็นสัตว์เดรัจฉานให้เขาตีอยู่ตุ้บๆ อยู่อย่างนั้นก็มี โห...เกิดสลดสังเวชตัวเอง น้ำตาร่วงขณะภาวนาไปก็มี เห็นสิ...พระพุทธเจ้าท่านพาเห็น ทำไมจะไม่เห็น ท่านนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์แล้วได้พระธรรมขันธ์มาให้เราได้ศึกษาและมาท่อง มาโจษมาเถียงกันอยู่นี่ ว่าบวชเป็นทิดเป็นจารย์ก็เอาแล้ว ครั้งตอนหลวงปู่อ่อนท่านออกกรรมฐานก็โดนเช่นกัน หรือสมัยพ่อแม่ครูจารย์ท่านออกธุดงค์ก็เคยเจอ มีจารย์คนหนึ่งเห็นท่านอดข้าว เลยพูดว่า *"ท่านอาจารย์อดข้าวทำไม ขนาดพระพุทธเจ้าท่านอดอาหารตั้ง ๔๙ วัน ก็ยังไม่ได้ตรัสรู้ "* พ่อแม่ครูจารย์เลยถามคืนว่า *"แล้วท่านกินข้าวทุกวันหรือไม่...แล้วยังไง ได้ตรัสรู้ธรรมหรือไม่ จะมาอวดทำไม กินข้าวทุกวันแล้วยังไม่ได้ตรัสรู้น่ะ"* เขาเลยหัวเราะ

สมัยท่านหลวงปู่มั่นเหมือนกัน โดนชาวบ้านออดอ้อนว่า จะไปอยู่ทำไมที่กระต๊อบน้อยร้านน้อย วัดศาลา กุฏิก็มี ทุกอย่างสร้างไว้ให้พร้อมแล้ว อยู่ไปเถอะ...จะไปอยู่ทำไมในป่า มันจะดูเหินห่างกัน หรือการกินข้าวในบาตรก็เช่นกัน ผสมกันยังกับอาหารแมว นั่น...ดูสิ พูดจาโจมตีท่าน...วัดมีให้อยู่ก็ไม่อยู่ ถาดข้าวมีให้ ถ้วยก็มีให้แต่ทำไมเอาข้าวปนกันกินอยู่ในบาตร...เหล่านี้หลวงปู่มั่นท่านก็โดนมา แต่ท่านแก้มาได้หมดเลย...ทุกวันนี้เราสบาย จะมาเอาความอะไรด้วยไปอยู่ที่ไหนๆ ก็ไม่มีคำถาม เขาใส่บาตรให้เต็ม หรือไม่ไปบิณฑบาตเขาก็ใส่ให้อยู่หรอก แรกๆ หลวงปู่มั่นท่านลำบาก ฉันแต่ข้าวเปล่าๆ ก็มี เช่นตอนไปอยู่ที่บ้านนาหมี นายูง มีแต่ข้าวเปล่าๆ เท่านั้นล่ะ ชาวบ้านบ้างก็ว่า กรรมฐานไม่กินเนื้อกินปลา เวลาตักบาตรให้ท่านเลยมีแต่น้ำอ้อยกับกล้วยเท่านั้น บางทีมีเด็กไปหาท่าน และท่านก็พูดคุยกับเด็กว่า *"พวกสู มีบักขามบ่"* *"มี"* เด็กตอบ *"สิเอาบักขามส้ม (เปรี้ยว) หรือสิเอาบักขามหวาน"* เด็กถาม *"บักขามอีหยังก็เอามาโลด พอจะได้ขัดฝาบาตรหน่อย"* ท่านว่า หลังจากนั้นเขาก็เอามาให้มะขามหวานและมะขามเปรี้ยว อย่างละ ๑ ตะกร้า พอโยมเอามะขามมาส่งโยมก็ถามว่า *"บักขามนี่ ท่านกินได้อยู่บ่"* *"ฮ่วย...หมู่เจ้ากินอีหยังได้ เฮากะกินได้หมดนั่นล่ะ"* ท่านตอบ โอ๊ย...มันก็ไม่รู้เรื่องเอามากนะ ท่านก็พูดต่อว่า *"พวกเจ้ากินอันใด มีศรัทธาก็ใส่ได้"* โยมก็ตอบว่า *"โอ๊ย...พวกข้าน้อยนี่โง่แท้ๆ เนาะ"* หลังจากวันนั้นมา ข้าวปลาอาหารก็มีมาก เพราะสมัยก่อนมันไม่อดไม่อยากนี่ คนที่เล่าให้ฟังนี่ชื่อ ตาแพง...ตอนนี้แกก็หมดบุญตายไปแล้วล่ะ ในตำราท่านบอกว่า การฉันเนื้อฉันปลานี่เขาไม่ได้บอกเจาะจงลงไป อะไรที่ได้มาแบบบริสุทธิ์นี่ฉันได้หมด แต่ถ้าหากเราได้ยินว่าเขาฆ่ามาเพื่อเราโดยเฉพาะนั้น มันฉันไม่ได้ เช่นว่า เห็นเขาไปทอดแหหาปลา ถ้าคนนั้นนำปลามาถวายเรา เราไม่กินเลยนะ... ตาแพงก็บ่นว่า ตัวเองช่างโง่เสียจริงๆ ช่างน่าสลดสังเวชเสียจริงๆ และพอเอาไปเล่าให้ชาวบ้านฟัง เขาก็พากันใส่บาตรกันมากมายล่ะ... หลวงปู่มั่นท่านบอกว่า โห...ไม่อดตายก็เพราะมะขามนี่ล่ะ ท่านว่างั้นนะ... บ้างบางคนพอเห็นท่านหลวงปู่มั่นท่านเอาข้าวเทลงฝาบาตรที่มีแต่น้ำเปล่าๆ และก็เอามาฉัน

เขาก็ถามว่า *"ทำไมหลวงปู่ทำอย่างนั้น"* ท่านก็ตอบว่า *"กะเฮ็ดอย่างนี้ล่ะ เพราะบ่ฮู้สิฉันข้าวกับอีหยัง"* นี่ล่ะกรรมฐานจริงๆ มันไม่ยาก ถ้ามีอาหารมาก ก็โอ๊ย... ไม่ต่างอะไรจากหมูล่ะ ภาวนาก็ไม่เป็นล่ะ กินมากก็ง่วง มันก็สบายเฉพาะตอนนอนหลับเท่านั้น มันไม่มีเวทนา แต่การภาวนามันไม่เป็นอย่างนั้น มันมีสติ...มันต้องมีสติกำกับ... มันเป็นพลังสมาธิอีกด้วย และหากเปรียบเทียบก็เป็น ญาณ... เป็นความรู้ มันไม่ได้ยึด มันมีพลัง นั่งก็เช่นกัน ให้สังเกตไป ภาวนาไป...อันนี้มันเป็นปัตจัตตัง ถ้าว่าไม่ยึดไม่ถือมันก็มีอยู่นั้นล่ะ มันติดกันอยู่นั่น มันมีสิ่งที่แก้กันอยู่... จะบอกมันก็ไม่ได้ล่ะ ถ้าจิตมันไม่ถึงตรงนั้น มันก็จะลังเลสงสัย... พระพุทธเจ้าท่านสอนได้ สอนให้มีปัญญา สอนได้...ท่านบอกทางเท่านั้น จะเดินหรือไม่ก็เป็นเรื่องของเรา ทำให้กันไม่ได้...ถ้าจะให้สิ้นสุดจริง ๆ ตัวเองต้องทำเอาเอง...เหมือนกับคนไข้ มีแต่ถามอาการเท่านั้น เกิดร้อน เกิดหนาว เจ็บโน่นปวดนี่เท่านั้น ใครก็ช่วยกันไม่ได้ ก็ตัวใครตัวมันนั่นล่ะ แบกหามเอาเท่านั้น ถ้าใครมีปัญญาก็ไม่ไปแบกไปหามล่ะ ปล่อยตามธรรมชาติ...กายก็ส่วนกาย ใจก็ส่วนใจ...มันออกจากกันได้ เหมือนตอนเราหลับน่ะ มันไม่มีเวทนานะตอนเราหลับ เปรียบเทียบก็เหมือนรถ หัวใจก็เหมือนคนขับ เวลาปิดเครื่องยนต์รถ ก็เหมือนตอนเราหลับนั่นล่ะ แต่ใจมันไม่ดับนะ มันไป...ไปตลอด...**ถ้าเราฟอกใจเสมอ ๆ มันก็จะต้องสะอาดไปเรื่อย ๆ จะเห็นหรอก ภาวนาไป ให้ทำไปเรื่อย ๆ อย่าไปตั้งความอยาก อย่าไปส่งจิตออกนอก คือการออกนอกกาย ออกนอกใจตัวเองนั่นล่ะที่ท่านว่าไม่ให้ส่งจิตออกนอก ถ้าจะพิจารณา ก็ให้พิจารณาอยู่ในกายนี้ ตั้งแต่เกสาลงมาหาพื้นเท้า ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไปหาเกสา ให้ทวนอยู่นั่น ชำนาญอยู่นั่น ให้มันท่องอยู่ในนั้น...ถ้าหากไม่พิจารณาก็ให้ดูผู้รู้ คือใจ...ดูอยู่นั่นล่ะ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ ก็เพราะท่านเจริญอานาปานสติ ดูลมเข้าลมออกอยู่อย่างนั้น ไม่ให้ออกจากนั่น หากดูไป ๆ ก็จะเกิดอะไรใหม่ ๆ ขึ้นมาหรอก พอเกิดอะไรใหม่ ๆ ขึ้นมาก็เหมือนกับที่เราขึ้นไปบนบ้านน่ะ ตอนขึ้นไปก็ต้องจับราว ถ้าขึ้นไปถึงบนเรือนแล้วยังจับราวอยู่ เดี๋ยวเขาจะหาว่าเป็นบ้า นี่ก็เช่นกัน มันก็เปลี่ยนกันอยู่อย่างนั้น ใหม่ ๆ จิตใจมันจะ**

วิ่งตามอารมณ์ มันต้องหัดบริกรรมพุทโธให้อยู่ในอารมณ์อันเดียว อาหารที่ใจมันกินก็คือ อารมณ์นั่นล่ะ...เอาสิ นั่งมันเข้าไป ดีไม่ดีมันคิดอยากได้นั่นได้นี่ ระวังมันจะเป็นสมบัติบ้า ของกายไม่ทำอะไร มีแต่คิดอยากสร้างเอา ถ้าจะคิดเอาดีต้องหัด หลวงปู่มั่นนี่ ท่านไม่ให้ทำอะไร ให้บริกรรมพุทโธ ภาวนาพุทโธ ในตำราได้เรียนมา เก็บเข้าตู้เข้าหีบ แต่ก่อนที่เรียนจบมหามา แล้วมาเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่นน่ะมีเยอะ เช่น ท่านอาจารย์มหาปิ่น จบตั้งประโยค ๖ อาจารย์มหาทองสุกจบประโยค ๗ ท่านเหล่านี้มาบวชและปฏิบัติกับหลวงปู่มั่น ท่านก็ให้เรียนพุทโธนั่นล่ะ... บางองค์ก็ปีบางองค์ก็ ๒ ปี อยู่กับพุทโธ ขนาดนั้นนะ มันยาก แต่ไม่เหลือวิสัย ถ้าเราพยายาม ของมันอยู่กับศรัทธา **การภาวนามันไม่ยาก อิริยาบททั้งสี่ เป็นความเพียรของพระพุทธเจ้า นั่งก็ได้ นอนก็ได้ ยืนก็ได้ เดินก็ได้ เรื่องความเพียร ถ้าภาวนาเก่ง ๆ แม้นอนอยู่มันก็ไม่หลับหรอก ภายในใจน่ะ มันไหลอยู่อย่างนั้น มันเห็นอันนั้นอันนี้ บ้างก็ม้วนนี้จบก็ขึ้นม้วนต่อไปอีก มันคล้ายกับการดูภาพยนตร์ มันจะเป็นม้วน ๆ อยู่อย่างนั้น หากไม่เห็นภายในตัวเองแล้ว มันก็ไม่เป็นล่ะ หากมันเห็นจริงแล้ว โห... ความเพียรมันไม่รู้มาจากไหน มันเป็นไปเอง เรื่องอันนั้นน่ะ...ขอให้จิตมันอยู่ ธรรมะจะโผล่ขึ้นมาเอง ความเพียรนี่ พอเห็นแล้วก็คิดแต่เรื่องว่า จะพ้นทุกข์ไหมหนอ ๆ เท่านั้นล่ะ ดีก็ไม่อยู่ ชั่วก็ไม่อยู่ล่ะ โลกใบนี้... โห...ถ้าถึงขนาดนี้แล้วนะ ความเพียรไม่รู้มันมาจากไหนละ ทีแรกก็ต้องบังคับล่ะ ต่อไปไม่ได้บังคับหรอก มันเป็นไปของมันเอง** เอาล่ะ...ให้พากันตั้งใจปฏิบัติ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๔

เทศน์เมื่อ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙

เป็นยังไงแม่ขาวเรื่องภาวนา หรือมีแต่กินกับนอน ระวังจะเป็นหมูขึ้นเขียงให้เขานะ เกิดมาก็มาแก่ มาเจ็บ มาตาย เวียนอยู่อย่างนั้น โลกมนุษย์นี่มีแต่ดีกับชั่วนะที่ฝากโลกไว้ เราจะเดินตามพระพุทธเจ้าหรือเดินตามพระเทวทัตก็แล้วแต่เราจะพิจารณาเอา พระพุทธเจ้าท่านก็ไปนิพพาน พระเทวทัตก็ไปอเวจี เป็นอย่างนั้น...ให้เราเลือกเอา ถ้านั่งไปแล้วหลับใน เขาเรียกสมาธิหัวตอ วิธีแก้ก็ต้องตั้งสติ ให้เป็นมหาสติ ถ้ามันเข้าอัปปนาสมาธิแล้ว บางทีมันก็เข้าภวังค์จิต มันจะคล้ายกับหลับ มันต้องถอนออกมา ให้มันอยู่ระหว่างกลางของอุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิ มันจะมีความรู้เอง ดูหัวใจตัวเอง ให้จิตอยู่ที่จิต ให้ใจอยู่ที่ใจ นี่มันไม่มีสติ...ให้มีสติ ให้เป็นมหาสติ ให้มันทันจึงจะเห็น นี่ถ้าไปไม่เป็นมันก็จะวกไปของเก่า ถ้าไม่แก้ ถ้าเป็นอย่างนั้นต้องไปเดิน ต้องฝึกตัวเองนะ ขาดการฝึกไม่ได้ต้องฝึกหมด มนุษย์ทุกคนก็ล้วนต้องถูกฝึกมาทั้งนั้น เช่น พ่อแม่ต้องฝึกหัดพูดตั้งแต่ปูๆ ปลาๆ โน่นน่ะ เรียกนั่นเรียกนี่ ต่อไปก็ให้ครูฝึกให้ มันเป็นมาอย่างนั้น...อันนี้เรามาฝึกใจตัวเอง ดูอยู่อย่างนั้น ถ้าตามมันทันแล้วมันจะเป็นไปเองหรอกเรื่องพวกนี้ ถ้ามันเป็นไปแล้ว นอนก็นอนได้ไม่เป็นไร แต่จิตมันจะไม่หลับ จะนอนก็ตอนตายเท่านั้น มันจะเป็นเรื่องๆ ไปเหมือนภาพยนตร์ ม้วนนั้นจบแล้วก็ขึ้นม้วนนี้อยู่อย่างนั้น ให้มันเป็นอัตโนมัติอยู่อย่างนั้น ความละความวางมันจะวางเองไปเอง ไปคิดดู...แต่ก่อนนะ พวกนักเลง พอเขาเห็นพระกรรมฐานนี่ เขาจะรอช่วงที่ไม่มีคน พอคนไม่มีเขาก็จะแอบเข้าไปหาพระกรรมฐาน ไปขอเอาวิชากับพระกรรมฐาน อยากได้ของดีของขลัง ให้อยู่ยงคงกระพัน ฟันไม่เข้ายิงไม่ออก

พระก็ตอบว่า เออ...ถ้าอยากได้อย่างนั้น ต้องปรับพื้นฐานจิตเสียก่อน พื้นฐานจิตนี่ ถ้าจิตมั่นคงแล้ว เรียนวิชามันจะขลัง...ท่านว่างั้นนะ...เอ้า...ให้พากันนั่งภาวนาซะก่อน ให้บริกรรมพุทโธๆ ไปนะ ว่างั้น...ให้จิตอยู่กับพุทโธ พุทโธเป็นผู้รู้ พอนั่งเข้าไปไม่นาน โห...ก็เป็นเร็วนะ ๒๐ กว่านาทีเท่านั้นล่ะ ก็เกิดนิมิตขึ้น จิตมันสงบได้นะ พอจิตมันสงบขึ้น ก็หวนระลึกได้ถึงตอนไปฆ่าควาย ฆ่าวัว หรือแม้กระทั่งฆ่ามนุษย์ด้วยกัน มันมารวมกันอยู่นั่น เกิดสลดสังเวชขึ้น โอ๊ย...กลัวเป็นบาปเป็นกรรมเข้า ถอนอุปาทานออกมา เออ...เลยมาบอกอาจารย์ ท่านก็บอกให้ทำไปเรื่อยๆ อันนี้มันดับไป อันใหม่มันก็จะขึ้นมาอีกหรอก ท่านว่า...ทางนี้ก็ทำเข้าไป ๆ จากที่เป็นโจรอยู่ ก็ประกาศออกใส่ครูบาอาจารย์เลยว่า จะไม่กระทำอีกต่อไป นี่...การได้ภาวนา มันเป็นไปได้ขนาดนี้นะ ที่อยากได้ของขลังก็เลยไม่เอาเลย เพราะมันได้ของดีอันนี้แทน มันเห็นไปหมด เอ้า...ของมันตั้งใจมันเห็นนะ ด้วยความอยากได้วิชา อยากได้ของขลังของดีนะ มันตั้งใจ พวกเราน่ะมันจะตั้งใจอะไร มันนั่งไปเฉยๆ ไม่รู้อะไรเป็นอะไร ปนกันไปหมด ถ้าตั้งใจจริงๆ มันต้องเห็นแน่นอน เช่นการขุดน้ำลงไป ขุดเอาน้ำ ขุดลงไปใต้ดิน มันก็ต้องพบต้องเจอน้ำนั่นล่ะ ที่ลึกที่ตื้น ให้ทำไปนะ ขอให้มันสงบ อย่าไปตั้งความอยากธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ของอยาก ทำเหตุให้มันพอแล้วผลมันจะเกิดเองหรอก...เอาล่ะเลิกกัน

๑๑๒

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๕

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๑

ธรรมะนี้เก่งนะ ให้เอาไปฝึกสอนตนเอง น้อมเอาเข้าไปสอนตนเองไม่พ้นคืนเดียว มันก็จะปรากฏให้เห็น หากจะเอาจริงเอาจัง นี่ทำไปพอให้มันแล้วๆ ทำไปหน่อยก็กลัวแต่จะตาย วันๆไม่ทำอะไร มีแต่ตำหนิศาสนาว่าเป็นเรื่องไม่จริง ทีหัวใจตัวเองไม่จริงน่ะไม่ตำหนิสักที ติแต่ข้างนอก ลองคุมเข้าๆ ดูสิต้องได้แน่ เอาสิ... นั่งตลอดรุ่งดูสักคืนดู ต้องได้ความล่ะ ความอัศจรรย์ต้องเกิดขึ้น ลองสละตายดูสักคืน หากไม่ทำยังงั้นไม่เห็นหรอก ธรรมะของพระพุทธเจ้าน่ะ ร่างกายสังขารตกมาปีนี้ลำบากมาก ดีแต่ได้อบรมทางใจ นับวันมันจะบีบ เดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย ให้รีบเร่งความพากความเพียรนะ เดินจงกรมภาวนา ครูบาอาจารย์ก็มีแต่จะหมดไปๆ ทำให้มันถูกตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ ท่านทำยังไง ท่านถึงรู้ท่านถึงเห็น **ในตำราเราก็ศึกษามามากแล้ว ครูบาอาจารย์ก็แนะนำมามากแล้ว ทั้งเทปทั้งหนังสือ เหลือแต่ทำยังไงถึงจะบังคับใจตนเองได้เท่านั้นล่ะ ให้นำธรรมะของพระพุทธเจ้าเข้ามาใส่ในใจ ถ้าเป็นให้มันเป็นในกายเรา ขอให้บริกรรมให้อยู่กับตัวเองลองดูสัก ๒๔ ชั่วโมงน่ะ ความอัศจรรย์ต้องเกิดล่ะ นี่ตัวสติเป็นตัวสำคัญที่สุด หากไม่มีสติมันก็เหมือนกันกับตอนนอนหลับ...ไม่ต่างกัน นอนหลับน่ะ เวทนามันไม่เกิดนะ แต่ผู้รู้มันก็รู้อยู่อย่างนั้น ฝันเรื่องนั้นเรื่องนี้ ความเจ็บความปวดมันก็ไม่มี ถ้ามีสติมันจะรู้หมด นั่งก็รู้นอนก็รู้ ทำดูสิจะเห็นอธิรู้อธิปัญญาอธิจิต... ให้รวมดูสิ มหาสติมหาปัญญา มันก็ต้องเห็นตามพระพุทธเจ้านั่นล่ะ** ไม่เห็นก็เพราะมันโลเล ทำอะไรก็กลัวแต่จะตาย ยังไงก็หลบไม่ได้นะความตาย ไม่ตายตอนแก่ก็ตายตอนหนุ่ม พวกภาวนาเป็น

มัน ไม่อดหรอกคนที่จะเข้ามาหาน่ะ เว้นไว้แต่จะพูดหรือไม่เท่านั้นก็เป็นเรื่องของท่าน พูดให้คนหูมืดตามืดฟังก็เท่านั้น พูดให้ฟังมากก็จะหาว่าอวดอุตริมนุสธรรม เรื่องกิเลสมันก็เป็นยังงั้น มันไม่เอาความดีเข้าไปใส่ใจหรอก มีแต่จะเพ่งโทษเรานั่นล่ะ ดูแต่เรื่องนอก ๆ หาแต่ความชั่วความดีไม่หาล่ะ เอาของดีให้มันไม่จับหรอก นี่...เรื่องของกิเลส ทิฏฐิมานะมันไม่พาทำนะ มันบังคับเราอยู่นั่น อย่างที่หลวงปู่ขาวท่านพูดว่ามันเป็นกรรมของสัตว์ ท่านเดินจงกรมภาวนาเก่งมากนะ เดินอยู่อย่างนั้น...

เรื่องของใจ...มันพาให้วุ่น คิดโน่นคิดนี่ ไปคิดไปติดกับคนนั้นคนนี้ มันเป็นอยู่อย่างนั้น ไม่ดูหัวใจตัวเอง ถ้าดูหัวใจตัวเองแล้วจะไม่เป็นอย่างนั้น นี่คิดดูสิ ดีก็อยู่ที่ปากเขา ชั่วก็อยู่ที่ปากเขา เขาติฉินนินทาก็อยู่ที่ปากเขาโน่น เราไม่เอามาเป็นอารมณ์ก็ไม่มีอะไรล่ะ คนมีธรรมเป็นอย่างนั้นนะ มีแต่คนไม่มีธรรมนั่นล่ะ ที่วิ่งวุ่นอยู่ตลอดเวลา หากอบรมแล้วจิตมันจะลงพรึบเลย ได้กราบพระพุทธ กราบพระธรรม กราบครูบาอาจารย์เท่านั้น หากปฏิบัติให้จริงให้จัง นี่มีแต่ทำเล่น ๆ กลัวแต่โลกจะฉิบหาย โอ๊ย...ถ้าเป็นยังงั้นมันก็เท่านั้นล่ะ เกิดภพไหน ชาติไหนก็เหมือนเดิม เพราะคน ๆ เดิม ถ้าตั้งใจทำจริง ๆ ทำไมมันจะไม่เห็น เพราะของมันมีอยู่อย่างนั้น ของดีของชั่วก็มี หากตั้งใจปลดเปลื้องความทุกข์ออกมันก็ต้องได้ มันไม่เห็นล่ะ ขนาดความคิดที่คิดอยู่ในแต่ละวันหนึ่ง ๆ เรายังจำไม่ได้ จะพูดไปไกลทำไมถึงเรื่องขนาดข้ามภพข้ามชาติ วันหนึ่ง ๆ คิดดีคิดชั่ววันละกี่ครั้งให้นำมาใคร่ครวญดู นี่หากกิเลสขึ้นจับจองอยู่บนหัวแล้ว มันจะคิดล่ะว่าบาปไม่มี บุญไม่มี มันเป็นเช่นนั้นทุกวันนี้ มันมักพาวนเวียนอยู่แต่เรื่องสกปรก ดูอย่างเป็ดมันไม่เคยเห็นหรอกแม่น้ำใหญ่สมุทรสาครน่ะ พอเห็นแค่น้ำครำมันก็ตีปีกพรึบ ๆ ล่ะ อันนี้เหมือนกัน จิตใจคนเราไม่ต่างกัน มักจะวิ่งอยู่แถวนี้ล่ะ ที่ ๆ จะทำให้เกิดมันก็อยู่ตรงนี้ หากไม่แก้แล้วก็จะเกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดอยู่นั่น แก้ไม่ได้หรอก ให้เร่งความพากความเพียร หัดสติ หัดให้เป็นมหาสติมหาปัญญา พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ อธิจิต อธิปัญญา ไปอย่างนั้น...ให้มันลงดูสิ ให้มันคิดให้ทันดูสิใจตนเอง ความนึกความคิดตนเองน่ะ ให้คิดพิจารณาใคร่ครวญดู...เอาล่ะ วันนี้พอแค่นี้

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๖

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๑

เป็นยังไงหมู่เพื่อน เรื่องการภาวนา มีแต่กินกับนอนไม่ได้นะ ถ้าไม่สู้เวทนาใหญ่น่ะไม่เห็นหรอกอรรถธรรมน่ะ ...ลองนั่งตลอดรุ่งดูสักคืนดู พระพุทธองค์ท่านอธิษฐานและปฏิบัติมัดผูกตนเองเอามากขนาดนั้นนะ หากปฏิบัติจริงมันต้องเห็นมันต้องปรากฏขึ้นมาล่ะ มันจะผุดขึ้นมาเอง โดยเฉพาะภาวนามยปัญญา ส่วนมากถ้าการภาวนาไม่มีสติกำกับแล้วมันก็จะไม่ค่อยได้เรื่องได้ราว ก็ตะเกียกตะกายอยู่นั่น เทียวเกิดเทียวตายอยู่ตลอด มีนิทานอยู่เรื่องหนึ่ง เมียกับน้องชายผัวชอบพอกัน กลัวสามีจะรู้ จึงให้น้องชายไปฆ่าสามีตนเอง พอตายไปแล้วก็มาเกิดเป็นอีก เพราะความรักตัวนั้นละมาพัวพันให้มาเกิดอีก เกิดเป็นงูเขียว หย่อนหัวลงมาก็ถูกฆ่าอีก พอมาเกิดเป็นหมาก็โดนฆ่าอีก ก็เพราะความรักนั่นล่ะ เอ้า...ทำให้มันเห็นเหมือนพระพุทธองค์ดูสิ เรื่องพวกนี้มันจะผุดขึ้นมาเองหรอก พวกเรามันมีแต่กินกับนอน คิดไปศาสนานั้นศาสนานี่ เหมือนอาจารย์ปัญญาท่านเล่าให้ฟัง ท่านศึกษามาหลายศาสนาแล้ว ท่านได้เรียนถึงขั้นเป็นดอกเตอร์ แต่ความทุกข์ทางใจมีมาก ถึงได้เข้ามาเรียนทางพุทธศาสนา และมาฟังคำตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และสรุปว่า พระพุทธศาสนามีเหตุมีผล และเป็นเหตุผลที่พิสูจน์ได้และกำหนดหาฝ่ายปฏิบัติ ค้นไปเรื่อย ๆ ก็ไม่พบประเทศไหนที่เน้นการปฏิบัติจึงได้มาเจอที่เมืองไทย มาบวชที่ปากน้ำ พอมาที่ปากน้ำก็มาสงสัย คำเทศน์ คำสอนดีมาก แต่ความประพฤติไม่ตรงกับธรรมวินัย ท่านสังเกตขนาดนั้นนะ ท่านจึงค้นหาและเที่ยวสอบถามคุณสงบว่า *"ครูบาอาจารย์ที่ดีกว่านี้มีไหม"* จึงได้รับคำตอบว่า *"มี...ครูบาอาจารย์มหาบัว ที่จังหวัดอุดรธานี"* ว่างั้น...คุณสงบได้มากราบเรียน

หลวงปู่ เวลาผ่านไปตั้ง ๓ ปีนะ พ่อแม่ครูจารย์จึงได้อนุญาตให้มา พอมาแล้วก็บอกว่าอย่าไปสุงสิง จะมาเที่ยวเล่นไม่ได้ เขาจะมาไม้ไหนให้สังเกตนะ อย่าไปสุงสิงอย่างนั้นอย่างนี้ พอท่านมาท่านก็เคร่งให้เห็น เอาไปเอามาหลวงตาท่านถึงได้ญัตติเป็นธรรมยุตให้ ท่านตั้งใจจริงนะ ทำความเพียรไม่ใช่ของง่าย เดินจงกรมไม่ขาด พวกเรานี่มีแต่กินกับนอน แล้วมันจะเห็นอรรถเห็นธรรมอะไร **จิตใจหากไม่มีปัญญาไม่มีสติ มันก็วิ่งไปทั่ว ถ้าหัดสติดี ๆ มันไม่ไปไหนหรอก มหาสติมหาปัญญาน่ะ มันจะไปกังวลกับอะไร ไม่มีล่ะ มันไม่ได้สุงสิงกับใคร มีแต่เอาตัวเอง ...พ้นโลกไหมหนอ ๆ อยู่นั่น...**ความรักษาตนเอง ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ นะ ลองสู้ดูสักคืนดู จะเป็นยังไง...เวทนาที่ไหนมันจะมาหลอก มันไม่มี เช่นตอนเรานอนหลับนี่ เวทนากับกาย มันไม่มีหรอก ผู้รู้น่ะ โอ...วันนี้ฝันเรื่องนั้นเรื่องนี้ มันต้องมีคิด มีแวบ...อันนี้น่ะ มันมีอยู่หรอก กิเลสน่ะ ถ้าจับหลักได้แล้ว นั่งมันเข้าไป ถ้ายังงั้นพระพุทธเจ้าท่านจะทำนายไว้ทำไม เข้านิโรธสมาบัตินั่ง ๗ วัน ๗ คืน ในตำรามีหมด นี่อะไร ทำไปก็ไม่รู้จักอะไร แบกแต่กองทุกข์อยู่นั่น เอาไฟมาเผาหัวใจตัวเอง เอารักเอาชังมาคิดอยู่อย่างนั้น แล้วมันจะเห็นได้ยังไงความอัศจรรย์ ไม่แปลก เขาไม่บวชเขาก็ทำได้ ของอย่างนั้นน่ะ เอาเรื่องคนนั้นติฉินนินทามาคำนึงอยู่อย่างนั้น ให้มันเห็นความอัศจรรย์ในตัวเองบ้าง อันนี้ชมแต่เรื่องคนอื่นแล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรล่ะ วันไหนก็เหมือนเดิม วันไหนก็เหมือนเก่าอยู่อย่างนั้น มืดกับแจ้ง มันก็มีอยู่อย่างนั้นล่ะ เอาล่ะ พอแค่นี้

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๗

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๑

อีกไม่กี่วันก็ออกพรรษาแล้ว ให้พากันปฏิบัติเอานะ อันหนึ่งก็เรื่องญาติโยมน่ะ ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องเอามาหาผมก็ได้ มาถามยังงั้นมาถามยังงี้ ไม่มีหน้ามีหลังอะไรเลย เจ้าหน้าที่นี่แหละ มาขอนั่นขอนี่ พระก็เหมือนกัน โยมก็เหมือนกัน เอ...มีแต่เรื่องขอ มาหานี่ ไม่มีอะไรล่ะ ยังกับเราไปค้าไปขายมาแล้วร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี คิดดูสิน่ะ...มันน่าสังเวชแค่ไหน มาขอนี่บอกจะเอาไปให้นักเรียนเลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำ โอ๊ย...เด็กมันก็มีพ่อมีแม่ของมันอยู่นะ ครูก็มีเงินเดือนกินอยู่แล้วจะเอาไปอุดหนุนใครอะไรมากมายก่ายกอง มีอะไรก็ใช้ไป นี่ไม่คิดหน้าคิดหลังล่ะ มีแต่อยากได้ ผมล่ะสังเวชนะทุกวันนี้ ผมไม่ได้ถือญาติโยมเป็นสรณังคัจฉา... หากไม่ชอบนิสัยผมก็ให้ออกไป ไม่ว่าอะไรนะจะไปอยู่กับครูบาอาจารย์ก็ให้ดูท่านก่อนน่ะสิถึงจะถูก หากไม่ถูกนิสัยแล้ว อย่ามาอยู่ด้วยกัน ให้เอาไปพิจารณานะ... เรื่องภาวนาน่ะ ให้ฝึกตนเอง เพราะถ้าคนอื่นฝึกให้ล่ะก็โกรธเขา ให้พิจารณาเอามันไม่เห็นทางก็เพราะอันนี้ล่ะมันปิดปากทางเอาไว้อยู่น่ะ ขี้เกียจขี้คร้านนี่ก็ล้วนมีแต่เรื่องกิเลสทั้งนั้น พระพุทธเจ้าท่านสอนนะ **อุฏฐานสมฺปทา** ลองทำเหมือนที่ท่านสอนดูสิ ถ้าไม่เห็นน่ะ นั่นล่ะมันติดอันนั้นล่ะ โลกอันนี้โถ...มันปิดบังจริงๆ นะ มันไม่อยากให้ไป พญามารเกิดขึ้น พอนั่งภาวนาเนี่ยก็เริ่มแล้ว เจ็บโน่นปวดนี่แล้ว ภพไหนชาติไหนก็เช่นเดิมนั่นล่ะไม่จริงไม่จัง มันก็ปิดบังอยู่อย่างนั้น มันติว่าบาปไม่มีบุญไม่มี ทำไปยังงั้นล่ะ กิเลสมันเป็นอย่างนั้น นั่งลองดูสิ...ถ้าไม่สู้เสียก่อน ไม่เห็นนะ...อรรถธรรมน่ะ คืนหนึ่งนี่ลองดูนะ จะจับไม่ได้เลยเหรอ สู้เวทนาใหญ่ลองดูสักครั้ง มันไม่ตายหรอก ครูบาอาจารย์ท่านทำมาหมดแล้ว หากไม่สู้

ขนาดนั้น มันไม่เห็นหรอก ต้องสละตาย ครูบาอาจารย์ท่านทำเช่นนั้นมา ไม่ได้ทำเล่นๆ นะ มันจะสว่างออกเองหรอก มันเป็นปัจจัตตัง...พระพุทธองค์ท่านเห็นเช่นนั้น ทุกอย่างเกิดจากใจเจ้าของ ฟังมามันก็หลายภพหลายชาติแล้ว ศึกษาอยู่อย่างนั้น ของเก่าทั้งนั้น ขนาดว่าวันหนึ่งๆ ใจตัวเองคิดไปทางชั่วกี่ครั้งคิดไปทางดีกี่ครั้งเราน่ะก็ไม่สามารถนับคำนวณตามจิตได้ทันหรอก แล้วจะไปเห็นอะไรความก้าวหน้ามันก็จะยากขึ้น มีแต่ความหลงนั่นล่ะ วันหนึ่งๆ คิดไปกี่ครั้งต่อกี่ครั้งเรื่องเดิมๆ น่ะ เอาสิ...ถ้าตามจิตตัวเองทันน่ะ เอาล่ะ...เลิกกัน

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๘

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๑

นี่ใกล้จะออกพรรษาแล้ว เหลืออยู่แค่ ๒ วัน ๓ วันเท่านั้น ครั้งพุทธกาลท่านเร่งความเพียรนะ เอาเท่านั้นเท่านี้ กะว่าจะต้องได้ตรัสรู้วันนั้นตรัสรู้วันนี้เลยล่ะ ท่านตั้งความสัตย์ความจริงของท่าน พวกเรามีแต่ความกินกับนอน มันเลยไม่สิ้นสงสัยสักที ปีนี้ฝนไม่ค่อยตกนะ อากาศแล้ง คนมันเยอะ อะไรก็เป็นพิษไปหมด **ทุกอย่างติดสมมติทั้งที่จริง ๆ แล้วมีแต่มืดกับแจ้งเท่านั้น พอสมมติแล้วก็หลงกัน พอเรารู้เท่ามหาสมมติมหานิยมแล้วมันก็หมดเท่านั้นล่ะ จิตใจมันก็จะสบาย ถ้าวิ่งตามสมมติตลอดเวลาพูดไม่ถูกใจแล้วก็เอาล่ะ เอาไฟมาเผาตัวเอง มันเป็นอยู่อย่างนั้นโลกอันนี้น่ะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านพาดำเนินมาไม่ได้ปล่อยพุทโธนะ เช่น องค์หลวงปู่ขาวน่ะ ท่านไปไหนก็พุทโธตลอด ถ้าเราไม่อยู่กับพุทโธแล้วก็จะกลายเป็นสัญญาไปหมด ครูบาอาจารย์ท่านว่าอย่างนั้น ตำราท่านว่าอย่างนี้ องค์หลวงปู่มั่นท่านก็สอนให้บริกรรมพุทโธเหมือนกัน ให้อยู่กับพุทโธ อันที่เรียนมาให้เก็บเข้าตู้เข้าหีบไว้ อย่าให้เป็นสัญญา อย่าให้เป็นอารมณ์** อย่างพ่อแม่ครูจารย์ก็ต้องอยู่กับพุทโธตั้งปีกับหกเดือน อย่างท่านมหาทองสุกก็เกือบเข้าสองปี ท่านว่านะ...ท่านหัดขนาดนั้น อันนี้ต้องหัดนะ หัดสติให้เป็นมหาสติ หัดปัญญาให้เป็นมหาปัญญา ถ้าจิตสงบเข้าไปมันต้องมีแสง บางทีก็แพ่บ ๆ คล้ายแสงหิ่งห้อย บางทีก็เกิดแสงคล้ายไฟฉายสาดมาก็มีเหมือนกัน เปรียบเหมือนเทปเราไม่ดีน่ะ เขาก็เปิดออกตลอดทุกสถานีแต่เครื่องเรารับไม่ได้เอง จิตของเราก็เช่นกันมันสกปรกมันรับเขาไม่ได้ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นของจริง ผู้หญิงก็เป็นนะ บางทีภาวนาเก่งกว่าผู้ชายอีก บอก

ภาวนาเป็นยังงั้นยังงี้ เออ...พอจะพูดด้วยได้น่ะแบบนี้ ถ้าอยู่กับใจได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่ออกไปไหน พิจารณาใคร่ครวญ นี่แหละปัญญาเกิด ปัญญามันเกิดเอง ถ้าคิดมาก อีกหน่อยมันก็ออกไปละ พอคิดไปคิดมามันก็ไปโน่น ลงน้ำคร่ำของสกปรกอันเดิมนั่น หมู่เพื่อนก็ต้องระวัง ใกล้กันมากก็ผิดใจกัน ผมเคยถูกพ่อแม่ครูจารย์ท่านว่านะ ว่ารับหมู่เพื่อนมาอยู่ด้วยมากเกินไป **...การภาวนาต้องฝึกตนเองนะ เราต้องฝึกตัวเราเพราะจะให้คนอื่นมาฝึกให้ไม่ได้ เช่นเดียวกับการกินข้าว เราไปนั่งเฉย ๆ แล้วให้คนอื่นกินแทนแล้วเราจะอิ่ม อย่างนี้มันเป็นไปไม่ได้หรอก ว่ายน้ำก็เหมือนกัน จะให้คนอื่นว่ายตาม ว่ายไม่ได้หรอก มีแต่เราจะจมน้ำตายนั่นล่ะ นี่...ไม่สนใจอะไร มีแต่กินกับนอน จะดูหน้าดูหลังอะไร ทำความดีแล้วมันจะเกิดอะไร มีแต่กิเลสห่อหัวใจเอาไว้อยู่อย่างนั้น ธรรมเลยโผล่ขึ้นมาไม่ได้ มันไม่มีที่อยู่ ที่ดู ๆ อยู่นี่ทำอะไรมันไม่มีสติกันเลย เอาแต่นิยม ยกยอคนอื่น ตัวเองล่ะแน่นอยู่ ชำระเข้าสิ ทำอะไรมันไม่มีล่ะ เท่าที่ดูอยู่นี่ ไม่มีสติเลย...ดูแต่คนอื่น ตัวเองไฟเผาทั้งหัวอกไม่ดูมันร้อนขนาดไหนไฟน่ะ ดูน่ะว่าหัวใจที่ร้อน ๆ มันเกิดมาจากอะไร ไปคิดแต่ทางโลก ทางธรรมมันไม่คิด แล้วมันจะเกิดความอัศจรรย์ได้ที่ไหน หลงตามรูป ตามเสียง ตามกลิ่น ตามรสไปนั่น เสียงอะไรมาก็ไปตามหมด... แล้วอย่างนี้ หัวใจมันก็ไม่เกิดอะไรสักอย่างล่ะ ไม่มีความอัศจรรย์อะไร...** ภาวนาก็ได้ไม่ถึง ๓๐ นาทีละ เท่าที่ดูอยู่นี่ นั่งแล้วก็มีแต่นั่งปรุง สร้างบ้านสร้างเรือนไป สร้างโลกสร้างสงสารไป ทีออกมาแล้ว ก็มาฟุ้งว่าตัวเองภาวนานะ มันจะไปทำอะไรอย่างนั้น ไม่ใช่ทางพระพุทธเจ้า **พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ทำอย่างนั้น ท่านตรัสรู้ได้ก็เพราะเจริญอานาปานสติ ดูลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ท่านไม่ให้ออกให้ดูอยู่นั่น เข้าก็รู้ออกก็รู้อยู่นั่น ศาสนามันเกิดอย่างนั้น ไม่ได้เกิดเพราะความปรุงความแต่งอะไร นี่ไม่ดูตนเอง ดูแต่ผู้อื่น ให้มันถูกใจเจ้าของเอง ใครทำอะไรก็ให้ถูกใจเจ้าของเอง นี่แหละเรื่องกิเลสตัณหา ดูเข้าไปมันจะเห็นเองหรอก ธรรมของพระพุทธเจ้า...ถ้าไม่ภาวนาเอาพุทโธ**

มันก็จะคิดไปเรื่อยเปื่อย ตามโลกตามสงสาร ถ้าจิตมันเป็นไปแล้ว จ้างให้มันไปมันก็ไม่ไปล่ะทีนี้ ภาวนามยปัญญา นานาจิตตัง จิตใจของแต่ละคนมันไม่เหมือนกัน ให้ทำเอานะ ใครจะทำให้กันได้ มีแต่บอกทางเท่านั้น พระพุทธเจ้าท่านมีแต่บอกแนวทางเท่านั้นเอง ความพากความเพียร มีแต่พวกเราเท่านั้นที่ต้องทำเอาเองหมด หากไม่เอาไปคิดไปนึก โห...ฟังเทศน์นิดๆ หน่อยๆ ไม่นานล่ะ นอนหงายเลย...หากไม่เป็นท่าแล้ว ให้รีบไปนะ อย่ามาอยู่ หนักศาสนา เอาละ...เลิกกันล่ะ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๒๙

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๑

เป็นยังไงหมู่พวก เรื่องภาวนา หากมันได้ล่ะ มันไม่ขี้เกียจหรอก นี่มัวแต่คิดเรื่องโลกเรื่องสงสาร โดยมากก็ไปตามกิเลส ของมันเคยติดมานาน มันก็มักจะดึงไปทางเดิม ไม่เห็นอะไรล่ะ มันปิดบังนะ อวิชชา...ปัญญาจักษุ มันดีไม่แตกนะ เชื่อมันมานานมาก หากไม่ฝืนเอาไม่ได้นะ...เรื่องความเพียร ให้บริกรรมพุทโธ ให้มันอยู่กับพุทโธ ไม่ให้เผลอ มันต้องมีความรู้แปลก ๆ ขึ้นมาล่ะ มันจะผุดขึ้นมาเองนะธรรมะของพระพุทธเจ้า นี่ทำอะไรก็กลัวแต่จะตาย เลยไม่ทำอะไร...นั่งภาวนาอยู่ก็กลัวตายซะอย่างนั้น มันก็เลยมีแต่กินกับนอนเท่านั้น โอ๊ย...ครูบาอาจารย์ท่านทำนี่ โถ ๆ...จนสลบไสลโน่น ทุกวันนี้มีแต่สอนกันเรื่องพิจารณาไปเลย หากเลยมันก็เลยทะเลล่ะ ดูสิ...พระพุทธเจ้านั่งที่ต้นโพธิ์ท่านก็กำหนดอานาปานสติแปลเป็นภาษาไทย ก็คือ การดูลมหายใจเข้าออกนั่นล่ะ ท่านไม่ให้ออกจากนั่นเลย หลวงปู่มั่นท่านว่า ถ้าภาวนาถึงขั้น *ภาวนามยปัญญา* แล้ว แม้ติดขัด...ก็จะมีคนมาช่วย...คลื่นจิตมันตรงกันนะ สำคัญนะ คลื่นจิตน่ะ...ให้บังคับตัวเองนะ แม้เอาเข้าจริง ๆ แล้วก็ต้องบังคับตัวเองทั้งนั้น ท่านก็เอาสิ้นสงสัยเหมือนกัน มีแต่เรื่องของตัวเองทั้งหมด แต่การอาศัยก็ต้องอาศัยอยู่นะ แต่ถ้าจะเอาเรื่องของความบริสุทธิ์น่ะ มันเรื่องของตัวเราเองหมด มันจะเกิดขึ้นเอง ให้หัดเข้า มันจะเห็นเองหรอก...วันนี้พอแค่นี้...เอาล่ะ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๓๐

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๒

การภาวนาท่านให้ทำที่ ๆ มันสงบ ท่านไม่ได้เที่ยวเหมือนสมัยทุกวันนี้ สมัยก่อนจะไปไหนก็มีแต่เดินเอง ไม่มีรถไม่มีราเหมือนทุกวันนี้ เวลาไปก็ไปตามเรื่องของกิเลสตัณหาไปน่ะ ไม่ได้ไปกับเรื่องของการพิจารณา ทำให้การพิจารณาไม่มีหลักใจ มันก็จะยิ่งทำให้เราวิ่งไปตามโลก คนมากเท่าไหร่ศาสนามันยิ่งอ่อนไปล่ะ ธรรมก็ไม่มี มีแต่กิเลสตัณหา การอยู่ด้วยกันให้รู้จักนิสัยใจคอกัน ภูเขาน่ะมีมากมายก่ายกอง อยากอยู่ที่ไหนให้เลือกเอา พวกนักภาวนาน่ะ...เช่นถ้ำสาริกาเขาเรียกบ้านนาเหล่า ขึ้นกับอำเภอโนนสะอาด ถ้ำนี้ดีนะ มีภูมิ... ถ้าตรงไหนมีภูมิมันรู้จักหรอก...จิตมันจะไม่พลุกพล่านคิดโน่น คิดนี่...มันจะค่อนข้างเกรงกลัวตรงไหนเราอยู่แล้ว ขี้เกียจน่ะ...โอ๊ย... อย่าไปอยู่**อย่างพ่อแม่ครูจารย์ใหญ่มั่น...ตรงไหนช้างมากเสือมาก ท่านให้ไปอยู่ ท่านบอกว่า ถ้าอาจารย์เสือมาแล้วไม่ได้นอนล่ะ ต้องได้นั่งภาวนาตัวตรงทั้งคืน...ขนาดนั้นเลยนะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านได้พลังจิตมา ได้เป็นครูเป็นอาจารย์เรา ไม่ใช่กินแล้วนอน ๆ เหมือนทุกวันนี้ อย่างหลวงปู่พรหม ๓ เดือน ไม่มีนอนเลย อย่างบางองค์ก็เข้าซองนั่งในซอง...ทำขนาดนั้นนะถึงได้เห็นธรรม ถึงจะเห็นความอัศจรรย์ หลวงปู่มั่นทำจนสลบไสลถึง ๓ ครั้ง ผู้เป็นครูเป็นอาจารย์เรา ต้องทำเองฝึกเองเพราะถ้าคนอื่นหัดแล้วมันโกรธ มันไม่พอใจ ฝึกยังไง...ให้เอาศีรษะไถพื้นไปล่ะ เอ้าสู้มึงสู้...ด่าให้ตัวเองไปตลอดคืนอย่างนี้...อยู่คนเดียว ให้ทำเอาอย่างนั้นล่ะ** นี่อะไร...มีแต่กินกับนอน มันไม่ได้หรอก อีกหน่อยกิเลสก็ขึ้นหยอกหัวใจตัวเอง...ก็ไปกับมันนะ...ถ้าเข้าไปหากันก็เป็นนกเอี้ยงล่ะ หยอกกัน...

พ่อแม่ครูจารย์ท่านพาทำนะ ให้ไปอยู่ไกลๆ คน ไม่ได้คุยกันนะ อยู่ใครอยู่มัน... กวาดตาด ยกน้ำ เสร็จแล้วก็ต่างคนต่างไป ทำอยู่อย่างนั้น สมัยที่อยู่บ้านห้วยทราย ท่านไม่รับพระมาก บางปี ๘ องค์ บางปี ๕ องค์ไม่เลย ๑๐ องค์สักที ไปบิณฑบาต ก็ได้แต่ข้าวเปล่ามาฉันแล้วก็ไป คนก็ไม่ค่อยสนใจเรื่องพระกรรมฐานนะ มัน ผิดกัน...นั่งภาวนายังกับหัวตอนะ กินอาหารมากก็จะง่วง เวทนาก็เกิดมาก ถ้าสังเกตดู ถ้าบริกรรมพุทโธก็เอาพุทโธนั่นล่ะ ให้มันอยู่ และถ้าพิจารณา ก็ให้พิจารณาเกสาลงมาจนถึงพื้นเท้า ครุ่นคิดพิจารณาอยู่นั่น อย่าให้มัน ออกจากนั่น นี่ล่ะธรรมเกิด เกิดที่นี่แหละ ทำยังไงถึงจะเป็นไปได้ ต้องเคร่ง ต้องเข่นสอนตัวเอง ฝึกตัวเอง...ถ้าจะเห็นอรรถเห็นธรรมก็เรานั่นล่ะเห็น พระพุทธเจ้าก็เป็นแค่องค์บอกทางเท่านั้น จะรู้ขึ้นมาก็เรื่องของตัวเจ้าของเอง เราค้นคิดพิจารณาไป ไปตกความรู้โน่น โอ๊ย...พ่อแม่ครูบาอาจารย์ท่านก็ เทศน์ ปฏิบัติให้มากๆ มันไม่เหมือนฝ่ายปริยัติ ท่องอย่างนกแก้วนกขุนทอง ก็ได้นะ ท่องเหมือนปาฏิโมกข์นี่ก็พูดได้ แต่จิตใจคนเรามันผิดกันนะ... ให้ พิจารณาให้ดีนะ สภาพร่างกายคนเรา จิตมันไม่ลงก็เพราะสภาพธาตุขันธ์ ที่แหละ หากเราสนใจจริงๆ พิจารณาใคร่ครวญตามสิ่งนี้มันก็พบล่ะ ต้องเห็น ความอัศจรรย์แน่นอน... นี่มัวแต่มาคิดเรื่องโลกๆ คิดเรื่องตูดเรื่องก้น ถ้าไม่คิด อย่างนั้น เอาเวลามาคิดในอรรถในธรรมมันต้องพบล่ะ เอาอันที่คนนั้นว่าอย่างนั้น คนนี้ว่าอย่างนี้เอามาเผาใจตัวเอง แล้วก็เกิดทุกข์ล่ะทีนี้ หงุดหงิดงุ่นง่านไป หัวใจเป็นไฟมันลำบากนะ ต้องแก้ตัวนี้เสียก่อน ถึงจะเห็นของจริงได้ นี่มาทำเหลาะๆ แหละๆ สมัยนี้มีแต่เรื่องกินล่ะ เป็นใหญ่...กับเรื่องที่อยากไปโน่น ไปนี่ อยากไปดูนั่นดูนี่... ไม่มีเหตุผลอะไรล่ะ สรรหาเหตุผลมัดตัวเอง ให้มันจับหลัก อยู่วิ่งไปโน่นไปนี่...หัวใจตนเองวิ่งวุ่นอยู่ไม่ดูเลย ถ้าจะแก้ให้แก้ตัวนี้แหละ ตายแล้ว มันไม่ได้แก้นะ ท่านทำอย่างนี้นะพระพุทธเจ้า ท่านไปนิพพานท่านทำเอาจริง เอาจัง ถ้าจะเอาเป็นแบบเป็นฉบับ หรือจะเอาแบบเทวทัต...มันมี ๒ แนวนะ... ให้ลองเดินจงกรมถึงเช้า นั่งสมาธิถึงตอนเช้าดู นั่งดูสิ ลองสู้ดู...ถ้าไม่บุก เสียก่อนไม่เห็นหรอกของจริงน่ะ จะได้กราบพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

ตลอดจนถึงครูบาอาจารย์ล่ะ นี่มันมีแต่เล่น ผมดูอยู่นี่ใครไม่ตั้งใจให้ออกหนีไป อย่าให้มันเปื้อนศาสนามาก มันจะเห็นอะไร ถ้าทำเล่นน่ะ... ถ้าจิตไม่อยู่กับที่ก็ดูหนังสืออ่านหนังสือนะ หรือจะสวดมนต์ก็ได้ ให้อยู่ในธรรม ให้อยู่ดูทั้งคืนทั้งวันมันต้องปรากฏล่ะ นี่มันวิ่งตามโลก ภพไหนชาติไหนก็เหมือนเดิม สมัยนี้ว่าโลกเจริญ โอ๊ย...มันจะเจริญอะไร โลกฟืนโลกไฟ ที่มันเผาลนอยู่นี่ ครอบครัวหนึ่งๆ นี่เอากันอยู่นั่นล่ะ แย่งกันอยู่อย่างนั้น นิสัยไม่ดีไม่ตรงกัน ยิ่งไม่น่าอยู่...พิจารณาสิ คนอื่นเขาลำบาก ชาวไร่ชาวนาเขาทำนาจนหัวสั่นหัวคลอน เขาลำบากขนาดไหน นี่นั่งภาวนาก็นั่งอยู่ในมุ้ง ดูบ่นสิน่ะว่ายาก มันหาความสุขน่ะมันยากจริงๆ นะโลกมนุษย์ แก้หัวใจตนเองออกดูสิ...ตรงไหนมันขัดมันข้อง ปลดออกๆ...พระพุทธเจ้าให้เจริญสติ ถ้าสติกลายเป็นมหาสติ มันจะเห็นหรอก นี่ไม่ทำเอา มันเลยไม่เกิดอะไรล่ะ...คิดน่ะคิดเรื่องคนอื่นโน่น หัวใจตัวเองน่ะไม่ดู คนที่เขาภาวนา เขาไม่ได้สนใจนะ ท่านหลบไปและดูงานตัวเอง ปากมีแต่ไม่พูด หากแก้โลกธรรมแปดออกจากใจแล้วมันไม่หวั่นไหวอะไรหรอก นี่ใจเรามันวิ่งตามนี่แหละ สรรเสริญ นินทา ถ้าตัดตัวนี้ออกแล้ว มันสบายนะ... นี่มันไม่ตัด วิ่งตามเขาอยู่อย่างนั้น แม้มาบวชในศาสนา แต่หัวใจก็ยังอยู่กับเรื่องโลกๆ การห่มผ้าเหลืองมันต่างที่การปฏิบัติ เรื่องการรักษาศีลเหมือนกัน ให้เป็นสมาธิ ให้เป็นปัญญาลองดู เออ...ถ้ามันได้นี่แล้วมันไม่อยู่หรอก โลกอันนี้มันจะเห็นธรรมเองหรอก ให้อยู่กับพุทโธตลอด นี่มันไม่รู้จักอะไรละ เหมือนกับทัพพีที่ไม่รู้รสของแกงน่ะทั้งที่แช่อยู่ในแกง จิตนี่ก็เหมือนกัน มาบวชในศาสนา แต่ไม่รู้จักรสของวิมุติมันก็เท่านั้น...เรียนก็จะยังไงล่ะ เรียนในตำรา เรียนให้ถึงพระนิพพานก็เรียนได้ แต่ก็จะยังสงสัยในพระนิพพาน เรียนนรกก็สงสัยนรกเท่านั้นน่ะ ก็เพราะหัวใจมันไม่ได้เป็น มันเป็นแต่อยู่ในหนังสือเฉยๆ ให้ค้นพิจารณาเข้าไปสิ เร่งสิความเพียร...คนเขากว่าจะได้ข้าวมาใส่ยุ้งเท่าไหร่ ต้องตากแดดตากฝนเท่าไหร่ เลอะตมเลอะโคลน มันก็ได้จากของที่มีอยู่นั่นล่ะ...ศีล สมาธิ ปัญญา มันก็อยู่ที่จิตที่ใจของเรานั่นล่ะ ทำไมจะไม่เกิด พระพุทธเจ้าท่านพาทำ ถ้าเอาพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา ผมว่ามันไม่นานนะ การพิจารณาร่างกายก็เหมือนกัน เอาสิ...อนุมานเข้าฟาดแล่เนื้อ

เถือหนังเข้าไป ทำไปๆ จิตจ่อเข้าๆ ไม่ให้มันออกไปไหนเลยอย่างหลวงปู่บัว หนองแซงนี่...ท่านให้ทำอสุภะ ท่านนั่งอยู่ ๓ วัน ๓ คืน ท่านบอกว่า ถ้าจิตไม่เห็นความอัศจรรย์จะไม่ออก เอาคอกหมู คอกหมาอะไรมาทำสภาพร่างกายมันจ่อเข้าๆ สภาพร่างกายมันจะเป็นเองหรอก เปื่อยลงกลายไปเป็นดินเป็นน้ำไปหมด มีแต่กระดูก ส่วนกระดูกนี่ก็รวมเข้าที่จิตนี่ล่ะ...ว่างั้น...พอว่าอย่างนั้นแล้วจิตพรึบลงเลย เกิดแสงสว่าง เกิดอัศจรรย์ขึ้น...เออ..ถ้าถึงขนาดนี้แล้ว จะไม่มีเสื่อมล่ะ มีแต่จะก้าวหน้า นี่เรามันไม่ทำไม่เป็นนั่งนอนอยู่ก็ไม่มีอะไรทำ ไม่มีสมาธิ ก็เลยทำโน่นทำนี่ไป เพื่อแก้ความรำคาญเท่านั้น ถ้าตั้งใจจริงก็ให้พากันทำ หากไม่ตั้งใจทำแล้วก็ให้พากันไป อย่ามาอยู่ สึกออกไปเอาลูกเอาเมีย จะเอาวันละกี่คนก็ได้ วันละ ๓ คน ๔ คนก็เอาไป เท่าที่ดูอยู่นี่น่ะมันไปทางโลกนั่นล่ะมากกว่า มันวิ่งตามโลก หากจิตใจไม่เป็นไป ทางธรรมก็ออกไปอยู่ทางโลกซะไม่อดหรอกที่ๆ จะให้อยู่น่ะ มากมายก่ายกองอย่าให้มันเปื้อนศาสนา เปื้อนหมู่เปื้อนพวก...เอาล่ะพอ

กัณฑ์เทศน์อบรมพระ
กัณฑ์ที่ ๓๑

เทศน์ในพรรษา พุทธศักราช ๒๕๔๒

โลกใบนี้ไม่มีอะไร ความจริงมีอยู่แค่มืดกับแจ้ง อย่าวิ่งตามสมมติ มันเป็นอย่างนั้น โลกอันนี้น่ะ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ไม่ได้ขาดพุทโธ อย่างองค์หลวงปู่ขาวไม่ได้ขาดพุทโธนะ ถ้าพิจารณาตามสัญญาก็ได้แค่นั้น ท่านบังคับสติให้เป็นมหาสติ บังคับปัญญาให้เป็นมหาปัญญา ให้บังคับ... ถ้าจิตสงบเข้าไปมันต้องมีแสง บางทีก็เกิดเป็นแสงแพ่บ ๆ บางทีก็เป็นแสงคล้ายไฟฉายขึ้นมา เราต้องย้อนมาดูตัวเราเสมอ วันหนึ่งคืนหนึ่งอย่าให้ออกจากสมาธิ นั่นล่ะมันจะเกิด...อย่าให้ฟุ้งซ่าน เพราะถ้าคิดไปคิดมามันก็ลงโน่นล่ะ...น้ำครำของเก่าเรานั่น พากันภาวนา ตอนกลางวัน ตอนเย็นให้พากันเดินจงกรม ตรงที่มันสงบสงัด สภาพร่างกายผมตอนนี้ก็ไม่แข็งแรง โรคแก่ โรคเจ็บ โรคตาย มันมาประจักษ์ในกายแล้วทำยังไงได้ล่ะ พระพุทธเจ้าท่านว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันมีเท่านั้น เราจะฝืนธรรมชาติไปไม่ได้ เอาไปพิจารณาใคร่ครวญนะ การวิปัสสนามันย่อมรู้เห็นจริง ไม่ได้ฟังตามตำรามา มันรู้เอง พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้มาไม่มีครูไม่มีอาจารย์ จิตถ้าไม่สงบให้เอาพุทโธเข้ากำกับจิตใจตนเอง อย่าเอาทางโลกทางสงสารมาคิดมาคำนึง ให้มันอยู่กับพุทโธนี่...พุทธคุณ ธรรมคุณ เอามาท่อง...เรื่องคิดเล่น ๆ หัว ๆ ล่ะ โอ๊ย...มันไม่เห็นอะไรล่ะ มันไม่ต่างกันกับโลกเขานะ เวลานั่งเข้าไปก็ปรุงไปล่ะ เอาลูกเอาเมีย เอานั่นเอานี่ไป โอ๊ย...ดูมันช่างห่างไกลจากคำสอนของพระพุทธองค์เสียนี่กระไร แล้วมันจะเห็นอะไร องค์ท่านเดินไปอย่างหนึ่ง เราเดินไปอีกทางหนึ่ง คิดไปล่ะ มีแต่ปรุงแต่แต่งไป...พอปรุงไป ๆ มันก็ร้อนล่ะ เอาไฟมาเผาตัวเองกระสับกระส่ายไป สุดท้ายก็โกรธให้ตัวเอง ไม่โกรธหรอกโกรธคนอื่นน่ะ ธรรมของพระพุทธเจ้า

ท่านไม่ให้เบียดเบียนตนเบียดเบียนผู้อื่นนะ มันไม่ตรงนะทางของพระพุทธเจ้า พอไม่ตรงแล้วมันก็ไม่เห็นสิ ทำยังไงมันถึงจะสงบ...ทำมันเข้าไป ความสงบนั่น มันเป็นความสุข ถ้าไม่เห็นความสงบเสียก่อน มันไม่เห็นธรรมนะ...เข้าดูความสงบ เข้าบริกรรมพุทโธ ๆ ดู...ให้มันถี่จัดเข้า หากมันสงบเรื่องอารมณ์ทางอื่นมันไม่มีหรอก มันไม่คิดไปหรอกทางโลกน่ะ... มีแต่คิดทางธรรมนั่นล่ะ มันจะเกิดแสงสว่างขึ้น แล้วก็จับหลักได้อย่างที่พ่อแม่ครูอาจารย์หลวงตาท่านเล่าให้ฟัง...

บวชแล้วไปดูพุทธประวัติ ว่าการตรัสรู้ได้นั้น เกิดจากการภาวนา พอไปถามท่านเจ้าคุณวัดโยธานิมิต ท่านก็เมตตาสอนว่า การภาวนาก็คือ การพุทโธ นั่นล่ะ ท่านว่าบริกรรมพุทโธ ๆ เข้าเรื่อย จิตสงบเกิดแสงสว่างขึ้น คล้ายกันกับว่าหว่านแหออกมาตาก ท่านก็จับหลักได้ มันเกิดขึ้นอย่างนั้นนะ...อย่างเรา ๆ นี่มันไม่ได้หลักอะไรล่ะ โลเลเหมือนไม้พันหลัก ลมมาทางไหนก็เซไปทั่ว พอตัวเองทำไม่จริงก็ไปว่าศาสนาเป็นของไม่จริง ตัวเองนั่นล่ะไม่จริง จะทำอะไรก็ทำให้มันจริงสิ...ปฏิบัติน่ะ...สัจจะให้มัดตนเองเข้าไป...ตัวเองนะที่จะต้องฝึกตัวเอง ถ้าคนอื่นฝึกน่ะจะโกรธไม่พอใจ...คนอื่นว่าให้ก็โกรธ ตนเองน่ะสอนตนเองเอา ทำเอา...อะไรที่มันจะดี ฝึกให้มันดี...เหมือนอย่างที่เขาเรียนมา เขาก็ต้องมาฝึกงานเสียก่อน พวกเรามันโลเล เรื่องทางอรรถทางธรรมไม่ค่อยมี...แล้วมันจะเห็นอะไรล่ะ ถ้าทำงานทางใจเป็นภาวนาเป็นแล้ว มันไม่อยากสุงสิงกับใครล่ะ ...เพราะมันทำงานทางใจ...มันค้นคิดพิจารณาอยู่นั่น วิ่งเข้าป่าเข้าเขาโน่นล่ะ...หลบหลีกเอา อย่างหลวงปู่มั่น ท่านก็ไปองค์เดียว หากหมู่ไปกราบ ท่านก็เทศน์ให้ฟัง พอฟังเสร็จ ท่านก็ให้ไปอยู่ที่นั่นที่นี่ ไม่ให้อยู่กับท่าน...ขนาดนั้นล่ะ เพราะท่านเองก็ยังต้องทำงานอยู่ ดูคนภาวนาน่ะดูง่าย มันไม่ค่อยสุงสิงกับใครหรอก หากคนภาวนาไม่เป็นน่ะเอาล่ะ...มีแต่สนุกสนานไปล่ะ หยอกกัน...คนหยอกกัน มันก็ทะเลาะกันสิ...เหมือนหมาน่ะ คนเราก็ไม่ต่างกันกับสัตว์นะ...เอาล่ะพอแค่นี้ล่ะ

หมวดที่ ๘

พระพุทธมหาเจดีย์

ปฐมเหตุการสร้าง
พระพุทธมหาเจดีย์ วัดป่าภูผาแดง

"พระพุทธมหาเจดีย์" ที่มาของชื่อเจดีย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าภูผาแดง แห่งนี้ ตั้งโดยหลวงปู่ลี กุสลธโร ซึ่งท่านได้เคยปรารภกับพระลูกวัดหลายครั้ง เมื่อเวลาที่ได้ผ่านไปแถวบริเวณที่กำลังก่อสร้างเจดีย์ในปัจจุบันนี้ว่า "ในอนาคตบริเวณนี้ จะเป็นที่สร้างเจดีย์"

เมื่อองค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้ละสังขารเข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพาน ในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ตรงกับวันแรม ๑๑ ค่ำ เดือนยี่ ปีขาล หลังจากนั้นมาระยะเวลาผ่านไปเกือบร่วมปี หลวงปู่ลี กุสลธโร จึงได้ปรารภกับคณะลูกศิษย์ลูกหา ทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส ถึงเรื่องการก่อสร้างเจดีย์ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าภูผาแดงขึ้น ซึ่งจุดประสงค์หลักของการก่อสร้างเจดีย์นั้น เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระอัฐิธาตุและอัฐบริขารขององค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน และของครูบาอาจารย์องค์สำคัญองค์อื่นๆ ของสายวิปัสสนากรรมฐานด้วยเช่นกัน และบริเวณโดยรอบจะมีศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทยด้วย

สถานที่ตั้งของ
พระพุทธมหาเจดีย์

บริเวณที่เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธมหาเจดีย์นั้น ตั้งอยู่ที่ยอดภูเม็ง (ภูเขาอีกฝั่งหนึ่งของวัดป่าภูผาแดง) ซึ่งเหตุที่ก่อตั้งขึ้นที่อาณาบริเวณดังกล่าวเพราะหลวงปู่ลีท่านได้ให้เหตุผลไว้ว่า

• เป็นบริเวณที่สูง เมื่อสร้างเจดีย์แล้ว จะสามารถมองเห็นได้จากที่ไกล มองเห็นได้จากวัดบ้านตาด และบริเวณนั้นอยู่ใกล้กับหน้าผา เมื่อมองลงมาจะสามารถเห็นทิวทัศน์ของบริเวณอื่น ๆ ได้กว้างไกล

• บริเวณนั้นมีต้นไม้ไม่มาก หากจะก่อสร้างเจดีย์ขึ้น จะเป็นการตัดถางป่าน้อยที่สุด

• เป็นบริเวณที่มีภพภูมิที่ดีเหมาะสม

ปฏิปทาการก่อพระพุทธมหาเจดีย์

ในการก่อสร้างเจดีย์นี้ หลวงปู่ลีท่านได้ดำรงประเพณีดั้งเดิมไว้ โดยการก่อสร้างนั้น จะเป็นการรวบรวมปัจจัยจากญาติโยมลูกศิษย์ลูกหาที่มีศรัทธาในการสร้างเจดีย์ และการก่อสร้างก็อาศัยแรงศรัทธาของญาติโยมต่างๆ มาร่วมมือกันทำคนละเล็กละน้อย โดยไม่ได้ทำการจัดจ้างบริษัทจากที่อื่นๆ มาทำแต่อย่างใดถ้าไม่จำเป็น แล้วเสร็จเมื่อไหร่ก็เมื่อนั้น เป็นการกระจายบุญหนุนแรงศรัทธา เอื้อบุญกุศลให้ถ้วนทั่วถึงกัน

หลวงปู่ลี ท่านได้เคยปรารภให้กับพระในวัดป่าภูผาแดงฟังว่า ความตั้งใจของหลวงปู่นั้นท่านจะสร้างเจดีย์ให้มีคุณลักษณะดังนี้ คือ

- เป็นเจดีย์ที่ต้องคงทนถาวร อยู่ได้นานมากกว่า ๑,๐๐๐ ปี
- เจดีย์นี้ต้องสูงตระหง่าน เด่น สามารถมองเห็นได้ไกลจากบ้านตาด
- การก่อสร้างเจดีย์ จะให้สาธุชนร่วมแรงกันทำ ไม่ผ่านการรับเหมาจากบริษัทจัดจ้างใดๆ ทั้งสิ้นถ้าไม่จำเป็น

พิธีวางศิลาฤกษ์
พระพุทธมหาเจดีย์

หลวงปู่ลี กุสลธโร ได้กำหนดให้มีพิธีวางศิลาฤกษ์พระพุทธมหาเจดีย์ เจดีย์ของพ่อแม่ครูจารย์องค์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าภูผาแดง ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๕ โดยมีพระอุดมญาณโมลี (หลวงปู่จันทร์ศรี จนฺททีโป) มาเป็นประธานสงฆ์ ในงานพิธีมหามงคลดังกล่าวด้วย ซึ่งในโอกาสนี้หลวงปู่ลี กุสลธโร ท่านเมตตารับเป็นประธานในงานพิธีวางศิลาฤกษ์ พระพุทธมหาเจดีย์ และเป็นองค์ประธานในการดูแลจัดสรรในทุกๆ ส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการก่อสร้างเจดีย์ดังกล่าวด้วย

พุทธเจดีย์

เจดีย์ที่สร้างขึ้นมาในพระพุทธศาสนา มีไว้เพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัยทั้งสิ้น แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท นั่นคือ

๑. พระธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือ พระธาตุ เช่น พระธาตุพนม พระธาตุดอยสุเทพ บรมบรรพต (ภูเขาทอง) ฯลฯ

๒. พระธรรมเจดีย์ มีผู้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นจากการที่ทรงมีพุทธดำรัสก่อนพุทธปรินิพพานว่า พระธรรมวินัยจักเป็นศาสดาแทนพระองค์ จึงเกิดมีการคิดจารึกพระธรรมลงบนวัตถุแล้วนำมาบูชาแทนพระธรรม เช่น พระไตรปิฎก หนังสือธรรมะ ฯลฯ

๓. บริโภคเจดีย์ คือ สถานที่หรือสิ่งของทั้งหมดที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า เช่น สังเวชนียสถานทั้งสี่ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พุทธบริขาร รอยพระพุทธบาท ฯลฯ

๔. อุเทสิกเจดีย์ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัย โดยไม่มีการกำหนดรูปแบบอย่างชัดเจน เช่น พระพุทธรูป พระผง พระเครื่อง พระพุทธบาท (จำลอง) ฯลฯ ทั้งนี้รวมถึงพระบรมสารีริกธาตุ และ พระธาตุจำลองด้วย

อานิสงส์การสร้างเจดีย์

ในครั้งพุทธกาล พระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้เสด็จไปยังเมืองสาวัตถีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชบริพารเป็นอันมาก ครั้นถึงหาดทรายริมฝั่งแม่น้ำพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นทรายขาวผ่องบริสุทธิ์ยิ่งนัก ทรงมีพระทัยเลื่อมใสอย่างแรงกล้าได้รับสั่งให้ช่วยกันก่อกองทรายให้เป็นรูปเจดีย์ถึง ๘๔,๐๐๐ องค์ มองดูเป็นทิวแถวสวยงามเพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา เสร็จแล้วได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่บุปผารามมหาวิหาร แล้วได้ทูลถามถึงอานิสงส์แห่งการก่อเจดีย์ทราย พระพุทธเจ้าตรัสว่า...

"ขอถวายพระพรมหาบพิตร ผู้มีศรัทธาแรงกล้าได้ก่อเจดีย์ทรายถึง ๘๔,๐๐๐ องค์ หรือแม้แต่องค์เดียว ก็ย่อมได้รับอานิสงส์มากจะไม่ตกนรกตลอดร้อยชาติถ้าเกิดเป็นมนุษย์จะอุดมสมบูรณ์ทุกอย่างมีชื่อเสียงเกียรติยศไปทั่วทุกทิศจากนั้นจะได้ไปสวรรค์เสวยทิพยสมบัติ การก่อเจดีย์ทรายเป็นเรื่องของผู้มีความฉลาดมีความคิดดีได้ทำเป็นประเพณีมาแล้วในอดีต แม้พระตถาคตเองก็เคยทำมาแล้วในครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ในครั้งนั้นตถาคตยากจนมากมีอาชีพตัดฟืนขาย วันหนึ่งได้พบทรายขาวสะอาดมากในราวป่า ก็มีจิตใจศรัทธาผ่องใสวันนั้นได้หยุดตัดฟืนทั้งวัน ได้กวาดทรายก่อเป็นเจดีย์โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก แล้วเปลื้องผ้าห่มของตนฉีกทำเป็นธงประดับไว้เพื่อบูชาพระติสสะสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วอธิษฐานจิตขอให้เป็นปัจจัยแห่งพระโพธิญาณในอนาคตกาลครั้นเมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ ๒ พันปีทิพย์ เมื่อสิ้นอายุขัยได้อุบัติมาเกิดเป็นพระตถาคตนี้เอง" สำหรับพระเจ้าปัสเสนทิโกศลนั้นก็ได้รับพยากรณ์ว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคหน้า...

หนังสืออ้างอิง

เศรษฐีธรรม ชีวประวัติ และคติธรรม หลวงปู่ลี กุสลธโร ,
๒๕๕๕ , บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน)

คำ

คำแผ่กุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วแดนแห่งไตรภพ

ณ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
ในพระสังฆราชูปถัมภ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๐
ตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑ เช้าทำภัตกิจเสร็จ เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น.

ตั้งนะโม ๓ จบ พร้อมกัน

มหากุศลผลบุญทั้งหมด ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลาย ได้อุตส่าห์บำเพ็ญเพียรมาแล้ว ด้วยกาย วาจา ใจ ได้สร้างพุทธสถานทรัพยากร วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม สร้างศาลาที่ประชุมเจริญพระพุทธมงคล สร้างพุทธปฏิมากรพระประธาน พระนาคปรกไว้บนศาลา และสร้างพระปางนั่งขัดสมาธิไว้ที่พิพิธภัณฑ์ ได้น้อมบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัตถุมงคลมหามงคล พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก สร้างถนนลาดยางเข้าถึงประตูวัด สร้างแหล่งน้ำ สร้างกำแพงรอบพื้นที่วัด พร้อมด้วยสร้างเสนาสนะ น้อมถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระสงฆ์มาจากทิศทั้งสี่ สร้างคลังพัสดุและโรงครัว สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ สร้างหนังสือโอวาทธรรมของวิสุทธิบุคคล ถวายไว้ในบวรพุทธศาสนา พร้อมด้วยอานิสงส์รักษาศีล ๕ ทอดผ้าบังสุกุล รวมมหากุศลผลบุญทั้งหมด และที่ได้บำเพ็ญมาแต่ปางก่อน อันเกิดจากน้ำใจใสศรัทธาของปวงข้าฯ ทั้งหลาย

ณ โอกาสนี้ ปวงข้าฯ ทั้งหลาย ขอน้อมจิตแผ่อุทิศให้บิดามารดา ผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ พระอุปัชฌาย์ผู้เลิศคุณ พระอาจารย์ผู้เกื้อหนุน และพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ผู้ทรงมีพระคุณแก่แผ่นดินไทยทุกพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ที่ล่วงลับไปแล้ว ตลอดท่านผู้มีบุญมีพระคุณทั้งหลาย จงได้รับมหากุศลผลบุญของปวงข้าฯ ทั้งหลาย ที่ได้พร้อมใจกันอุทิศในกาลนี้ โดยเจตนาตั้งใจในวันนี้ แผ่อุทิศมหากุศลผลบุญให้แก่สรรพสัตว์ และเปรตญาติทั้งหลาย นับแต่บรรพบุรุษในสมัยโบราณกาล ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ณ วันนี้ และดวงวิญญาณของเหล่านักรบผู้พลีชีพ เพื่อปกป้องแผ่นดินไทย รวมทั้งญาติมิตรหรือมิใช่ญาติมิใช่มิตร และสัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลางๆ พร้อมทั้งเทพทั้งปวงใน ๑๐ แดนโลกธาตุ จงได้รับและอนุโมทนา ส่วนมหากุศลผลบุญ ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลายได้ทำการอุทิศให้ในกาลครั้งนี้ เพื่อประโยชน์สุขไม่มีประมาณ

อนึ่ง สัตว์เหล่าใดยังไม่รับรู้ ส่วนมหากุศลผลบุญ ของปวงข้าฯ ทั้งหลายทำการอุทิศให้ ขอเชิญเทพทั้งปวงทุกชั้นภูมิ จงนำมหากุศลผลบุญไปแจ้งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับและอนุโมทนา ที่ปวงข้าฯ ทั้งหลายตั้งใจอุทิศให้ เมื่อตกทุกข์ขอให้พ้นจากทุกข์ เมื่อมีสุขขอให้มีสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ตราบก้าวเข้าสู่แดนบรมสุขเกษมสำราญ โดยทั่วกันเทอญ...

สาธุ สาธุ สาธุ

สาธุ สา

พระกุสลธโร หลวงปู่ลี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑ์ฉันทกรานุสรณ์